

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**ŽYDRA BRAZAITIENĖ
TEISĖS EDUKOLOGIJOS MAGISTRANTŪROS IŠTĚSTINĖS STUDIJOS**

**VISUOMENĖS TEISINIO ŠVIETIMO PROGRAMŲ
ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: *doc. dr. Romas Prakapas*

Vilnius

2015

TURINYS

SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS	5
ĮVADAS.....	6
1. VISUOMENĖS TEISINIO ŠVIETIMO TEORINĖS PRIELAI DOS.....	10
1.1. Visuomenės teisinio švietimo samprata ir svarba	10
1.2. Visuomenės teisinio švietimo sklaida	17
2. VISUOMENĖS TEISINIO ŠVIETIMO PROGRAMOS LIETUVOJE.....	26
2.1. Visuomenės teisinio švietimo programų įgyvendinimas.....	26
2.2. Visuomenės teisinio švietimo 2004-2008 ir 2009-2012 metų programų palyginamoji analizė.....	32
3. VISUOMENĖS TEISINIO ŠVIETIMO PROGRAMŲ ĮGYVENDINIMO LIETUVOJE REZULTATŲ ANALIZĖ	35
3.1. Empirinio tyrimo metodologija	35
3.2. Empirinio tyrimo rezultatų analizė.....	38
IŠVADOS	61
REKOMENDACIJOS	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
SANTRAUKA.....	69
SUMMARY.....	71
PRIEDAI	73

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Visuomenės teisinis švietimas	15
2 pav. Respondentų ir teisinio švietimo santykis	38
3 pav. Bendravimo su kitais žmonėmis įtaka teisinių žinių įgijimui.....	39
4 pav. Televizijos įtaka žmonių teisinių žinių įgijimui.	40
5 pav. Radijo laidų įtaka žmonių teisinių žinių įgijimui.	41
6 pav. Rengiamų spaudos konferencijų įtaka žmonių teisinių žinių įgijimui.....	41
7 pav. Kuriamų internetinių puslapių įtaka žmonių teisinių žinių įgijimui	42
8 pav. Respondentų nuomonė apie pagrindinius teisinio švietimo steigėjus.	43
9 pav. Respondentų žinios apie pasirašytą švietimo ir mokslo ministrų visuomenės teisinio švietimo memorandumą	43
10 pav. Respondentų nuomonė apie „Teisės pagrindų“ mokymo programos atnaujinimą....	44
11 pav. Pagrindiniai teisės dokumentai, kurių prirėikė respondentams sprendžiant teises ir gyvenimiškas problemas.	45
12 pav. LR Darbo Kodekso reikalingumas	46
13 pav. Vaiko teisių konvencijos reikalingumas	46
14 pav. Europos socialinės chartijos reikalingumas	47
15 pav. LR Konstitucijos reikalingumas	47
16 pav. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos reikalingumas	48
17 pav. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos reikalingumas	49
18 pav. Respondentų nuomonė apibrėžianti teisinio švietimo sąvoką	49
19 pav. Respondentų nuomonė apie ugdymo įstaigoje dirbantį pedagogą-teisininką.....	50
20 pav. Respondentų nuomonė apie teiginį ar teisinio švietimo sistema turi prasidėti ugdymo įstaigoje.....	51
21 pav. Respondentų nuomonė, nuo kada būtų tikslingiausia pradėti įgyvendinti teisinio švietimo programas	52
22 pav. Respondentai apie teisės pagrindų reikalingumą bendrojo ugdymo įstaigose.	53
23 pav. Respondentų nuomonė apie istorijos pamokose vykdomą teisinį švietimą.....	54
24 pav. Respondentų nuomonė apie pilietiškumo pamokose vykdomą teisinį švietimą	54
25 pav. Respondentų nuomonė apie ekonomikos ir verslo pagrindų pamokose vykdomą teisinį švietimą.....	55
26 pav. Respondentų nuomonė apie žmogaus saugos pamokose vykdomą teisinį švietimą ..	55
27 pav. Respondentų nuomonė apie teisės pagrindų integravimą į mokomuosius dalykus....	56

28 pav. Respondentų nuomonė apie teisės pagrindų mokymą atskiro mokomojo dalyko pamokose	57
29 pav. Pagrindiniai teisinio švietimo vykdytojai	57
30 pav. Respondentų nuomonė apie teisinio švietimo uždavinio - sukurti teisinio švietimo sistemą įvykdymo	58
31 pav. Respondentų nuomonė apie teisinio švietimo programos uždavinio - plėtoti visuomenės teisinį ugdymą	59
32 pav. Respondentų nuomonė apie teisinio švietimo programos uždavinio - užtikrinti visuomenės teisinį informavimą ir konsultavimą.....	59
33 pav. Respondentų demografiniai duomenys.....	60

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Teisinio švietimo sąvokos	14
2 lentelė. 2004-2008 m. ir 2009-2012 metų visuomenės teisinio švietimo programų palyginimas	32

SAVOKŲ ŽODYNAS

Išsilavinimas – Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka pripažįstama asmens tam tikro lygio branda, kompetencija, kvalifikacija. (LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas Žin., 2011 Nr. 38-1804)

Poreikis – troškimų, kuriuos suponuoja socialinės prielaidos, visuma. Poreikis visada yra determinuotas kultūros, gamtos bei socialinės aplinkos (Pumputis 2008, p. 321).

Savišvieta – savarankiškas mokymasis, kuris remiasi asmens iš įvairių šaltinių gaunamomis žiniomis ir jo praktine patirtimi. (LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas Žin., 2011 Nr. 38-1804)

Švietimo programa – iš anksto apibrėžtos formaliojo arba neformaliojo švietimo veiklos, kuria siekiama numatyto rezultato, aprašymas. (LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas Žin., 2011 Nr. 38-1804)

Švietimas - veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus (LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas Žin., 2011 Nr. 38-1804)

Teisinis ugdymas – tai informacijos visuomenei rūšis, kuri iš pagrindinių priemonių, ugdančių teisiškai išprususius bei dorus piliečius. (Pekauskas, Grigaliūnaitė 2008, p. 109)

Teisės sistema – tai visuma tarpusavyje susijusių teisės normų (teisės institutų, poškakių, šakų), iš vidaus sujungtų tos pačios teisės sampratos, tų pačių strateginių teisinio reguliavimo tikslų ir metodų. (Pekauskas, Grigaliūnaitė 2008, p. 108)

Teisinė valstybė - tai koncepcija, pagal kurią visų valdžios organų, ūkinių ir visuomeninių darinių, fizinių ir juridinių asmenų veikla valstybėje, jų tarpusavio santykiai turi būti grindžiami teise ir reguliuojami tik teisinėmis priemonėmis. (Lietuvos teisės pagrindai 2004, p. 59)

Teisė - žmonių santykių teisingumo sistema (Dzinzalietienė 2008, p. 11)

Ugdymas – dvasinių, intelektinių, fizinių asmens galių auginimas bendraujant ir mokant (LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas Žin., 2011 Nr. 38-1804)

Visuomenės teisinis švietimas - procesas, kai asmenims sudaromos galimybės įgyti teisinių žinių, kad jie galėtų tinkamai naudotis savo teisėmis teisinėje sistemoje, jas ginti ir atlikti pareigas (Balčiūnienė, 2011, p. 21)

Žmogaus teisė - visuomenės raidos istorijoje susiklosčiusios elgesio, moralės normos ir visuomeninės vertybės, kurių tikslas – apsaugoti žmogaus orumą (Dzinzalietienė 2008, p. 11)

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Šiuolaikinėje visuomenėje nuolatos vyksta kaitos procesai, lemiantys kintančius bendruosius tiek visos visuomenės, tiek atskiro individo poreikius. Besikeičiant visuomenė susiduria ne tik su naujais iššūkiais, bet ir su naujomis galimybėmis. Visuomenės teisinio švietimo pagalba suteikiama žmogui laisvė veikti ir galimybė užtikrinti ne tik formalų žmogaus teisių buvimą, tačiau ir galimybę veiksmingai jas ginti suteikiant visuomenės nariams saugumo pojūtį. Teisinis švietimas, kaip nurodo Fullan (1998, p. 17), yra moralinis ugdymo tikslas, kuris siekia, pagerinti moksleivių gyvenimą, nesvarbu, kokia būtų jų gyvenamoji aplinka, ir padėti ugdyti piliečius, galinčius produktyviai gyventi ir dirbti dinamiškoje vis sudėtingesnėje visuomenėje“. Teisinis visuomenės švietimas yra susijęs su visomis žmogaus veiklos sritimis tiek darbe, tiek asmeninėje kasdieninėje veikloje. Todėl teisinį visuomenės švietimą galima prilyginti kaip procesą, kurio metu visuomenės nariai skatinami efektyviai spręsti iškilusius gyvenimo iššūkius. Visuomenės teisinio švietimo programos bendrosiose nuostatose (2004, p. 17) numatoma, kad teisinio švietimo pagalba siekiama pagerinti teisinės informacijos prieinamumą visuomenei, sukurti ilgalaikį teisinės sąmonės ugdymo pagrindą, ugdyti savarankiškai mąstantį Lietuvos Respublikos (toliau LR) gyventoją, sugebantį savarankiškai pasinaudoti savo teisėmis ir vykdyti savo pareigas. Prakapas ir Čepaitė (2011, p. 18-190) nurodo, kad Lietuvoje teisinį ugdymą reglamentuojantys švietimo dokumentai pabrėžia:

- ✓ teisinio ugdymo svarbą šiandieniniame ugdymo kaitos procese;
- ✓ numato bei įpareigoja kurti tokią ugdymo aplinką, kurioje moksleiviai rengiami gyvenimui demokratinėje visuomenėje
- ✓ skatinamas jaunimo politinis aktyvumas, į ugdytinį žvelgiama kaip į sąmoningą ir aktyvų tautos bei pilietinės visuomenės narį, turintį esmines, praktiniam gyvenimui būtinas žinias.

Rengiamomis teisinio švietimo programomis siekiama sukurti ilgalaikį teisinės sąmonės ugdymo pagrindą, kurio pagalba ugdomas savarankiškai mąstantis LR pilietis, kuris sugebėtų savarankiškai pasinaudoti savo teisėmis ir vykdytų savo kaip piliečio pareigas.

Akcentuojant teisinio švietimo svarbą, būtina pabrėžti, kad Kauno Kazio Griniaus progimnazijoje Teisingumo ministras Juozas Bernatoniš ir Švietimo ir mokslo ministras Dainius Pavalkis (2014) (žr. 1 priedas) pasirašė Teisinio švietimo memorandumą, kuriuo abi ministerijos įsipareigojo atnaujinti pasirenkamojo dalyko „Teisės pagrindai“ mokymo programą bendrojo ugdymo mokykloms bei pilietiškumo pagrindų bendrąją ugdymo programą. Taip pat abi ministerijos numatė bendradarbiautis integruojant teisinio švietimo turinį į dėstymo programas

šalies profesinio mokymo mokyklose, kurs teisės pagrindų kvalifikacijos tobulinimo programą mokytojams ir toliau aktyviai vykdys visuomenės teisinio švietimo priemones ir veiklas, tokias kaip Konstitucijos egzamino organizavimas, visuomenės informavimas apie įvairius teisinės sistemos aspektus.

Tokios visuomenės teisinio švietimo programos padeda žmonėms ne tik išmanyti savo teises, laisves ir pareigas, bet ir išmokėti jomis pasinaudoti, laikantis nustatytų teisės normų. Šios žinios ypač svarbios ugdymo institucijose, pradedant ikimokykliniu, priešmokykliniu ir bendruoju ugdymu, kai ugdytiniui teisinės sąmonės ugdymas tampa vis svarbesnis, o teisinės informacijos teikimas per pagrindines visuomenės teisinio švietimo priemones pasidaro aktualesnis ir reikšmingesnis. Visuomenės teisinio švietimo sklaidos užuomazgos ir teisinio švietimo plėtojimas ugdymo institucijose labai svarbus bręstančiai asmenybei, kuri dar neturi atitinkamos kompetencijos įvertinti teisinių aspektų ir nėra susipažinusi su teisine informacija, nėra įgijusi teisinių žinių, įgūdžių, reikalingų, remiantis teisinėmis disciplinomis, spręsti iškilusias problemas. Todėl visuomenės teisinio švietimo programų įgyvendinimas, išsikeliant konkrečius tikslus, uždavinius, ugdymo gaires, pasirenkant metodines nuorodas ir tinkamiausias priemones, tampa vis svarbesniu reiškiniu modernėjančioje ugdymo institucijoje.

Žiūrint iš praėjusių švietimo reformų perspektyvos, galima teigti, kad visuomenės teisinio švietimo programos įgyvendinamos vis sparčiau ir veiksmingiau, formuojant šiuolaikišką požiūrį į teisinį švietimą ugdymo institucijose.

Temos iširtumas. Viename iš Prakapo ir Motiejūnaitės (2009, 15-17) darbų yra analizuojamas teisinis ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje, daromos išvados ir keliamos prielaidos, pasitelkiant mokinių požiūrį į šį reiškinį. Kitoje mokslinėje publikacijoje, kurio autoriai Prakapas ir kt. (2008, p. 53), taip pat analizuojamas teisinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje¹, tik šiuo atveju pasitelkiant pedagogų požiūrį. Teisinio ugdymo aspektai buvo apžvelgti, nagrinėti, tyrinėti ir kituose moksliniuose darbuose. Pekauskas (2010) atliko vidutinio mokyklinio amžiaus mokinių teisinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje analizę. Į teisinio švietimo aspektus gilinosi ir juos nagrinėjo šie autoriai: Bobinski ir kt. (2013) nuomone yra būtinas visuomenės teisinis švietimas, kuris supažindintų asmenis su žmogaus teisėmis. Todėl šių autorių nuomone, teisinis švietimas turi būti įtrauktas į privalomą bendrojo ugdymo programą. Bidin (2013) teigia, kad pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės yra neatsiejama kiekvieno žmogaus dalis. Todėl plačiai nagrinėjo teisinio švietimo svarbą žmogaus gyvenime ir būtinybę įtraukti į bendrojo ugdymo programą. Kairienės ir kt. (2009, p. 59) atliktame moksliniame darbe apibrėžiama vaiko lavinimo

¹ Iki Lietuvos respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimo 2011 m. buvo vartojamas terminas „bendrojo lavinimo mokykla“; šiuo metu vartojamas terminas – „bendrojo ugdymo mokykla“.

tiksiai ir bendrojo ugdymo įstaigos įtaka teisinio švietimo sklaidai. Ir pabrėžia, kad „supažindinimas su vaiko teisėmis ir jų įgyvendinimas yra labai svarbi demokratinės valstybės jauno žmogaus ugdymo mokykloje dalis“. Vaišvila (2009) savo mokslinėje publikacijoje nagrinėja Lietuvos dalyvavimą vykdant visuomenės teisinį švietimą. Aptaria Lietuvoje išleistų įstatymų ir teisinio švietimo tarpusavio sąsają. Bliūmaitė (2010) savo atliktame moksliniame tyrime didelį dėmesį skyrė žiniasklaidos daromą įtaką žmonių savimonei. Šios autorės nuomone žiniasklaida ne tik formuoja žmogaus požiūrį, bet ir jį ugdo. Atsižvelgiant į žiniasklaidos įtaką žmonių savimonei, tai puiki galimybė plėsti visuomenės požiūrį į teisinį švietimą. Minėta autorė (Bliūmaitė, 2010, p. 9) teigia, kad „teisinio švietimo informacija skleidžiama per socialines reklamas <...> perteikti naudingą informaciją, <...> paveikti žmonių elgesį, plėstų teisinę sąmonę, kuri daro įtaką asmenybės ir grupės poelgiams, kreipia jos veiksmus teisine arba neteisine linkme“. Oud (2006) plačiai nagrinėjo teisinio švietimo svarbą Kinijos žmonėms. Šis autorius pabrėžia, kad teisinis švietimas yra neatsiejama nuo visuomenės švietimo dalis. Kiekvienas žmogus turi žinoti savo teises ir pareigas, bei mokėti jomis naudotis. Pažymėtina, kad teisinio švietimo gairėms atsirasti ir joms susiformuoti turėjo įtakos švietimo kaita, reformos, kurios aptartos. Bruzgelevičienės (2007) darbe, pavadinimu „Lietuvos švietimo kūrimas“ aptariamos Lietuvos švietimo reformos, kurių pagalba sudaromas pretekstas kurti savarankišką respublikos švietimo modelį. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos gairėse (2002) plačiai nagrinėjama švietimo reforma, aptariama Lietuvos švietimo politikos prioritetai, tikslai ir uždaviniai. Numatomos priemonės, kurių pagalba plėtojama efektyvi, darni ir visiems prieinama švietimo reforma. Duoblienės (2011) monografija nagrinėja ugdymo filosofijos ir ugdymo kultūros problematiką. Šios autorės nuomone, užuot ugdymo institucijose vaikams ugdomas ir skatinamas sąmoningumas yra ribojamas. Todėl savo darbe analizuojama Lietuvos švietimo galios ir problemos švietimo kaitos kontekste ir kt.

Bet kokia kaita, kuri vyksta bendrojo ugdymo institucijose ir aukštosiose mokyklose, yra svarbi bendruomenės narių tobulėjimui ir augimui. Fullan (1998), aptardamas pokyčių jėgas, pabrėžia, kad mokyklai svarbiausia yra pažinti ir išmokti valdyti atsirandančias pokyčių jėgas. Visuomenės teisinio švietimo kontekste tai reiškia, kad kartu kintant visuomenės teisinio švietimo programoms, turėtų keistis ir bendrojo ugdymo institucijų ar aukštųjų mokyklų požiūris į nuolatinį savęs ir aplinkos tobulėjimą. Todėl domėtis visuomenės teisiniu švietimu yra labai aktualu, nes kiekvienas ugdymo institucijos narys reaguoja į pokyčius skirtingai, kritiškai permąstydamas ir palygindamas senąją ir naująją patirtį ar pasiryždamas priimti netipinius sprendimus netipinėse situacijose.

Mokslinė problema. Kaip visuomenės teisinis ugdymas kinta švietimo programų įgyvendinimo kontekste, lyginant kelių visuomenės teisinio švietimo programų įgyvendinimą tarpusavyje.

Tyrimo objektas. Visuomenės teisinio švietimo programos įgyvendinimas.

Hipotezė. Visuomenės teisinio švietimo programos pritaikomos prie nuolat besikeičiančių visuomenės poreikių, kad kuo daugiau suteiktų asmenims reikalingos teisinės informacijos

Darbo tikslas - atlikti visuomenės teisinio švietimo programų turinio Lietuvoje vertinimą

Darbo uždaviniai:

1. Pristatyti teisinio švietimo sampratą ir svarbą
2. Išanalizuoti visuomenės teisinio švietimo programas
3. Ištirti visuomenės požiūrį į teisinį švietimą, kaip visuomenės teisinio švietimo dalį.

Darbo metodai: anketavimas

Teoriniai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė. Mokslinės literatūros analizės metodo pagalba darbe nagrinėjami teoriniai problemos aspektai. Apžvelgiant mokslinę literatūrą, svarbūs moksliniai straipsniai, tyrimų rezultatai bei diskusijos pagrindiniuose mokslo ir metodiniuose leidiniuose. Teisės aktų analizės metodo pagalba, išsiaiškinta, kokie yra teisiniai visuomenės teisinio švietimo programos įgyvendinimo niuansai, kokiais teisės aktais ar dokumentais tai yra reglamentuojama ar įteisinta.

Empiriniai: anketinės apklausos metodas.

Tyrimo imtis-paprastoji atsitiktinė. Parengta anketa 2015 m. gegužės mėn. buvo įkelta į visiems prieinamą internetinį puslapį *apklausa.lt*. iki 2015 rugsėjo 30 d. anketą užpildė 367 asmenys. Tyrimo duomenys apdoroti taikant kiekybinės analizės metodus. Statistinė analizė atlikta, naudojant kompiuterinę SPSS programą

1. TEISINIO ŠVIETIMO TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1. Teisinio švietimo samprata ir svarba

Visuomenės teisinis švietimas yra aktuali ne tik LR problema, bet ir daugelio užsienio šalių. Nors teisinio švietimo spragą bandoma įvairiais būdais: kuriant valstybines švietimo programas, pasitelkiant neformalų ugdymą, visuomenės teisinio švietimo poreikis tebėra didelis. Siekiant išsiaiškinti „teisinio švietimo“ sampratą, būtina plačiau aptarti „teisė“ ir „švietimas“ žodžių reikšmes.

Visuomenė negali egzistuoti be tam tikrų socialinių normų ir taisyklių, kurios reguliuotų žmonių tarpusavio santykius. „**Teisė**“ paprastai apibrėžiama kaip valstybės nustatytų ir jos saugomų privalomų ar siūlomų elgesio normų visuma. Kiekviena vyraujanti teisės samprata, kaip nurodo Kralikauskas (2009, p. 4), atspindi tuo metu visuomenėje vyraujančias vertybes, tvarką, valstybės vaidmenį ir žmonių teises. Teisė, kaip teigia Kreivėnienė (2013) ir Levandian (2010) tiek savo reikšmingumu, tiek mastais pranoksta mokslą ir nusako ne tai, kas „yra“, bet tai, kas „turėtų būti“ ir įtraukia žmoniją, kad ši galėtų kurti geresnį, tobulesnį, ir gražesnį gerį. „Teisės“ pagalba kiekvienoje demokratinėje valstybėje vyrauja tvarka, valstybėje kiekvienas žmogus turi teises, pareigas kurių privalo laikytis. „Teisė“ yra sistemingas ir teigiamas žmogui poveikis, pasak Juciuvienės (2011, p. 7) išskiria pagrindinius teisės tikslus:

- ✓ teikti teisinę informaciją;
- ✓ ugdyti valinį asmens pasiryžimą elgtis teisėtai;
- ✓ diegti teisėtam elgesiui palankią asmens motyvaciją;
- ✓ ugdyti vientisą, minties ir elgesio požiūriu nesusidvejinusią, socializuotą asmenybę.

Norint užtikrinti valstybėje tvarką ir drausmę, kaip nurodo Jonynienė ir kt. (2012) būtina, kad piliečiai žinotų bent svarbiausias valstybėje galiojančias taisykles ir elgtųsi taip, kaip to reikalauja įstatymai. Prakapo ir kt. (2008, p. 53) teigimu, kiekvienas Lietuvos pilietis turi įgyti teisinių žinių ir gebėjimų, laikytis teisinio sąmoningumo elementų:

- ✓ pagrindinių teisių žinojimas;
- ✓ esminių teisės sistemos elementų supratimas;
- ✓ supratimas, kaip kuriami ir keičiami įstatymai, kokia yra demokratinių principų esmė;
- ✓ žinojimas kad įstatymai yra pagrįsti vertybėmis ir įsitikinimais;
- ✓ supratimas, kad įstatymas ne visada sutampa su teisingumu;
- ✓ žinojimas ir gebėjimas sužinoti, kada ir kaip ieškoti pagalbos ir patarimo.

Ne tik Lietuvos, bet ir kiekvienos valstybės pareiga yra ne tik gerbti žmogaus teises, tačiau užtikrinti jų apsaugą. Lietuvos konstitucinė teisė (2012, p. 348) nurodo, kad žmogaus teisės yra visuomenines vertybės, moralės normos, kurių tikslas – apsaugoti žmogaus orumą. Žmogaus teisės – šiuolaikinė civilizacijos vertybė, kuri grindžiama ne tik teisine, bet ir filosofine, politine bei dorine kategorija. Lietuvos konstitucinėje teisėje (2007, p. 524) numatoma, kad žmogaus teisės gali būti suprantamos kaip asmens laisvės visuomenėje ir galimybės jas realizuoti. Demokratinių valstybių konstitucijos ir tarptautinės sutartys, pasak Žilinksienės (2006, p.18) nustato, jog žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės. Žmogaus teisės visuomenėje:

- ✓ apsprendžia santykius tarp žmonių;
- ✓ apsprendžia žmogaus santykį su pačiu savimi ir su aplinka.

Žmonių visuomenė negali normaliai gyvuoti, vystytis, tobulėti, jei nepaisoma joje galiojančių elgesio normų ir taisyklių. Kaip pabrėžia Jonynienė ir kt. (2012, p.152), kad „šiandien kiekvienas asmuo gyvena ir veikia teisės normų reguliuojamoje valstybėje, tad ir siekiant užtikrinti joje tvarką ir drausmę, būtina, kad jos piliečiai žinotų bent svarbiausias valstybėje galiojančias taisykles ir elgtųsi taip, kaip to reikalauja įstatymai“. Žmogaus teisių doktrina yra grindžiama nuostata, kad visų žmonių orumas yra lygus, o žmogaus teisių apsaugos pagrindinė užduotis yra apginti žmogaus orumą. Svarbiausi mūsų dienų žmogaus teisių dokumentai labai aiškiai nurodo, kad švietimas turi siekti atskleisti:

- ✓ visas individo galimybes;
- ✓ remti teisingumą ir taiką.

Lietuvoje žmogaus teisės saugomos remiantis Jungtinių Tautų Visuotine žmogaus teisių deklaracija (2006), Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1991), Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1995) bei LR Konstitucija (1992)

Teisės samprata yra daugialypė, kurios turinys priklauso nuo visuomenės narių nuomonės, o skirtingose visuomenėse skirtingi socialinio reguliavimo mechanizmai gali būti suprantami kaip teisė. Tad apibendrinant sąvoką „*teisė*“, galima teigti, kad teisė grindžiama žmoniškumo pagrindais, kuriais puoselėjamos geriausios žmogaus savybės ir yra reglamentuota valstybės leidžiamais įstatymais.

Išsiaiškinus „*teisės*“ sąvoką, beliko išsiaiškinti „švietimo“ sąvoką. Švietimo sistema, visų pirma, gali būti laikoma kaip socialinės sistemos dalis, kuri atspindi ir įtakoja asmenų socialinį ir kultūrinį gyvenimą. Tačiau šiuolaikinėje visuomenėje, į švietimą žiūrima kaip formalų mokymą. Švietimas turėtų sudaryti visas reikiamas sąlygas ugdytis įvairaus socialinio statuso, gebėjimų, poreikių vaikams, stiprinti visų ugdymo proceso dalyvių bendradarbiavimą ir bendravimą, suteikti galimybę plėtoti jų ugdymosi galioms.

LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (2011) „švietimas“ apibrėžiamas kaip:

- ✓ veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus;
- ✓ asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasirinkimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniais santykiais, šalies kultūros tradicijomis;
- ✓ kuriantis tautos tapatybę, perduodantis vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų.

Šiuolaikinėje visuomenėje, anot Valantiejaus (2009), švietimas yra pagrindas kurio pagalba užtikrinamas kokybiškas asmenų gyvenimas. Kaip teigia Šoraitė (2013), švietimo tobulinimas svarbus siekiant veiksmingo asmens kultūrinio ir socialinio dalyvavimo, taip pat norint užtikrinti, kad piliečiai galėtų gyventi visavertį socialinį gyvenimą. „Švietimą“ galima įvardinti kaip sąmoningą socialinį procesą, kuris pasak Smith (2015) ugdo asmenų:

- ✓ visapusišką supratimą apie supančią aplinką;
- ✓ sugebėjimą prisitaikyti supančioje aplinkoje;
- ✓ įtakojantis ekonomikos augimą ir asmens socialinį tobulėjimą (Campbell 2006).

Ilgą laiką, t.y. komunistiniu laikotarpiu demokratiniai švietimo kaitos procesai buvo sustoję, t.y. stagnacijoje, nebuvo siekiama decentralizacijos ir sistemos pertvarkymo. Minėtu laikotarpiu švietimo sistemoje nebuvo vieningumo, valdymas buvo išskaidytas, orientuotas į profesinį teisėtumą. Blogiausia tai, kad švietimo politika buvo kontroliuojama tam tikrų jėgų, režimo aparato, neatsižvelgiant į individualius vaiko poreikius, jo asmenines savybes, galimybes, todėl buvo pereita tik prie bendrojo lavinimo mokyklos ir jos kontrolės. Pasikeitus politinei situacijai, tuo pačiu decentralizavosi ir švietimas, su juo pradėjo vykti ir kiti demokratiniai kaitos procesai. Pakito požiūris ne tik į vaiką, bet ir prasiplėtė pasirenkamų programų laukas, erdvės, kuriose ugdytinis gali vystytis, ugdytis. Lyginant šiuos du laikotarpius, iki ir po nepriklausomybės, galima teigti, kad, praėjus komunistiniam režimui, pasibaigė ir kontrolė, pradėtos taikyti įvairios paskatos, kuriomis siekiama paskatinti mokinius, juos motyvuoti. Taigi, švietimo paslaugos liberalizavosi ir buvo pereita prie ugdytinių poreikių tenkinimo, įgyvendinant pareigas ir užtikrinant jų teises ir laisves.

Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos (2002) nurodo, kas švietimas privalo nuolat keistis, kad deramai tarnautų sparčiai kintančios visuomenės poreikiams. Švietimas turi nuolat stiprinti savo galias, kad sparčios kaitos sąlygos padėtų visuomenei išlikti savimi, padėtų išsaugoti jos tapatybę. Kiekvienas ugdymo procese dalyvaujantis asmuo turi turėti galimybę atsiskleisti, jaustis gerai, nevaržomai, išlikdamas savimi, išlaikydamas savo tapatumą. Lietuvoje

prasidėjęs švietimo demokratizacijos procesas, turėtų skatinti mokinius ir įvairias jaunimo organizacijas tautiškai, doroviškai, patriotiškai ugdytis, tapti socialiai brandžiai. Tik apsišvietęs visuomenės narys gali naudotis savo teisėmis, laikytis nustatytų elgesio normų, teisės aktų nuostatų, gerbti kitų žmonių teises, laikytis nustatytų elgesio normų ir teisės aktų nuostatų, vykdyti savo pareigas.

Iš aukščiau pateiktų įvairių mokslininkų švietimo sąvokų apibendrinant galima teigti, kad „švietimas“ suteikia žmogui: pasirinkimo laisvę, dorinės asmenybės pažinimą ir tradicijas, saugo ir kuria tautos tapatybę, nuolatos tobulinami žmogaus gebėjimai, supratimas. Kiekvienas visuomenės narys, turi puoselėti savus gebėjimus. Švietimą galima apibūdinti kaip asmenybę kuriantį bendravimą su aplinka, žmonija ir žmonijos sukurtomis kultūros vertybėmis. Asmenų švietimas suteikia jiems galimybę individualioms asmens galimybėms skleistis, tad drąsiai galima teigti, kad švietimas yra asmenybės ateities kūrimo būdas, kuris padeda asmeniui galimybę įgyti pasirinkimo laisvę, dorinės atsakomybės pripažinimą su kultūros tradicijomis. Švietimas yra labai svarbus visuomenės socializacijos procesas, kuris įtakoja visuomenės narių elgesį ir veiksmus. Tad siekiant sėkmingos socializacijos būtina sudaryti atitinkamas gyvenimo sąlygas. Tad galima sakyti „švietimas“ ir „teisė“ yra tarpusavyje glaudžiai susijusi.

Apžvelgus žodžių „teise“ ir „švietimas“ reikšmes, galima išsiaiškinti ir „teisinio švietimo sąvoką“. Teisinis švietimas, kaip ir kitos ugdymo formos (dorinis, socialinis, politinis, ekonominis, pilietinis ir kt.) yra susijęs su pagalba asmeniui įgyti tam tikrų žinių ir kompetencijų, kurios padėtų jam socializuotis tam tikroje aplinkoje ir vystytis kaip asmenybei. Mokymasis apie žmogaus teises ir laisves remiasi tikslingu ir kryptingu teisiniu auklėjimu, darančiu poveikį teisinės sąmonės susiformavimui ir teisinės savišvietos sklaidai. Tačiau teisinis švietimas kitaip nei kitos ugdymo formos, yra nukreiptas į teisinės sąmonės ugdymą, kai svarbūs teisinės kultūros elementai. Teisinis švietimas ypatingas tuo, kad teikia tik tokią informaciją, kuri susijusi su teise, teisėtu elgesiu, teisėtais veiksmais. Kitaip teisinį švietimą galima apibūdinti kaip teisinę savišvietą, kurios metu atsiskleidžia visuminis požiūris į kasdienes situacijas iš teisinio žiūros taško. Teisinis auklėjimas ir teisinė savišvietą žada visuomenės nariams:

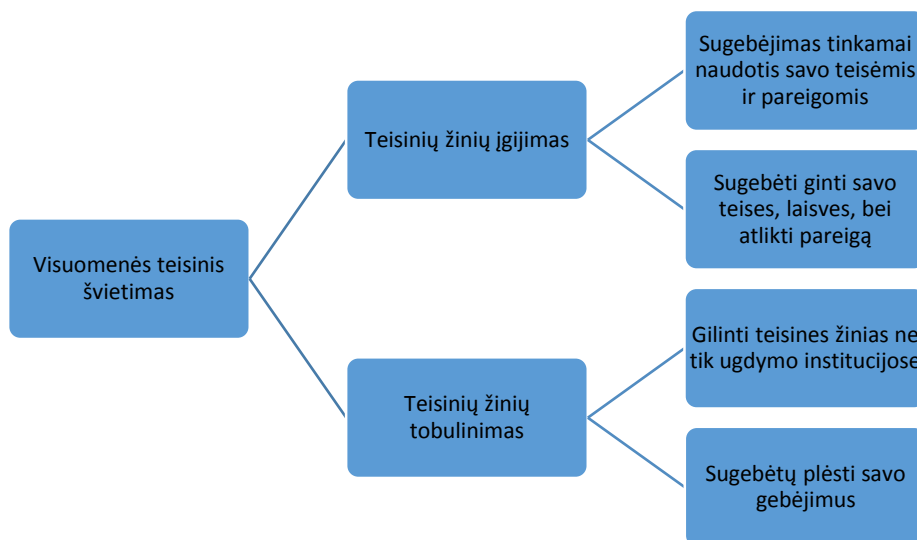
- ✓ geriau suvokti pagrindines teisės normas;
- ✓ perprasti teisės sistemą;
- ✓ išskirti savo teises, laisves, pareigas toje teisinėje sistemoje.

Pastaraisiais metais teisinio visuminio požiūrio formavimasis vis dažniau remiasi visuomenės teisiniu švietimu, tiksliau ugdytinio teisių užtikrinimu švietimo institucijose – bendrojo ugdymo institucijose ir aukštosiose mokyklose. Teisino švietimo sąvoką aiškina nemažai mokslininkų (žr. 1 lentelė):

1 lentelė. Teisinio švietimo sąvokos

Literatūros šaltinis	Sąvoka
Balčiūnienė (2011, p. 21)	<i>„visuomenės teisiniu švietimu laikomas procesas, kai asmenims sudaromos galimybės įgyti teisinių žinių, kad jie galėtų tinkamai naudotis savo teisėmis teisinėje sistemoje, jas ginti ir atlikti pareigas“</i>
Bliūmaitė (2010, p. 14)	<i>„teisinis švietimas – veikla (procesas), kuria siekiama, jog visuomenės nariai įgytų žinių, kurios plėstų jų gebėjimus, kurie būtų naudingi visuomenės nariui tinkamai gyventi demokratinėje valstybėje“</i>
Jurevičiūtė (2010, p. 12)	<i>„teisinis švietimas yra kompleksinis procesas, apimantis žinių perteikimą ir praktinių įgūdžių formavimą, vykdamas teisinį švietimą ne vien ugdymo institucijų pajėgomis, bet ir aktyviu įvairių visuomenės struktūrų dalyvavimu jame bei pačių ugdytinių veikla“</i>
Juciuvienė (2011, p. 8)	<i>„teisinis auklėjimas – tai sistemingas, teigiamas poveikis teisinei sąmonei kaip pradiniam teisinės kultūros elementui“</i>
Valstybės žinios, 130(4981) (2008)	<i>„visuomenės teisiniu švietimu laikomas procesas, kurio metu visuomenei sudaromos galimybės įgyti teisinių žinių ir gebėjimų, supažindinant asmenis su galiojančiu teisiniu reguliavimu ir veikiančia teisine sistema, pagrindinėmis žmogaus teisėmis, laisvėmis ir pareigomis, jų gynimo būdais“</i>
Oud (2006, p. 118)	<i>„teisinis švietimas yra ilgas procesas, kurio metu visuomenės nariai mokosi gerbti ne tik savo, bet ir kitų orumą“</i>
Kairienė, Dzindzaliėtienė (2009, p. 57)	<i>„procesas, kai asmenims sudaromos galimybės įgyti teisinių žinių, kad jie galėtų tinkamai naudotis savo teisėmis teisinėje sistemoje, jas ginti ir atlikti pareigas“</i>

Kaip matyti iš pateiktų mokslininkų sąvokų, galima teigti, kad viena iš teisinio švietimo užduočių yra „teisinių žinių įgijimas“, kurio metu piliečiams suteikiama galimybė susipažinti su savo teisėmis ir pareigomis. Teisinių žinių įgijimas formuoja apsišvietusius ir atsakingus demokratinės valstybės narius. Iš pateiktų sąvokų galima išvelgti ir tai, kad teisinio švietimo pagalba gali būti ginamos ne tik savo, bet ir kitų Lietuvos piliečių teisės ir laisvės. Sekanti visuomenės teisinio švietimo užduotis „teisinių žinių tobulinimas“, kurio metu būtina nuolatos gilinti savo teises žinias. Teisinis švietimas neturi būti tik ugdymo institucijos užduotis, tai turi būti ir pačios visuomenės kryptinga veikla (žr. 1 pav.).

1. pav. Visuomenės teisinis švietimas

Kiekvienoje valstybėje yra įstatymai, kurie užtikrina žmogaus teises ir gina asmens orumą. Visose demokratinėse valstybėse pripažįstama, jog žmogaus teisės yra aukščiausia vertybė, o jų apsauga – valstybių vidaus ir užsienio politikos prioritetas. Žmogaus teisės yra svarbiausių konstitucinės teisės institutų. Buck ir kt.(2008) teigimu, teisė yra reikalinga žmogaus teisių supratimui ir įgyvendinimui. Todėl kiekvienas visuomenės narys turi žinoti įstatymus, savo pareigas ir teises. Kaip pastebi Wintersteiger ir kt. (2011), teisinis švietimas suteikia galimybę spręsti kasdienio gyvenimo problemas. Visuomenės teisinis švietimas turi trukti visą žmogaus gyvenimą ir turi būti nukreiptas į:

- ✓ žmogaus asmenybės ir orumo ugdymą;
- ✓ toleranciją, supratimą kitoms tautoms, rasėms, religijoms;
- ✓ aktyviai dalyvauti visuomeniniame bei valstybės gyvenime.

Teisinio švietimo pagalba žmogus ne tik įgyja teisinių žinių, tačiau ir išmoksta jausti pagarbą ne tik sau pačiam, tačiau ir aplinkui supantiems žmonėms, tad teisinis švietimas turi būti ne tik dėstomas vaikams mokykloje, bet privalo būti mokyklos privalomo mokymo dalis. (Bidin 2013; Kairienė ir kt., 2009; Mantaew, 2008; Prakapas ir kt. 2008). Tik įgijus teisinių žinių, žmogus gali visapusiškai išreikšti save kaip pilietis ne tik gindamas savo teises, tačiau sugebėdamas suprasti ir gerbti įstatymus, ne tik savo, bet ir kitų žmonių teises ir laisves bei teisėtus interesus. LR vyriausybės nutarimo dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinime (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo, 2008) išryškinama, kad teisinio ugdymo paskirtis yra skatinti ir pratinti visuomenės narius gerbti įstatymus kaip visuomenės normalaus funkcionavimo pagrindą. Todėl teisiniams

ugdymui priskiriamas teigiamų nuostatų ir įsitikinimų formavimas. Visuomenės teisinis švietimas apima:

- ✓ teisinės sąmonės ugdymą;
- ✓ teisinės informacijos teikimą;
- ✓ teisinį konsultavimą;
- ✓ žmogaus teisių bei laisvių užtikrinimas.

Teisinio ugdymo užuomazgų esama įvairiuose mokomuosiuose dalykuose, nes teisinis švietimas integruojamas tiek į humanitarinius, tiek į tiksluosius mokslus. Pasak Prakapo ir kt. (2011), teisinio ugdymo turinys bendrojo lavinimo mokykloje apima įvairias su mokinių veikla susijusias formaliojo ir neformaliojo ugdymo sritis:

- ✓ ugdymo turinį ženklinančias švietimo gaires;
- ✓ bendruomeninį gyvenimą;
- ✓ papildomojo ugdymo veiklą;
- ✓ bendravimą ir bendradarbiavimą su vietos bendruomene;
- ✓ integralų teisinių žinių pobūdį ir sklaidą dažnai lemia konkreti mokytojo veikla, atsiremianti į jo turimas teorines ir praktines teises kompetencijas.

Nežinantis laisvių bei pareigų turinio, kaip pastebi Pekauskas (2010), visuomenės nariai elgiasi pagal savo nuožiūrą. Visuomenė turi žinoti, kaip gali elgtis ir kaip reikės atsakyti pažeidus nustatytas elgesio normas. Teisės žinios yra viena iš delinkventinio elgesio prevencijos priemonių. Teisiniam ugdymui galima priskirti:

- ✓ teigiamų nuostatų ir įsitikinimų formavimą;
- ✓ žmogaus teisių apsaugą;

Teisės aktai ir teisinės institucijos yra pagrindinės žmonėms prieinamos savo teisių gynimo priemonės. Veiksmingas šių priemonių naudojimas, kaip ir pačių priemonių egzistavimas ir kokybė, priklauso nuo teisinio švietimo veiksmingumo. Taigi drąsiai galima teigti, kad teisinis švietimas yra būtinybė išsaugoti ir plėsti pažintį su teise. Ji yra susijusi su teisingu žmogaus teisių temos pateikimu, išryškina žmogaus teisių esmę, apibrėžia paskirtį ir gynimo būtinybę. Todėl asmuo privalo žinoti, kaip gali elgtis ir kaip reikės atsakyti pažeidus nustatytas elgesio normas.

Žmogaus teisių srityje teisiniai sprendimai labai dažnai persipina su moraliniais. Pasak Prakapo ir kt. (2008, p. 53), moraliniai principai dažnai grindžiami žmogaus įsitikinimais, o moraliniai sprendimai skatina ieškoti kompromiso kiekvienoje situacijoje. Teisinis švietimas „susijęs su doriniu, pilietiniu ir ekonominiu ugdymu, <...> su asmenybės socializacija, kur ši tiesiog ir yra teisinio ugdymo pagrindas“. Dorinis ugdymas siekia padėti asmeniui susiformuoti moralines nuostatas bei jomis vadovautis kuriant santykius su kitais žmonėmis. Dorinio ugdymo metu

siekama plėtoti asmenų žinias, kad asmuo galėtų suvokti save kaip nepakartojamą asmenį, kuris brandintų bendruomeninę ir pilietinę sąmonę. Galima teigti, kad dorinio auklėjimo pagrindinis tikslas yra formuoti aukšto lygio sąmonę, elgesio įgūdžius.

Apibendrinant galima teigti, kad teisinis švietimas tai procesas, kurio metu asmenims sudaromos galimybės įgyti teisinių žinių, kad jie galėtų tinkamai naudotis savo teisėmis teisinėje sistemoje, jas ginti ir atlikti pareigas. Teisinio švietimo pagalba asmuo geriau suvokia pagrindines teisės normas, perpranta teisinę sistemą bei sugeba išskirti savo teises, laisves, pareigas toje teisinėje sistemoje.

1.2. Visuomenės teisinio švietimo sklaida

Teisinės informacijos sampratą Misės (2012, p. 21) teigimu, galima apibrėžti kaip „teisės doktriną <...>nustatytų teisės normų apibrėžimus, įstatymus ir teisinių struktūrų veiksmingumo kriterijus, <...>Įstatymai, jų rinkiniai kodeksai, teismų sprendimai, papročių užrašai, metraščiai, literatūros kūriniai“. Iš šio apibrėžimo galima daryti išvadą, kad teisinę informaciją sudaro visi įstatymai, teisės aktai, straipsniai ir kita informacija iš kurios yra gaunama teisinė informacija.

Lietuva, kaip pastebi Lydeka (2007) yra demokratinė valstybė ir Europos Sąjungos narė, tad privalo žmogaus teises įtvirtinti įstatymuose. LR seimo nutarime dėl 2012-2016 metų programos (LR Seimo nutarimas dėl šešioliktosios vyriausybės 2012-2016 m. programos, 2012) 19 skyriuje 469-470 punktai nurodo, kad LR vyriausybė tobulins visuomenės teisinį švietimą, kad kiekvienas Lietuvos žmogus įgytų teisės pagrindus ir gautų žmogaus teisių apsaugai užtikrinti reikalingų teisės žinių ir pasižada, kad:

- ✓ tikslins ir papildys ugdymo turinį bendrojo ugdymo mokyklose;
- ✓ vykdys aktyvią švietimo politiką žmogaus teisių srityje, kad būtų veiksmingai ginamos konstitucinės teisės į nešališką teismą, asmens saugumą, privataus gyvenimo neliečiamumą užtikrinančios teisės, kad nebūtų pažeidinėjama nekaltumo prezumpcija viešojoje erdvėje;
- ✓ užtikrins nemokamą pirminę teisinę pagalbą visiems;
- ✓ praplės asmenų, turinčių teisę į antrinę teisinę pagalbą, sąrašą.

Pasak Šlapkausko (2010, p. 2), šiuo metu Lietuvoje teisinį švietimą lemia:

- ✓ gilėjantis visuomenės pliuralistinis pobūdis;
- ✓ klasikinės socialinės kontrolės suvokimas;
- ✓ būtinybė puoselėti teisę kaip socialinio pasitikėjimo instituciją;
- ✓ teisės materguliacinio vaidmens Vakarų visuomenėse stiprėjimas;

- ✓ įtampos tarp teisės kaip teisingumo ir teisės kaip įstatymų numatytos tvarkos didėjimas;
- ✓ socialinės dezorganizacijos – vertybių ir elgesio normų ryšio silpnumo ir nutrūkimo pavojus.

Šlapkauskas (2010) pastebi, kad visuomenėje vyrauja teisės sampratos problema, nes nepakankamai pabrėžiama teisės struktūra, nėra tarp teisių ir pareigų ryšio, mažai dėmesio skiriama teisės aiškinimo principų ir metodų vystymui bei viešinimui. Tad Lietuvoje teisinio švietimo problema išlieka aktuali. Apie tai daug dėmesio skiria valstybinės valdžios institucijos, aukštosios teisės mokyklos, nevyriausybinės organizacijos. Kiekvienais metais vis daugiau Lietuvos piliečių nori pasitikrinti savo Konstitucijos žinias. Tai yra labai svarbu, nes Konstitucija garantuoja mūsų pagrindines teises, kurias privalo žinoti kiekvienas visuomenės narys. Konstitucijos egzaminas vyksta įvairiose vietose, mokyklose, miestų ir rajonų savivaldybėse, mokyklose, universitetuose, Seime, internete. Tai reiškia, kad galimybė pasitikrinti savo teises žinias gali kiekvienas norintis Lietuvoje gyvenantis pilietis

LR susiduria su tam tikra teisinio švietimo problema, kaip nurodoma LR Vyriausybės nutarime dėl 2004-2008 metų visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004), tam tikras visuomenės teisinio švietimo, asmens teisių ir laisvių užtikrinimo funkcijas atlieka įvairios institucijos pagal kompetenciją:

- vaiko teisių kontrolierius prižiūri, kaip įgyvendinamos vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatos;
- lygių galimybių kontrolierius užtikrina, kad būtų įgyvendinamos LR konstitucijoje įtvirtintos žmonių lygios teisės, uždrausta bet kokia netiesioginė ar tiesioginė diskriminacija dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų;
- LR Seimo kontrolieriai tiria piliečių skundus dėl valdžios, valdymo, savivaldos, karinių ir joms prilygintų institucijų pareigūnų piktnaudžiavimo ir biurokratizmo.

Remiantis LR švietimo pakeitimo įstatymo (2011) antro skirsnio 6 straipsniu, į švietimo sistemą įeina formalus ir neformalus švietimas. Šios švietimo formos padeda geriau visuomenės nariams įsisąmoninti jiems teikiamą informaciją. Tad siekiant, kad visi Lietuvoje gyvenantys visuomenės nariai įgytų pakankamai teisinių žinių, teisinis švietimas yra vykdomas formaliuoju ir neformaliuoju švietimo metodais.

Formalusis vaikų teisinis švietimas. Bendrojo ugdymo institucija, kaip pastebi Juciuvienė (2011) ir Watson (2006), yra tiesiogiai susijusi su švietimu ir jo kaita. Tai pabrėždama ankščiau minėta autorė (Juciuvienė, 2011, p. 20) teigia, kad „mokinių ugdymas apima mokinių turimą patirtį,

mokymo programas, mokymo ir mokymosi metodus, kontekstą, mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo būdus, mokymo (si) priemones“. Teisinis ugdymas, kaip nurodo Pekauskas (2010) vyksta šiomis formomis:

- ✓ žodinėmis;
- ✓ vaizdinėmis;
- ✓ praktinėmis.

Minėtas autorius (Pekauskas, 2010) atkreipia dėmesį, kad teisinio ugdymo formos turi būti pasirenkamos atsižvelgiant į vaikų amžių, jos gali būti perteikiamos įvairiais metodais, tai žaidimų forma, vykdomi teminiai konkursai, popietės, paskaitos ir pan. Visuomenės teisiniu švietimu, kaip pastebi Toleikienė (2006, p. 39), „siekiama jauniems žmonėms įdiegti atsakomybės (moralinės, teisinės) už savo poelgius jausmas, vystoma jų teisinė sąmonė ir teisinė kultūra“. Bendrojo lavinimo mokyklose, kaip nurodo Toleikienė (2006), nuo 2004 - 2005 mokslo metų mokiniai supažindinami su Lietuvos teisinės sistemos:

- ✓ pagrindais;
- ✓ teisėmis;
- ✓ laisvėmis;
- ✓ pareigomis bei atsakomybe prieš visuomenę už tų pareigų nevykdymą.

LR Vyriausybės 2004–2008 metų programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004), numatyta įgyvendinti visuomenės teisinio švietimo sistemą, kuri leistų kiekvienam moksleiviui bendrojo ugdymo mokykloje pasirinkti teisės pagrindų kursą, suteikiantį esminių teisinių žinių apie šeimą, darbo santykius ir santykius su valdžios institucijomis. Mokykloms platinamos knygos „Teisė kiekvienam“ skirtos 10-12 klasių moksleiviams, kurie bus supažindinami su svarbiausiomis šeimos, darbo, vartotojų, pacientų ir kitomis teisėmis. Didelis dėmesys skiriamas galimybėms ginti pažeistas teises. Pasak Balčiūnienės (2011, p. 24) minėta programa orientuota į:

- žinių įgijimą;
- bendrųjų asmens gebėjimų ugdymą;
- vertybių formavimą;
- gebėjimą taikyti žinias ir pačiam susirasti reikalingos informacijos (Balčiūnienė 2011, p. 24).

Kaip pastebi Maciejevska (2007), „teisinės sąmonės, ypač jaunosios kartos, ugdymui nemažos įtakos turi ir turės *Street Law* projektas“. Ši teisinio švietimo programa, kaip nurodo Petrauskienė (2012) išskiriami šie mokymo (si) metodai:

- ✓ smegenų šturmas;
- ✓ kiekvienas moko kiekvieną;
- ✓ darbas mažose grupėse, konkrečių situacijų nagrinėjimas;
- ✓ žaidimas vaidmenimis;
- ✓ debatai, projektų rengimas.

Remiantis minėtais programos „Street Law“ mokymo metodais, galima daryti išvadą, kad bendrojo ugdymo įstaigoje jaunimui suteikiama naudinga teisinė informacija, formuojamas supratimas, kaip žmogus turi elgtis konkrečioje situacijoje, nepažeisdamas galiojančių įstatymų ir kitų žmonių teisėtų interesų. „Street Law“ programos pagalba, betarpiškiau ir aiškiau mokiniam pateikiama mokomoji medžiaga pamokos metu, kuri padeda vystyti mokinių kritinį mąstymą, ugdyti sugebėjimus, stebėti, vertinti ir analizuoti faktus, daryti išvadas ir sugebėti apginti savo nuomonę. „Street Law“ projekto pagrindinis tikslas, kaip nurodo Aleksonytė (2011), skirtas visuomenės narius supažindinti su žmogaus teise, išaiškinti, kaip valstybėje galiojantys įstatymai įtakoja žmonių kasdieninį gyvenimą.

Formalus suaugusiųjų teisinis švietimas. Kaip pastebi Kvieskienė (2005), UNICEF Lietuvos nacionalinio komiteto išleista knyga „Tik tai kas yra teisinga“, skirta mokytojams dirbantiems su 13 m. ir vyresniu jaunimu. Šioje knygoje pateikiamos prielaidos, kurios atskleidžia kodėl vaikams svarbu žinoti savo teises ir pristatoma trijų pakopų procesas, kurį sudaro:

- ✓ klausimai, susiję su vaiko teisių nagrinėjimu, medžiagos rinkimu, analizavimu ir apibendrinimu;
- ✓ atsiliepimu į surinktą informaciją, kur supažindinama su įvairiomis nuomonėmis, kurias bandoma spręsti ir ieškoti galimos pagalbos;
- ✓ aktyviu dalyvavimu konkrečioje praktinėje veikloje (Kvieskienė, 2005, p. 155).

Kvieskienės (2005) teigimu, dar vienas sėkmingai vykdomas bendrojo ugdymo institucijose teisinį švietimą skleidžiantis projektas „Pilietis“. Mokomąjį projektą „Pilietis“, sudaro pratybų sąsiuvinis, vadovėlis ir knyga mokytojui. Šis projektas skirtas mokytojams, kurį laisvai gali naudoti pilietinės visuomenės pagrindų, bei neformalaus ugdymo metu. Šio projekto tikslas yra supažindinti mokinius su LR Konstitucija, įvairiais išleistais įstatymais, teisės aktais. Mokiniai praktinių užsiėmimų metu mokomi tirti problemą, ją analizuoti, kartu dirbti ir ieškoti veiksmingų sprendimų.

LR Teisingumo ministerijos 2007 m. veiklos ataskaitoje (LR Teisingumo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaita, 2008) pabrėžiama, kad siekiant kelti darbuotojų teisinio švietimo kvalifikaciją yra vykdomi seminarai ir konferencijos:

- ✓ „Nusikaltimų prevencija Europos miestuose“ (*Crime prevention in european cities*),

- ✓ „Galimybių įdiegti naujus finansinius mechanizmus Lietuvoje tyrimas: sekiuritizacija“,
- ✓ „Nusikaltimų prevencijos projektų organizavimas ir rėmimas Europos Sąjungoje“ (*Organising and encouraging crime prevention projects in European Union*);
- ✓ „Teisės mokslas Lietuvoje: poreikis ir perspektyvos“ bei kt.

LR teisingumo ministro Bužinsko (2005) duomenimis, vyriausybės patvirtinta teisinio švietimo programa ir priemonės numatoma daugiau dėmesio skirti **neformaliai vaikų teisiniui** švietimui:

- ✓ rengiami teisinių žinių viktorinos konkursai jaunimui „Temidė“. Kaip teigiama bendrojo lavinimo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių respublikinio teisinių žinių konkurso „Temidė“ nuostatose (2010), šis konkursas skirtas: ugdyti mokinių teisinį sąmoningumą, supratimą apie teisinę sistemą; vykdyti tarp mokinių ankstyvąją teisės pažeidimų, psichiką veikiančių medžiagų vartojimo, smurto prevenciją; skleisti teises žinias; suteikti mokiniams žinių ir praktinių įgūdžių kuriant saugią aplinką; propaguoti tarp mokinių sveikos gyvensenos principus; organizuoti prasmingą ir turiningą laisvalaikį; sudaryti papildomas galimybes mokiniams naudotis informacinėmis technologijomis teisinėms žinioms įgyti; skatinti mokinių, mokytojų, tėvų ir teisėsaugos institucijų bendravimą ir bendradarbiavimą.
- ✓ kasmet bus atliekami specialūs teisinio švietimo ir ugdymo priemonių poveikio tyrimai, leidžiami ir nemokamai platinami įvairūs populiarūs leidiniai teisine tema.

Neformalus suaugusiųjų teisinis švietimas. LR Vyriausybės teisingumo ministerijos parengtame 2009–2012 metų visuomenės teisinio švietimo programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo, 2008) yra numatyta, kad į visuomenės teisinį švietimą būtina įtraukti valstybės savivaldybių institucijas, nevalstybinės organizacijas bei teisininkus rengiančias aukštąsias mokyklas. LR vyriausybė siekia užtikrinti teisinės pagalbos teikimą fiziniams asmenims, kad šie galėtų tinkamai ginti pažeistas ar ginčijamas savo teises ir įstatymų saugomus interesus. Vienos iš pagrindinių visuomenės informavimo priemonių:

- ✓ miesto savivaldybė
- ✓ laikraštis;
- ✓ žurnalas;
- ✓ biuletenis ar kitas leidinys;
- ✓ knygos;
- ✓ televizijos ar radijo laidos;
- ✓ kino ar kita garso ir vaizdo studija;

- ✓ informacinė viešoji erdvė, kuri viešai skleidžia informaciją.

LR Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo įstatymas (2005), nustato valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą fiziniams asmenims, kad šie galėtų tinkamai ginti pažeistas ar ginčijamas savo teises ir įstatymų saugomus interesus, teikdama pirminę ir antrinę teisinę pagalbą.

- ✓ **Pirminė** teisinė pagalba yra numatyta valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme (toliau VGTP įstatymas). Šio įstatymo nustatyta tvarka teikiama teisinė informacija, teisinės konsultacijos ir dokumentų, skirtų valstybės ir savivaldybių institucijoms, išskyrus procesinius dokumentus, rengimas. Pirminę teisinę pagalbą vykdo savivaldybės institucija kuri:

- ✓ organizuoja ir teikia pirminę teisinę pagalbą;
- ✓ moka už pirminę teisinę pagalbą, kai pagal sudarytą su savivaldybe sutartį pirminę teisinę pagalbą teikia advokatai ar viešosios įstaigos;
- ✓ nuolat savivaldybių interneto tinklalapiuose, per visuomenės informavimo priemones, susitikimuose su gyventojais informuoja vietos gyventojus apie galimybes gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą ir jos teikimo sąlygas.

Pirminę teisinę pagalbą, kaip numatyta VGTP įstatyme (2005), turi teisę gauti visi LR piliečiai, kitų Europos Sąjungos valstybių narių piliečiai, taip pat kiti LR bei kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse teisėtai gyvenantys fiziniai asmenys ir kiti LR tarptautinėse sutartyse nurodyti asmenys. Atsižvelgiant į VGTP įstatyme numatytus standartus, asmenys norintys gauti pirminę teisinę pagalbą, turi teisę kreiptis į savivaldybės vykdomąją instituciją pagal savo deklaruotą gyvenamąją vietą arba, jei asmuo neturi gyvenamosios vietos, į savivaldybės, kurioje asmuo gyvena, vykdomąją instituciją. Ši pagalba turi būti suteikta iš karto, kai asmuo kreipiasi į savivaldybės vykdomąją instituciją. Jeigu nėra galimybės iš karto suteikti pirminę teisinę pagalbą, pareiškėjui pranešama apie priėmimo laiką, kuris turi būti ne vėlesnis kaip 5 dienos nuo kreipimosi dienos. Tačiau asmuo dėl pirminės teisinės pagalbos tuo pačiu klausimu gali kreiptis tik vieną kartą ir šios pagalbos trukmė turi būti ne ilgesnė kaip viena valanda.

- ✓ **Antrinė** teisinė pagalba yra dokumentų rengimas, gynyba ir atstovavimas bylose, įskaitant vykdymo procesą, atstovavimas išankstinio ginčo sprendimo ne teisme atveju, jeigu tokią tvarką nustato įstatymai ar teismo sprendimas.

Kaip nurodoma Šiaulių valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos (2015), „antrinę teisinę pagalbą turi teisę gauti LR piliečiai, kitų Europos Sąjungos valstybių narių piliečiai, taip pat kiti LR bei kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse teisėtai gyvenantys fiziniai

asmenys“. Tačiau antrinę teisinę pagalbą asmenys gauna, kai jų turtas ir metinės pajamos neviršija LR Vyriausybės nustatytų turto ir pajamų lygių teisei pagalbai gauti pagal šį įstatymą.

Siekiant užtikrinti visapusišką visuomenės informavimą apie teisinį švietimą, LR Teisingumo ministras išleido įstatymą dėl visuomenės informavimo apie valstybės garantuojamos teisinės pagalbos metodikos (LR Teisingumo ministro įsakymas dėl visuomenės informavimo apie valstybės garantuojamą teisinę pagalbą metodikos patvirtinimo, 2007), kurioje numatoma visuomenės informavimo priemonės, kurias įsipareigoja įgyvendinti LR teisingumo ministerija:

- ✓ informacija skelbimų lentose;
- ✓ plakatų (stendų) eksponavimas viešose vietose;
- ✓ informacinių pranešimų skelbimas vietinėje ar regioninėje žiniasklaidoje;
- ✓ informacinių pranešimų skelbimas nacionalinėje žiniasklaidoje;
- ✓ informacinės medžiagos (leidinių) leidybos organizavimas ir platinimas;
- ✓ informacinių renginių organizavimas;
- ✓ pranešimų žiniasklaidai platinimas;
- ✓ informavimas interneto tinklalapiuose.

LR Vyriausybės nutarime dėl 2004-2008 metų visuomenės teisinio švietimo (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004) pabrėžiama, kad Teisingumo ministerija nuo 2001 metų kasmet įsipareigoja tvirtinti visuomenės teisinio švietimo priemonių planus, kuriuose numatyto leisti:

- ✓ informacinius lankstinukus bei brošiūras, suteikiančius asmenims galimybę savarankiškai susipažinti su svarbia teisine informacija;
- ✓ organizuoti teisinės informacijos sklaidos kampanijas per radiją, televiziją ir spaudoje.

Spauda, televizija, radijas bei internetas, kaip pastebi Bielinis (2005), aktyviai formuoja visuomenės nuomonę siekdami savo tikslų. Informacija pasiekia visuomenę kai:

- ✓ atrenkamos istorijos ir temos, apie kurias galima informuoti visuomenę;
- ✓ informacija apdorojama, suderinama ir „irėminama“;
- ✓ informacija pateikiama visuomenei.

Kaip nurodoma LR teisingumo ministerijos 2007 m. (LR Teisingumo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaita, 2008) ir 2010m. (LR Teisingumo ministerijos 2010 metų ataskaita, 2011) veiklos ataskaitose, LR teisingumo ministerija, siekdama mažinti visuomenės teisinių žinių stoką:

- ✓ finansiškai rėmė visuomenines organizacijas, įgyvendinančias teisinio informavimo ir konsultavimo projektus;
- ✓ įgyvendino įvairias visuomenės teisinio švietimo priemones: aktualiomis teisinėmis temomis ir klausimais (pirminė, antrinė teisinė pagalba, kompensacijos smurtinių

nusikaltimų aukoms ir kt.) parengė lankstinukų, plakatų, organizavo teisinio švietimo informacines kampanijas per radiją, televiziją ir kitas visuomenės informavimo priemones, padedančias informuoti ir skatinti visuomenę naudotis įvairia teisine informacija, taip pat įgyvendino kitas Visuomenės teisinio švietimo programoje numatytas priemones;

- ✓ interneto svetainėse www.teisingumas.lt, www.tm.lt, <http://www.infolex.lt> ir www.smm.lt nuolat skelbiami ir atnaujinami informaciniai pranešimai apie visuomenės teisinio švietimo priemones, jų vykdymą ir vykdymo eigą bei rezultatus. LR teisingumo ministerijos 2011 m. veiklos ataskaitoje (LR Teisingumo ministerijos 2011 metų ataskaita) pabrėžiama, kad 62 proc. teikiamų paslaugų yra pasiekiamos arba iš dalies pasiekiamos elektroniniu būdu.

Kaip nurodoma LR teisingumo ministerijos 2005 m. veiklos ataskaitoje (LR Teisingumo ministerijos 2005 metų veiklos ataskaita, 2006), nuo 2005 m. siekiant didesnio visuomenės teisinio švietimo, leidžiamas žurnalas „Teisės problemos“. Šio žurnalo tikslas informuoti specialistus ir visuomenę apie aktualias teisinės sistemos reformos ir įstatymų praktinio įgyvendinimo problemas. Kaip nurodoma 2008 m. LR teisingumo ministerijos veiklos ataskaitoje (LR Teisingumo ministerijos 2008 metų veiklos ataskaita, 2009), stengiantis kuo didesnio visuomenės teisinio švietimo, aktualiomis visuomenei temomis rengiami ir platinami šie lankstinukai:

- ✓ „Santuokos nutraukimo pagrindai“;
- ✓ „Paveldėjimas“;
- ✓ „Vaikų išlaikymas“;
- ✓ „Darbo sutarties nutraukimas“;
- ✓ „Kada nebūtina kreiptis į notarą“;
- ✓ „Advokato pagalba“;
- ✓ „Nemokamos teisinės konsultacijos“.

Visuomenės teisinis švietimas yra vykdomas pasitelkiant radijo laidas. Kaip nurodoma LR teisingumo ministerijos 2007 m. veiklos ataskaitoje (LR Teisingumo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaita, 2008), „Žinių radijas“ ir „M-1 Plus“ laidose, buvo užsakytos temos, kurios pasak minėtos ataskaitos (LR Teisingumo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaita, 2008) tuo metu buvo aktualios teisinės temos:

- ✓ antstolių;
- ✓ notarų;
- ✓ vartotojų teisių;
- ✓ visuomenės teisinio švietimo;
- ✓ valstybės garantuojamos teisinės pagalbos ir kt.

Taip pat visuomenės nariai, kaip teigiama LR teisingumo ministerijos 2007 m. veiklos ataskaitoje (LR Teisingumo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaita, 2008), turi galimybę specialiai atidarytose teisinės prieigos vietose, gali susipažinti su aktualiais teisės aktais, gali naudotis teisine literatūra, internete prieinama teisine informacija, turi galimybę pateikti jiems rūpimą klausimą elektroniniu paštu ir periodiškai susitikti su teisinių profesijų atstovais.

Apibendrinant gautus rezultatus galima teigti, kad visuomenės teisinio švietimo problemą Lietuvoje bandoma išspręsti įvairiais būdais ir metodais, pvz.: rengiami įvairūs teisinio švietimo projektai, pasitelkiama įvairios informavimo priemonės: laikraščiai, žurnalai, biuleteniai, knygos, televizijos ir radijo laidos, bei informacinė viešoji erdvė. Taip pat daug dėmesio teisinio švietimo sklaidai skiriama bendrojo ugdymo institucijoms, kuriose yra vykdomos teisiniam švietimui skirtos pamokos, konstitucijos egzaminas, organizuojamos viktorinos, keliamos kvalifikacijos pasitelkiant seminarus ir konferencijas.

2. VISUOMENĖS TEISINIO ŠVIETIMO PROGRAMOS LIETUVOJE

2.1. Visuomenės teisinio švietimo programų įgyvendinimas Lietuvoje

Visuomenės teisinis švietimas yra aktuali Lietuvos problema nuo pat nepriklausomybės atkūrimo. Visuomenės teisinio švietimo problemą bandoma spręsti:

- ✓ kuriant valstybines švietimo programas;
- ✓ pasitelkiant formalų ir neformalų ugdymą.

Akivaizdu, kad visuomenės teisinio švietimo poreikis tebėra didelis. Su teisės normomis susiduriama ir kasdieniniame gyvenime, tad kiekvienas žmogus įskaitant ir vaikus, privalo žinoti pagrindines savo teises ir pareigas. LR teisingumo ministerija stengiasi nuolat tobulinti teisėkūros procesą laikantis europietišku tradicijų, remiantis geresnio Lietuvos gyventojams teisinių žinių prieinamumo. Teisingumo ministerija nuolat kuria programas, kurių pagrindinis tikslas;

- ✓ pakelti Lietuvos gyventojų teisinių žinių lygį, kurių pagalba kiekvienas sugebės ginti savo teises;
- ✓ pagerinti teisinės informacijos prieinamumą;
- ✓ užtikrinti visuomenės saugumą ir viešąją tvarką;
- ✓ skatinti didesnę visuomenės teisinį švietimą.

Visa tai sudaro galimybę visuomenės nariams įgyti teisinių žinių ir gebėjimų, kurie suteikia galimybę tinkamai naudotis savo teisėmis ir laisvėmis, Visuomenės teisinio švietimo programų iniciavimą ir jų įgyvendinimą Lietuvoje lemia iškilusi būtinybė puoselėti asmenų pagrindines teises ir laisves, formuoti sisteminių požiūrį į dabartinės Lietuvos teisinį švietimą bendrojo ugdymo ir aukštųjų mokyklų institucijose. Kuriant ne tik sisteminių, kryptingą požiūrį teisinės sąmonės formavimo kryptimi, įgyvendinant visuomenės teisinio švietimo programą vieną po kitos, stengiamasi sumažinti įtampą tarp teisės ir teisingumo, sustiprinti ryšį tarp vertybių ir priimtų elgesio normų.

Įgyvendinant visuomenės teisinio švietimo programas, turėtų būti mažinamas konfliktas tarp knyginės teisės, teorinių abstrakcijų ir tokių teisės normų, kurios iš tiesų egzistuoja gyvenime, t.y. tokių, kurios yra mokyklose ir aukštosiose institucijose. Būtent toks pasikeitęs požiūris į teisinį švietimą sukuria sąlygas visuomenėje atsirasti demokratiniams ir moderniais principais paremtam mąstymui. Liberalus, ne klasikinis, požiūris į žmogaus teises ir įstatymus, individualios laisvės ir kiekvieno individo teisių akcentavimas – tai visuomenės teisinio švietimo programų pradžia ir jų

įgyvendinimo galimybių tąsa Lietuvos valstybėje, kurioje pradėta remtis visuomenės teisinio švietimo programomis.

Visuomenės teisinio švietimo programų įgyvendinimas reikšmingas, kuriant vieningą teisinio švietimo sistemą, siekiant išspręsti visuomenės ir atskirų socialinių grupių teisinio švietimo sampratos problemas, o ypač kuriant teisinio švietimo ir auklėjimo bendrojo ugdymo ir aukštosiose institucijose sistemą, padedančią mokiniams ir aukštųjų mokyklų studentams iškilusius konfliktus. Remiantis Aleksonyte (2011, p. 11) galima teigti, kad visuomenės teisinis švietimas Lietuvoje yra svarbus ir aktualus veiksnys. Minėta autorė teigia, kad „Lietuvoje įtvirtintas tikslas valstybiniu lygmeniu skatinti visuomenės teisinį švietimą, iširti <...>, sukurti ir įgyvendinti programas ir priemones, <...> užtikrinti prieigą prie teisės aktų ir teisės aktų projektų“. Visuomenės teisinio švietimo problemą bandoma spręsti įvairiais būdais ir metodais, taip pat vykdomos bei įgyvendinamos teisinio švietimo programos. LR Vyriausybė siekia visuomenės santarvės, valstybės kurioje kiekvienas žmogus galėtų gyventi oriai, pasiturimai, saugiai ir sveikai. Nuo 2001 metų LR Teisingumo ministerija, kaip pastebi Misė (2012), kasmet tvirtina visuomenės teisinio švietimo programos įgyvendinimo planus, kurių pagalba siekiama visuomenės teisinio švietimo. LR Teisingumo ministerija siekiant vis efektyvesnio visuomenės teisinio švietimo, sukūrė ir įgyvendino dvi teisinio švietimo programas:

- ✓ 2004-2008 m. visuomenės teisinio švietimo programa
- ✓ 2009-2012 m. visuomenės teisinio švietimo programa.

Kaip nurodoma LR Teisingumo ministro ir LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymo, dėl Visuomenės teisinio švietimo 2015-2016 metų veiksmų plano patvirtinimo bendrosiose nuostatose (2 priedas) teigiama, kad iki 2004 metų Lietuvoje nebuvo bendros visuomenės teisinio švietimo sistemos, kuria remiantis būtų ugdoma Lietuvos piliečių teisinė sąmonė, sistemiškai teikiama teisinė informacija ir konsultacijos. Tad siekiant visuomenei suteikti kuo daugiau teisinių žinių ir įgyvendinti teisinio švietimo sistemą, LR Vyriausybės 2004 m. gruodžio 29 dienos nutarimu buvo patvirtinta **2004-2008 metų visuomenės teisinio švietimo programa**. Visuomenės teisinio švietimo programa (toliau vadinama – ši Programa) parengta įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004–2008 metų programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. gruodžio 14 d. nutarimu Nr. X-43 (Žin., 2004, Nr. 181-6703), 15.15 punktą (Visuomenės teisinio švietimo programa, 2004). Šios Programos pagrindinis tikslas skirtas:

- ✓ pagerinti teisinės informacijos prieinamumą visuomenei;
- ✓ sukurti ilgalaikį teisinės sąmonės ugdymo pagrindą;
- ✓ ugdyti savarankiškai mąstantį LR gyventoją, kuris sugebėtų savarankiškai pasinaudoti savo teisėmis ir vykdyti savo pareigas.

LR Teisingumo ministerija, atsižvelgdama į vyraujančios teisinės informacijos poreikį visuomenėje yra numatomi šie Programos uždaviniai:

- ✓ sukurti teisinio švietimo sistemą;
- ✓ rūpintis visuomenės teisiniu ugdymu;
- ✓ užtikrinti visuomenės teisinį informavimą ir konsultavimą.

Remiantis 2004-2008 m. visuomenės teisinio švietimo programa (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004, p. 5) galima teigti, kad LR Vyriausybė vykdant teisėkūros reformą, siekia sukurti veiksmingesnę, plačiau remiamą ir skaidresnę įstatymų leidybos sistemą, kurios pagalba būtų pagerintas socialinis reguliavimas. Šios Programos įgyvendinimo ir visuomenės teisėkūros modelio sudarymo reikėjo, nes, kaip pažymima 2004-2008 metų visuomenės teisinio švietimo programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004, p. 3) „Teisingumo ministerija nuo 2001 metų kasmet tvirtina visuomenės teisinio švietimo priemonių planus, kuriuose numatoma informuoti visuomenę įvairiomis priemonėmis (rengti televizijos ir radijo laidas, leisti informacinius leidinius, lankstinukus visuomenei labiausiai rūpimais teisiniais klausimais, rengti spaudos konferencijas, sukurti interaktyvųjų interneto puslapių ir kita)“.

Pačioje pirmojoje 2004 metais Lietuvoje patvirtintoje visuomenės teisinio švietimo programoje pabrėžiamas šios programos būtinumas ir jo reikšmė visoje teisėkūros sistemoje, kur teigiama (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004, p. 3), kad „Lietuvoje vis dar nėra bendro teisinio reguliavimo visuomenės teisinio ugdymo, informavimo ir konsultavimo srityje. Tam tikras visuomenės teisinio švietimo, asmens teisių ir laisvių užtikrinimo funkcijas atlieka įvairios institucijos pagal kompetenciją“. Taip pat šioje Programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004, p. 3) pateikiama įvairių institucijų veikla:

- ✓ vaiko teisių kontrolierius prižiūri, kaip įgyvendinamos vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatos;
- ✓ lygių galimybių kontrolierius užtikrina, kad būtų įgyvendinamos LR Konstitucijoje įtvirtintos žmonių lygios teisės, uždrausta bet kokia netiesioginė ar tiesioginė diskriminacija dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų;
- ✓ LR Seimo kontrolieriai tiria piliečių skundus dėl valdžios, valdymo, savivaldos, karinių ir joms prilygintų institucijų pareigūnų piktnaudžiavimo ir biurokratizmo;

- ✓ Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarybos prie Teisingumo ministerija siekia sukurti veiksmingą valstybinę vartotojų teisių gynimo institucinę sistemą ir padėti vartotojui spręsti kylančias problemas.

Tai puikiai atsispindi teisinio reguliavimo Lietuvoje problema. Norint kuo daugiau Lietuvos gyventojus supažindinti su visuomenės teisiniu švietimu visos institucijos turi dirbti kaip viena. Šios 2004-2008 m. visuomenės teisinio švietimo programa naudojama kaip pagalbinė priemonė, kuri sudaro galimybę Lietuvos gyventojams patiems domėtis savo teisėmis, laisvėmis, jas tinkamai ginti, suvokti ir vykdyti savo pareigas.

Remiantis LR teisingumo ministerijos 2008 metų veiklos ataskaitoje (LR Teisingumo ministerijos 2008 metų veiklos ataskaita, 2009) pateiktais duomenimis galima teigti, kad minėta ministerija atlieka gyventojų teisinio švietimo poreikio analizę. Tai jiems leidžia įvertinti Lietuvos gyventojų turimas teisinio švietimo žinias ir galimybę jas plėsti. Minėtoje ataskaitoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo, 2008 p. 13) pateikiama tyrimo analizė kurioje nurodoma, kad 2008 m. atliktoje apklausoje 53 proc. dalyvavusių asmenų teisinės informacijos nepakanka, 35 proc. asmenų teigė, kad jiems pakanka turimų teisinių žinių, tačiau jie norėtų įgyti jų daugiau ir tik 9 visų tyrime dalyvavusių asmenų mano, kad jiems pakanka turimų teisinių žinių. Tad LR Vyriausybė atsižvelgdama į Lietuvos gyventojų nuomonę nusprendė apie programos tęstinumo galimybę. Tad buvo **patvirtinta Visuomenės teisinio švietimo 2008-2012 metų programa**, pagal kurią ir toliau kryptingai bus tęsiama Visuomenės teisinio švietimo 2004-2008 metų veiklos programa (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004), kuria stengiamasi sudaryti galimybę gyventojams įgyti teisinių žinių ir gebėjimų, kad visuomenės nariai sugebėtų tinkamai naudotis savo teisėmis, sugebėtų jas apginti ir atliktų pilietinę pareigą. LR Vyriausybės išleistame Visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo, 2008) pabrėžiama, kad ne visi asmenys visada sugeba teisine pagalba pasinaudoti dėl informacijos apie valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą stokos. Visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programoje išskirtas pagrindinis tikslas, kuriuo siekiama sudaryti Lietuvos gyventojams galimybę įgyti teisinių žinių ir gebėjimų, kad jie tinkamai sugebėtų naudotųsi savo teisėmis bei laisvėmis teisinėje sistemoje, mokėtų jas apginti ir atlikti pareigas ir plėtrą. Šio tikslo LR Vyriausybė sieks:

- ✓ koordinuodama visuomenės teisinio švietimo sistemos veiklą;
- ✓ formuodama teisinę sąmonę ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo lavinimo programas vykdančiose įstaigose ir neformaliajame suaugusiųjų švietime;
- ✓ sudarydama palankesnes teisinės savišvietos sąlygas;

- ✓ sistemingai informuodama ir konsultuodama socialines visuomenės grupes teisiniais klausimais.

Visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos pagalba (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo, 2008) LR Vyriausybė numato:

- ✓ didinti Lietuvos gyventojų skaičių, kurie turėtų pakankamai jiems reikiamų teisinių žinių ir gebėjimų;
- ✓ kuo daugiau į visuomenės teisinio švietimo veiklą įtraukti nevyriausybinę organizacijų;
- ✓ šviečiant visuomenę svarbiausiais teisiniais klausimais, informuojant apie naujausius teisės aktų pakeitimus pasitelkti brošiūras, leidinius, plakatus ir straipsnius spaudoje;
- ✓ informuoti visuomenę apie svarbiausius Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės aktus ir projektus, pasitelkiant televizijos ir radijo laidas;
- ✓ plėsti teisinės informacijos prieigų skaičius;
- ✓ teisinio švietimo klausimais organizuoti renginius, seminarus ir konferencijas;
- ✓ bendrojo lavinimo mokyklose, vaikų teisei sąmonei ugdyti išleisti vadovėlius.
- ✓ parengti teisės pagrindų mokantiems pedagogams skirtų tęstinių studijų programų ir teisės pagrindų mokymo bendrojo lavinimo mokyklose programų.

Atsižvelgiant į aukščiau minėtus LR Vyriausybės numatomus šios programos (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo, 2008) siekiamus rezultatus, Visuomenės teisinio švietimo programa, kuri buvo įgyvendinama 2009-2012 metais, siekiama užtikrinti visuomenės teisinio švietimo sistemos sudarančios galimybes gyventojams įgyti teisinių žinių ir gebėjimų, kad visuomenė sugebėtų tinkamai naudotis savo teisėmis ir laisvėmis teisinėje sistemoje, sugebėtų jas apginti. Daug dėmesio skiriama formuojant teisinę sąmonę ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo lavinimo programas vykdančiose įstaigose bei neformaliajame suaugusiųjų švietime, sudarant palankesnes teisinės savišvietos sąlygas, sistemingai informuojant ir konsultuojant teisiniais klausimais.

LR teisingumo ir LR švietimo ir mokslo ministerijos pastebi, kad nepaisant vykdomų teisinio švietimo programų, visuomenės nariai vis vien kasdieniniame gyvenime dažnai susiduria su daugybe paprastų ir specialių teisinių žinių trūkumu. Minėtos ministerijos suvokdamos šiandienos visuomenės teisinio švietimo esamą situaciją, jog šiandien ypatingą dėmesį reikia skirti, kad kiekvienas visuomenės narys įgytų teisės pagrindus, todėl pasirašė memorandumą (1 priedas), kuriuo įsipareigojo bendradarbiauti siekiant visuomenės teisinio švietimo sutarė:

- ✓ bendradarbiauti atnaujinant pasirenkamojo dalyko „Teisė“ mokymo programą bendrojo ugdymo mokykloms;

- ✓ bendradarbiauti atnaujinant pilietiškumo pagrindų bendrąją programą;
- ✓ bendradarbiauti integruojant teisinio švietimo turinį į dėstymo programas šalies profesinio mokymo mokyklose;
- ✓ bendradarbiauti skatinant teisės dalykų dėstymą Trečiojo amžiaus universitetuose;
- ✓ bendradarbiauti kuriant teisės pagrindų kvalifikacijos tobulinimo programą mokytojams;
- ✓ bendradarbiauti ir toliau aktyviai vykdant visuomenės teisinio švietimo priemones ir veiklas, tokias kaip Konstitucijos egzamino organizavimas, visuomenės informavimas apie įvairius teisinės sistemos aspektus ir kt.

LR teisingumo ir LR švietimo ir mokslo ministerijos pasirašyto memorandumo, teisinis švietimas numatomas visoms socialinėms grupėms, pradedant nuo jauniausios grupės – moksleivių, kuriems numatoma atnaujintos „teisės“ ir pilietiškumo ugdymo programos. Visuomenei numatomos ir toliau vykdyti įvairios teisinio švietimo priemonės ir veiklos, tokios kaip „Konstitucijos egzaminas“, visuomenės informavimas apie teisinės sistemos aspektus ir pan. Šios ministerijos nepamiršo ir mokytojų, kuriems bus vykdomos teisės kvalifikacijos pagrindų mokymo programos. Įgiję daugiau teisinių žinių mokytojai galės jas panaudoti ne tik sau, bet ir plėsti teisinių žinių „bagažą“ jaunajai kartai. Taip pat memorandume numatoma suteikti teisinių žinių ir pagyvenusiems asmenims, kuriems teisinės žinios bus perteikiamos Trečiojo amžiaus universitete. Paskutinioji socialinė grupė, tai studentai, kuriems LR teisingumo ir LR švietimo ir mokslo ministerijos užsibrėžė teisinio švietimo turinį integruoti profesinio mokymo institucijose.

LR Teisingumo ministro ir LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymo, dėl Visuomenės teisinio švietimo 2015-2016 metų veiksmų plano patvirtinimo bendrosiose nuostatose (2 priedas) pabrėžiama, kad nuo 2013 metų teisinio švietimo programos ir teisinio švietimo planai nebuvo rengiami. Nutrūkus visuomenės teisinio švietimo sistemos formavimui, skirtingos valstybinės valdžios institucijos, aukštosios mokyklos ir nevyriausybinės organizacijos vykdė savarankišką, nekoncentruotą ir nekoordinuotą teisinį švietimą.

Apibendrinant gautus duomenis galima teigti, kad visuomenės teisinis švietimas Lietuvoje aktualus reiškinytis nuo pat nepriklausomybės atkūrimo. Sistemingas visuomenės teisinio švietimo sistemos kūrimas pradėtas vykdyti nuo 2004 metų. Buvo įgyvendintos Visuomenės teisinio švietimo 2004-2008 metų ir Visuomenės teisinio švietimo 2008-2012 metų programos, kuriomis buvo siekiama didinti teisėkūros kokybiškumą, nuoseklumą, efektyvumą, atvirumą ir skaidrumą, taip pat siekiama sukurti centralizuotą, vientisą, patikimą ir saugų teisėkūros modelį ugdymo ir aukštosiose mokyklose.

2.2. Visuomenės teisinio švietimo 2004-2008 ir 2009-2012 metų programų palyginamoji analizė.

Visuomenės teisinio švietimo 2004–2008 metų programa (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004), buvo siekiama didinti teisėkūros kokybiškumą, nuoseklumą, efektyvumą, atvirumą ir skaidrumą, taip pat siekiama sukurti centralizuotą, vientisą, patikimą ir saugų teisėkūros modelį ugdymo ir aukštosiose mokyklose. Tuo tarpu Visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos įgyvendinimą lėmė teisinio švietimo integravimo proceso taša mokyklose ir aukštosiose institucijose.

Vertinant 2004-2008 ir 2009–2012 metų visuomenės teisinių švietimų programų panašumus ir skirtumus itin reikšmingos yra kas metus teikiamos LR Teisingumo ministerijos veiklos ataskaitos.

2 lentelė. 2004-2008 m. ir 2009-2012 metų visuomenės teisinio švietimo programų palyginimas

2004-2008 visuomenės teisinio švietimo programa	2009-2012 metų teisinio švietimo programa
<ul style="list-style-type: none"> • sukurti teisinio švietimo sistemą; • rūpintis visuomeniniu teisiniu ugdymu; • užtikrinti visuomenės teisinį informavimą 	<ul style="list-style-type: none"> • koordinuoti visuomenės teisinio švietimo sistemos veiklą; • formuoti teisinę sąmonę ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo lavinimo programas vykdančiose įstaigose ir neformaliajame suaugusiųjų švietime, sudaryti palankesnes teisinės savišvietos sąlygas; • sistemingai informuoti ir konsultuoti socialines visuomenės grupes teisiniais klausimais

Analizuojant duomenis, galima teigti, kad 2004-2008 metų teisinio švietimo programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004), visos pastangos buvo dedamos sukurti teisinio švietimo sistemą, kadangi dar nebuvo vieningos teisinio švietimo sistemos. Todėl kuriant 2004-2008 metų programą vienas iš uždavinių buvo sukurti teisinio švietimo sistemą. Kaip pateikiama 2005 metų (LR Teisingumo ministerijos 2005 metų veiklos ataskaita, 2006), 2006 metų (LR Teisingumo ministerijos 2006 metų veiklos ataskaita, 2007), 2007 metų (LR Teisingumo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaita, 2008) ir 2008 metų (LR Teisingumo ministerijos 2008 metų veiklos ataskaita, 2009) Teisingumo ministerijos patektose veiklos ataskaitose, siekiant sukurti teisinio švietimo sistemą buvo pasitelkta profesionalių specialistų pagalba kurie koordinavo teisinio švietimo veiklą, dalindavosi naudinga teisinio

švietimo informacija, įsteigtos garantuojamos visuomenės teisinės pagalbos tarnybos, padidinta notarų skaičius ir padidintas jų darbo laikas ir pan. Tuo tarpu jau kitoje 2009-2012 metų teisinio švietimo programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo, 2008) suformuluotų uždavinių pagrindas koordinuoti visuomenės teisinio švietimo sistemos veiklą. Taigi, 2009 – 2012 metų visuomenės teisinio švietimo programoje buvo didelis dėmesys kreipiamas į 2004-2008 metų visuomenės teisinio švietimo programoje numatytą ir jau sukurtą teisinio švietimo sistemą, kad šios sistemos procesas vyktų skaidriai ir būtų prieinamas visiems Lietuvos gyventojams. Tad remiantis 2009 - 2012 metų Teisingumo ministerijos ataskaitomis (LR Teisingumo ministerijos 2009 metų ataskaita, 2010; LR Teisingumo ministerijos 2010 metų ataskaita, 2011; LR Teisingumo ministerijos 2011 metų ataskaita, 2012 ir LR Teisingumo ministerijos 2012 metų ataskaita, 2013 metų ataskaita) galima teigti, kad LR Teisingumo ministerija nuolat atlieka teisinio švietimo sistemos analizes, kurių išvados turi įtakos tobulinti vieną ar kitą sistemos sritį.

Pažymėtina, kad 2004-2008 metais parengta visuomenės teisinio švietimo programa (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004) įsipareigojama rūpintis visuomenės teisiniu ugdymu. Remiantis LR Teisingumo ministerijos pateiktomis 2005 - 2008 metų ataskaitomis matoma, kad visuomenės teisinis švietimas buvo vykdomas įvairiomis formomis: lankstinukais, plakatais, įvairiais leidiniais, radijo ir televizijos laidomis, internetinėmis svetainėmis, knygomis. Taip pat leidžiamas mokykloms teisinio švietimo vadovėlis, kuris mokinius supažindina su pagrindinėmis žmogaus teisėmis. Kiekvienoje savivaldybėje visuomenei yra teikiama nemokama teisinė pagalba. 2008 metais patvirtintame 2009-2012 metų visuomenės teisinio švietimo plane (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo 2009 - 2012 metų programos patvirtinimo, 2008) ganėtinai išplečiamos ir patikslinamos visuomenės teisinio ugdymo rūpinimosi sąlygos. Tačiau šios programos metu didžiausias dėmesys skiriamas jaunajai kartai – vaikams. Šioje programoje kuriamos įvairios teisinio švietimo programos mokykloms, kur viena iš populiariausių - „Konstitucijos egzaminas“. LR Teisingumo ministerija siekia visiems Lietuvos piliečiams sudaryti palankesnes teisinės savišvietos sąlygas kuriant internetines svetaines, kuriose teikiama teisinė informacija nuolat atnaujinama, leidžiamos įvairios knygos, lankstinukai, žurnalai, laikraščiai. Vedamos radijo ir televizijos laidos, savivaldybėse vykdomos nemokamos pirminės ir antrinės teisinės pagalbos ir pan. apibendrinant 2009 - 2012 metų LR Teisingumo ministerijos ataskaitas (LR Teisingumo ministerijos 2009 metų ataskaita, 2010; LR Teisingumo ministerijos 2010 metų ataskaita, 2011; LR Teisingumo ministerijos 2011 metų ataskaita, 2012 ir LR Teisingumo ministerijos 2012 metų ataskaita, 2013 metų ataskaita) galima teigti, kad 2009 - 2012 metams parengtoje programoje buvo siekiama gerinti visuomenės

informuotumą, supažindinti visuomenę su esminėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis. 2004 - 2008 metų visuomenės teisinio švietimo programoje paskutinis trečiasis uždavinys skirtas užtikrinti visuomenės teisinį informavimą. Analizuojant pateiktas LR Teisingumo ministerijos pateiktas 2005 - 2008 metų ataskaitas (LR Teisingumo ministerijos 2005 metų veiklos ataskaita, 2006; LR Teisingumo ministerijos 2006 metų veiklos ataskaita, 2007; LR Teisingumo ministerijos 2007 metų veiklos ataskaita, 2008; LR Teisingumo ministerijos 2008 metų veiklos ataskaita, 2009), siekiant užtikrinti trečiojo uždavinio įvykdymą, visuomenei rengiami teisinio švietimo tematika įvairūs lankstinukai, plakatai, kuriamos internetinės svetainės, leidžiamos knygos. Taip pat kiekvienoje savivaldybių gyventojams teikiamos nemokamos teisinės informacijos ir reikiama pagalba. Pastebima, kad tokiu pačiu principu buvo suformuluotas ir 2009 - 2012 metų visuomenės teisinio švietimo programos uždavinys - sistemingai informuoti ir konsultuoti socialines visuomenės grupes teisiniais klausimais. Šiam uždaviniui pasiekti ir toliau sistemingai buvo tęsiama 2004 - 2008 metų programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004) numatyta veikla.

Apibendrinant galima teigti, kad toks visuomenės teisinio švietimo programose siekiamų uždavinių kryptingas, planingas bei sistemingas įgyvendinimas sudarė sąlygas Lietuvos valstybėje vykdyti nuoseklų visuomenės teisinį švietimą. Remiantis šiuo 2004 - 2008 metų ir 2009 - 2012 metų visuomenės teisinio švietimo programų uždavinių plėtojimo principu, visuomenėje bandoma spręsti teisės sampratos problema, pabrėžiant teisės ir pareigų ryšį ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas vykdančiose įstaigose, skiriant dėmesį teisės aiškinimo principams, metodų vystymui ir jų viešinimui, plėtojant įvairių visuomenės grupių, įvairių socialinių žmonių ryšį su teisės teorija bei organizuojant teisinę komunikaciją, kuri padeda lengviau ugdytiniams socializuotis ir perprasti teisinės kultūros pagrindus.

3. VISUOMENĖS TEISINIO ŠVIETIMO PROGRAMŲ ĮGYVENDINIMO LIETUVOJE REZULTATŲ ANALIZĖ

3.1. Tyrimo metodologija ir metodai

Programų įgyvendinimu, LR Vyriausybė siekia kelti Lietuvos gyventojų teisinių žinių lygį, sudarant jiems galimybes geriau ginti savo teises, padidinti teisinės informacijos prieinamumą visuomenei ir sukurti ilgalaikį pagrindą teisei sąmonei ugdyti. Pagrindinė LR vyriausybės pateikta programa, yra memorandumas, kuris vyko dviem etapais: 2004–2008 m. ir 2009–2012 m. Šiuo memorandumu siekiama sukurti visuomenės teisinio švietimo sistemą. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos gyventojams, kaip teigia teisingumo ministras Petras Baguška (cit. pagal Vilniškis, 2007), vis dar trūksta teisinio švietimo, šios nuomonės laikosi ir ministras Bernatoniš (2014). Tai leidžia daryti prielaidą, kad būtina pasitelkiant įvairias institucijas ir ugdymo įstaigas nuolat gerinti teisinės informacijos prieinamumą visuomenei, kurti ilgalaikį teisinės sąmonės ugdymo pagrindą, ugdyti savarankiškai mąstantį Lietuvos Respublikos gyventoją, sugebantį savarankiškai pasinaudoti savo teisėmis ir vykdyti savo pareigas.

Visuomenės teisinio švietimo programų įgyvendinimo rezultatų Lietuvoje įvertinti, darbo teorinėje dalyje pateiktiems teiginiams pagrįsti atliktas empirinis tyrimas. Šio tyrimo tikslas yra atlikti visuomenės teisinio švietimo programų turinio Lietuvoje vertinimą. Siekiant apklausti kuo daugiau respondentų ir sužinoti jų nuomonę apie Lietuvoje vykdomą teisinio švietimo programų įgyvendinimą, pasirinktas **kiekybinio pobūdžio tyrimas**. Statistiniai duomenys, kaip teigia Kardelis (2005), patys savaime dar nieko neįrodo, o tyrėjas juos naudoja loginių samprotavimų procese, siekiant apibūdinti tiriamąsias grupes ir padaryti išvadas. Taikant kiekybinio tyrimo metodą, duomenis statistinei analizei galima surinkti tinkama forma, kadangi kiekybinio tyrimo duomenys visada yra pateikiami kiekybine išraiška. Šiam tyrimui yra būdingas siekis ieškoti išorinių reiškinių požymių, kurie išreiškiami skaičiais ir suklasifikuojami pagal tam tikrus kriterijus (Pranulis, 2007). Apklausos duomenų analizei naudojama *aprašomoji statistika* (duomenų apdorojimui naudota SPSS programa). Šis metodas padeda apibendrintai ir suprantamai aprašyti didelius duomenų kiekius.

Tad kiekybine analize siekta sužinoti Lietuvoje gyvenančių žmonių nuomonę apie vykdomą visuomenės teisinį švietimą, atsižvelgiant į tai ir orientuoti klausimai:

1. išsiaiškinti teisinių žinių poreikį ir sklaidą visuomenėje;
2. atskleisti visuomenės požiūrį į teisinį švietimą bendrojo ugdymo mokykloje.

Kiekybiniam tyrimui buvo parengta anoniminė anketa – atsakęs asmuo lieka nežinomas (atsakymai žymimi tik pliusu ar minusu, pabraukiamas atsakymas arba kaip nors kitaip žymima)

(Tidikis 2003) (žr. 3 priedą). Anketinė apklausa, tai duomenų rinkimo metodas, kai respondentas pats savarankiškai pildo klausimyną.

Remiantis teorinėje darbo dalyje išryškintomis visuomenės teisinio švietimo programų įgyvendinimo galimybėmis Lietuvoje, iškelta tokia **tyrimo hipotezė**: visuomenės teisinio švietimo programų įgyvendinimas nepilnai atlieka savo pagrindinę užduotį.

Tyrimas buvo atliekamas tokiais etapais:

1. surinkta ir išanalizuota literatūra;
2. parengtos priemonės tyrimui (sudarytas klausimynas);
3. anketa įkelta į viešąją erdvę
4. surinkti ir susisteminti duomenys.

Tyrimas buvo vykdomas atsitiktinės atrankos būdu. Anketa įkelta į viešąją erdvę „Apklausa. It“. Šis anketavimas pasirinktas neatsitiktinai, kadangi siekta apklausti kuo daugiau visoje Lietuvoje gyvenančių žmonių, sužinoti jų nuomonę.

Tyrimo imtis: tikimybinė, paprastoji atsitiktinė. Tyrimo metu nuo 2015 05 01 iki 2015 09 30 dienos, elektronines anketas užpildė 367 įvairaus amžiaus ir skirtingą išsilavinimą turintys asmenys.

Tyrimo dalyvavo 367 asmenys iš visos Lietuvos, kurių 71,1 proc. sudarė moterys, o likusieji 27,5 proc. - vyrai. Tiriamųjų amžius nuo 17 metų iki 78 metų. Anketinio tyrimo apklausoje dalyvavo 80,9 proc. asmenų, kurių išsilavinimas aukštasis universitetinis, aukštąjį neuniversitetinį tiriamųjų dalį sudarė 9 proc., aukštąjį teisinį 0,3 proc., vidurinį 1,1 proc. ir spec. vidurinį išsilavinimą 2,5 proc., taip pat ir asmenys turintys mokslų daktaro laipsnį 0,3 proc. Didelė tyrimo dalyvavusių asmenų dalis 96,5 proc. buvo dirbantys asmenys, tačiau tyrimo dalyvavo ir 0,3 proc. moksleivių, 1,1proc. bedarbių bei 0,3 proc. studentų.

Tyrimo instrumentas:

Empiriniam tyrimui buvo pasirinktas kiekybinis tyrimas, kuris atliktas taikant anketinės apklausos metodą. Anketinės apklausos duomenų analizė buvo atlikta naudojant programą SPSS.17. Tyrimo duomenys buvo vertinami remiantis Leonavičienės (2006), aprašomosios statistinės analizės metodais: skaičiuojamos jų charakteristikos (stebėti dažniai (procentai). Pasirinktas reikšmingumo lygmuo 0,05. Skirtumai laikomi statistiškai reikšmingais, kai $p < 0,05$.

Anketų klausimai sudaryti, remiantis mokslinėje literatūroje siūlomomis rekomendacijomis, praktiniais pavyzdžiais. Anketą sudaro 24 klausimai, kurie suskirstyti į kelis blokus:

1 blokas (1-3 klausimai) skirtas išsiaiškinti apie visuomenės teisinių žinių būklę;

2 blokas (4-5 klausimai) padės atskleisti kas visuomenės nariams suteikia teisinio švietimo žinių;

3 *blokas* (6-7 klausimai) padės atskleisti ar visuomenės nariai domisi valstybės rengiamomis programomis;

4 *blokas* (8-9 klausimai) skirti išsiaiškinti kaip dažnai ir kokie dokumentai padėjo gyvenimiškose situacijose;

5 *blokas* (10 klausimas) padės sužinoti ar visuomenės nariai supranta kas tai yra teisinis švietimas;

6 *blokas* (11-16 klausimai) atskleis visuomenės požiūrį į mokykloje vykdomą teisinį švietimą;

7 *blokas* (17 klausimas) padės išsiaiškinti kaip dažnai ir kokiose pamokose vykdomas teisinis švietimas;

8 *blokas* (18-19 klausimai) padės išsiaiškinti visuomenės požiūrį, kas turėtų prisidėti prie visuomenės teisinio švietimo

9 *blokas* (20-22 klausimai) atskleis kaip visuomenė vertina LR vyriausybės rengiamų programų ir uždavinių įgyvendinimą

10 *blokas* (23-26) skirtas išsiaiškinti respondentų demografinius duomenis.

Anketos buvo pildomos savipildos būdu. Anketų klausimai visi yra uždari su dviem ar daugiau atsakymų variantų. Kadangi atviri klausimai numato laisvos formos atsakymą, o esant gana dideliame tiriamųjų skaičiui, tokius atsakymus yra sunku apibendrinti, šių klausimų atsisakyta. Pateikiant šio tipo klausimus galima gauti pilną informaciją, tačiau gaunama informacija yra kokybinė, todėl didelės apimties apklausose tokių klausimų skaičius turėtų būti minimalus.

Tyrimo etika:

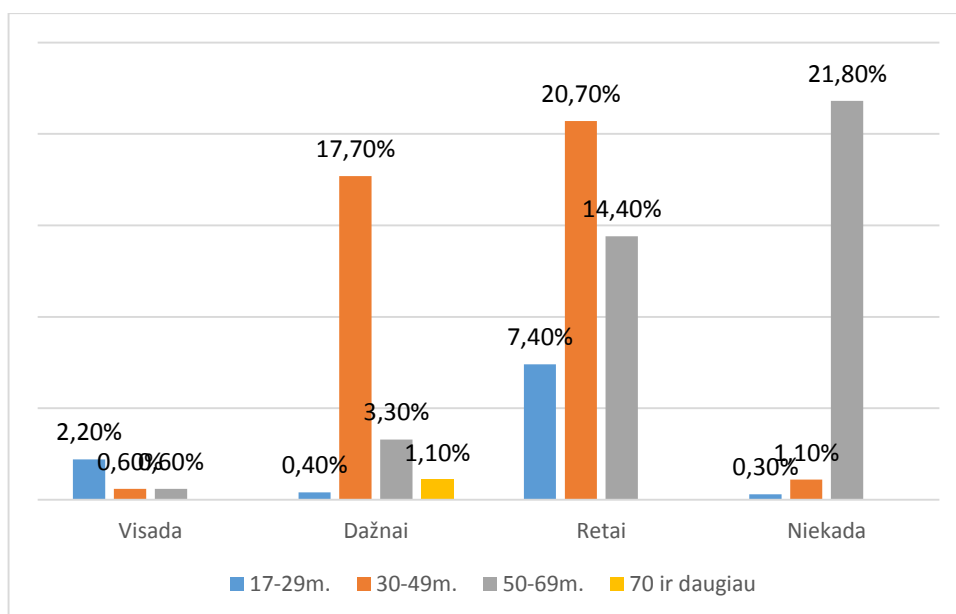
Atliekant tyrimą, buvo laikomasi tyrimo etikos principų kuriuos pateikia Žydžiūnaitė (2011). Naudoti etikos principai bus išvardinti ir apibūdinti kaip konkrečiai jie buvo pritaikyti šitame tyrime.

- *Geranoriškumo principas* buvo užtikrintas, nes į pateiktą anketą respondentai atsakinėjo tik savo noru.
- *Teisingumo principas*. Prieš pateiktus klausimus, anketoje buvo paaiškinta, kad kiekvieno asmens nuomonė yra svarbi atliekant tyrimą. Taip pat pabrėžta, kad tyrimo metu gauti duomenys bus griežtai naudojami tik tyrimui atlikti.
- *Konfidencialumo principas*. Prieš pateiktus klausimus anketoje, respondentams pabrėžiama, kad anketa yra anoniminė, o anketos klausimai sudaryti taip, kad jokių būdu negalėtų atskleisti respondentų asmenybės.

- *Teisės gauti tikslią informaciją principas.* Šis principas realizuotas tada kai visi respondentai buvo užtikrinti, kad jų asmeniniai duomenys nebus panaudoti viešai, o atsakymai į klausimus bus panaudoti tik baigiamojo darbo rezultatuose.

3.2. Empirinio tyrimo rezultatų analizė

Siekiant išsiaiškinti ar reikalinga visuomenės nariams teisinis švietimas labai svarbu suprasti, ar jie kasdieniniame gyvenime susiduria, o jei susiduria, tai kaip dažnai. (žr. 2 pav.)

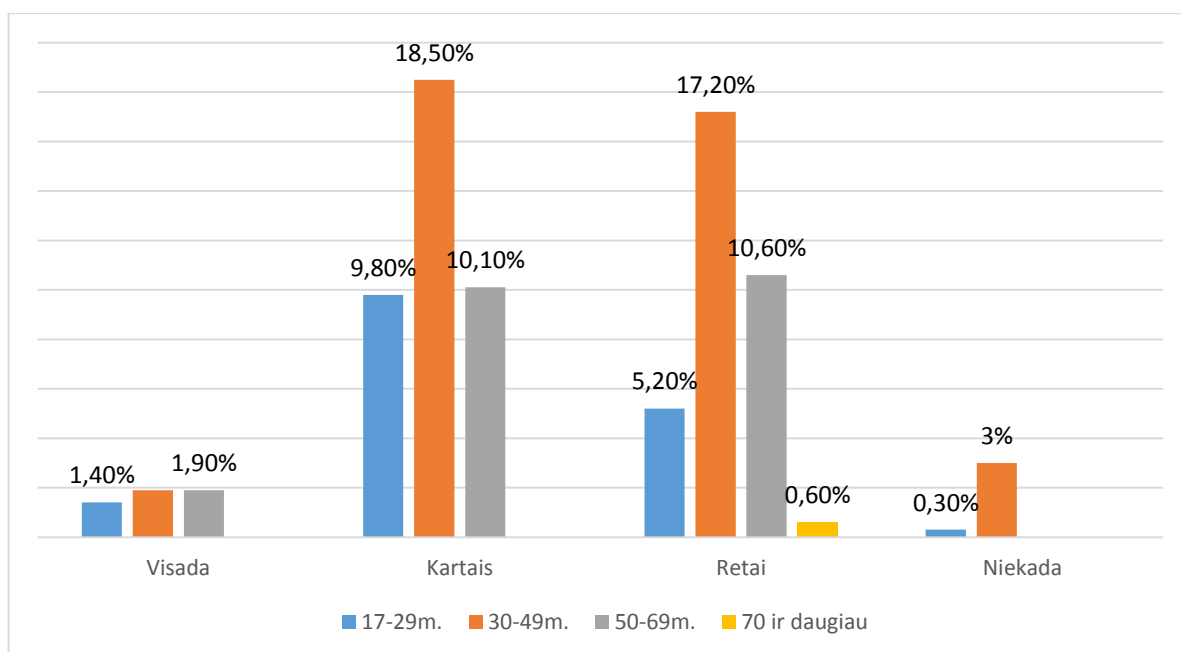
2 pav. Respondentų ir teisinio švietimo santykis (proc.)

Anketinės duomenų analizės metu paaiškėjo, kad dažniausiai su teisinio švietimo klausimais susiduria darbingo amžiaus asmenys sulaukę 30-49 metų amžiaus. Mažiausiai susiduria su teisinio švietimo klausimais jauni 17–29 metų amžiaus asmenys ir vyresni nuo 50 metų daugiau. Kas leidžia teigti, kad teisinis švietimas yra neatsiejama gyvenimo dalis visiems Lietuvos gyventojams. Pastebima, kad dažniausiai su teisiniais klausimais susiduria moterys, tai gali įtakoti ir tai, kad tyrimo metu dalyvavo daugiau nei dvigubai moterų negu vyrų.

Atsižvelgiant į tai, kad visuomenės nariai kasdieninėje veikloje dažnai susiduria su teisinių žinių reikalingumu, tad būtina išsiaiškinti ar sprendžiant iškilius klausimus Lietuvos gyventojams pakanka turimos informacijos apie savo teises ir pareigas visuomenėje. Iš anketinės duomenų analizės galima daryti išvadą, kad asmenims nuo 30 iki 69 metų amžiaus ne tik dažniausiai susiduria su teisinio švietimo klausimais, tačiau ši asmenų grupė daugiausiai žino apie savo teises ir pareigas, nors sutinka, kad būtina plėsti ir toliau savo teisinio švietimo žinių lygį, jaunų nuo 17 iki

29 metų amžiaus asmenų manymu, jiems turimų teisinio švietimo žinių taip pat mažai ir pritaria nuomonei, kad teisinių žinių būtina per daug nebūna. Tačiau patiems vyriausiems tyrime dalyvavusiems asmenims teisinių žinių ir žinių apie savo pareigas visuomenėje tikrai pakanka. Taigi, galima teigti, kad visuomenės nariai puikiai žino apie savo pareigas, tačiau aktyvų gyvenimo būdą gyvenantiems asmenims teisinės žinias reikia nuolat tobulinti. Tyrimo metu pastebima, kad teisinių žinių respondentai turi nemažai, tai gali įtakoti ir tai, kad tyrimo metu dalyvavo 82 proc. asmenų turinčių aukštojo mokslo išsilavinimą. Tad jie puikiai supranta apie teisinio švietimo svarbą, reikalingumą nuolat turimas žinias atnaujinti.

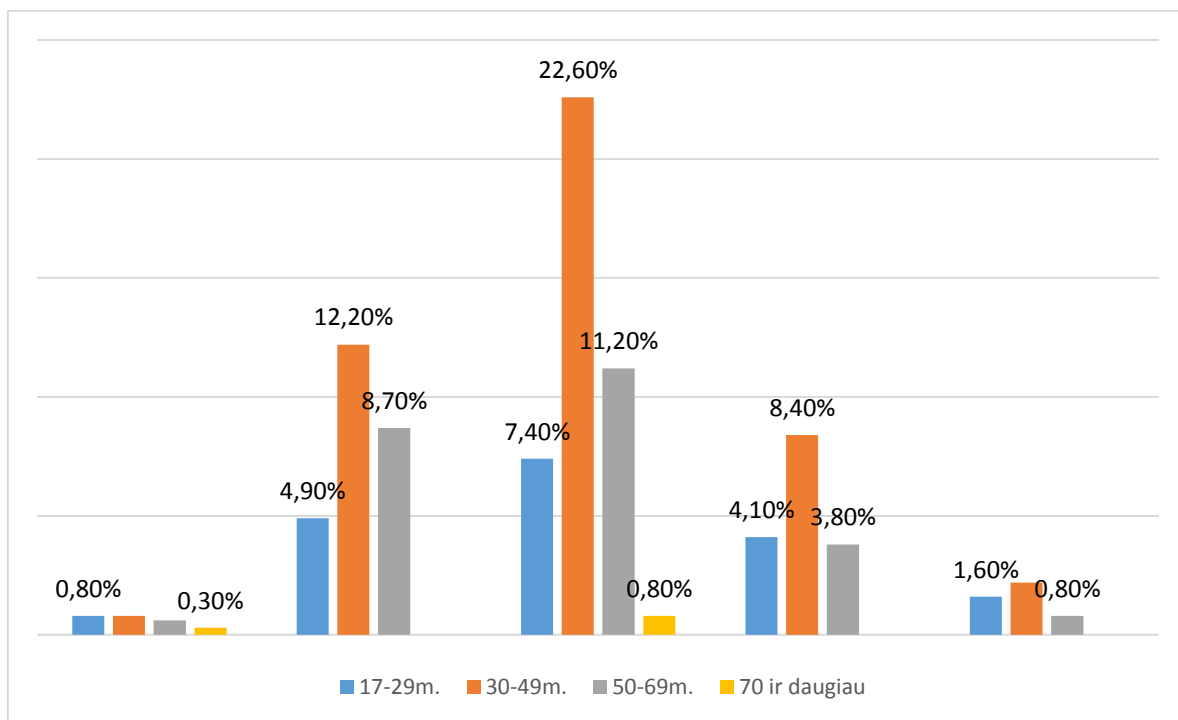
Svarbiausi tarpasmeninio bendravimo aspektai yra keitimasis informacija, tad tai gali būti puiki galimybė asmenims daugiau sužinoti apie teisinį švietimą (žr. 3 pav.)

3 pav. Bendravimo su kitais žmonėmis įtaka teisinių žinių įgijimui procentais

Tyrimo metu paaiškėjo, kad asmenys nuo 30 iki 49 metų amžiaus, dažniausiai apie teisinį švietimą sužino bendraudami su kitais žmonėmis, taip pat bendravimas su žmonėmis teisinių žinių įgyti padeda ir šiek tiek vyresniems tyrime dalyvavusiems nuo 50 iki 69 metų amžiaus asmenims. Tik jaunoji nuo 17 iki 29 metų amžiaus žmonių karta savo turimas žinias įgyja dažniausiai ne bendravimo su kitais asmenimis metu. Vyriausiems tyrime dalyvavusiems žmonėms nuo 70 metų ir daugiau bendravimas su kitais asmenimis mažai įtakoja jų turimų žinių lygį. Taigi, galima teigti, kad bendravimas tai vienas iš būdų įgyti teisinių žinių. Šio klausimo rezultatams galėjo turėti įtakos ir tai, kad šio klausimo atsakymą sudarė 85,7 proc. moterų.

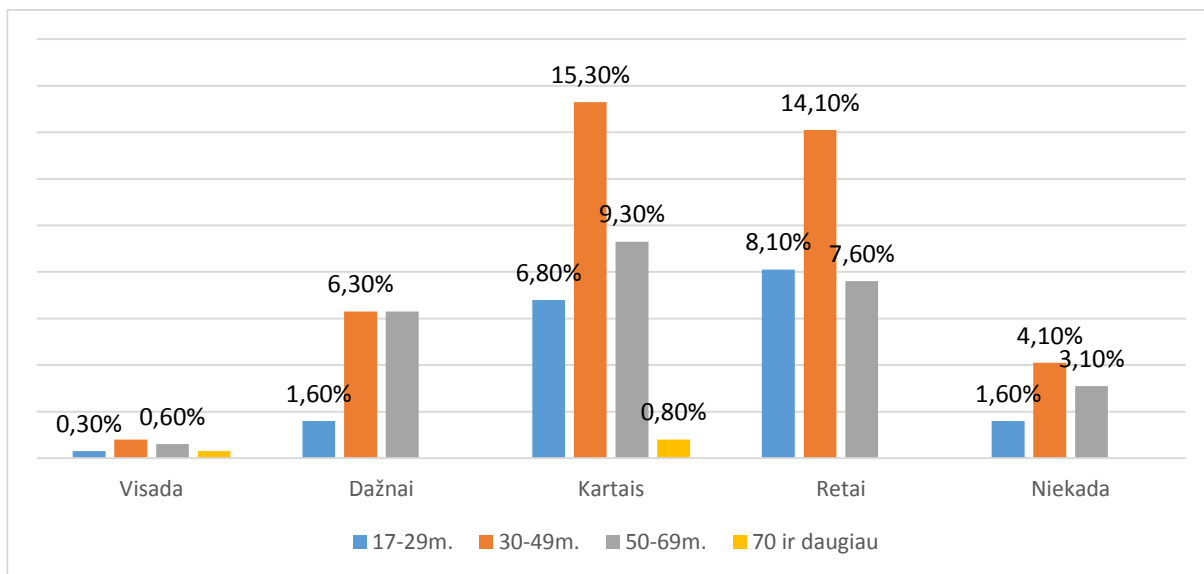
Remiantis Visuomenės teisinio švietimo 2008-2012 metų programa (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo, 2008), visuomenės teisinis švietimas plečiamas rengiamų įvairiomis televizijos laidomis (žr. pav. 4)

4 pav. Televizijos įtaka žmonių teisinių žinių įgijimui (proc.)

Remiantis gautais tyrimo duomenimis, galima teikti, kad televizijos žiūrėjimas dažniausiai teisinių žinių lygį kelia žmonėms nuo 30 iki 69 metų amžiaus, nors 17-29 metų amžiaus asmenys žiūrėdami televizijos laidas sau reikiamos informacijos sužino tik retais atvejais, likusioji tyrime dalyvavusių asmenų dalis, tai asmenys sulaukę 70 metų ir daugiau teigia, kad televizijos laidų žiūrėjimas tik kartais suteikia teisinių žinių. Todėl drąsiai galima teigti, kad televizijos žiūrėjimas turi įtakos Lietuvos gyventojų teisinio švietimo kėlimui. Šis informacijos įgijimo būdas gali būti tinkamiausias atsižvelgiant ir tai, kad didelė dauguma respondentų yra darbingo amžiaus asmenys, tad grįžus po darbo prisėdus prie televizijos ekranų yra ne tik puiki galimybė pailsėti, tačiau ir įgyti tam tikrų žinių.

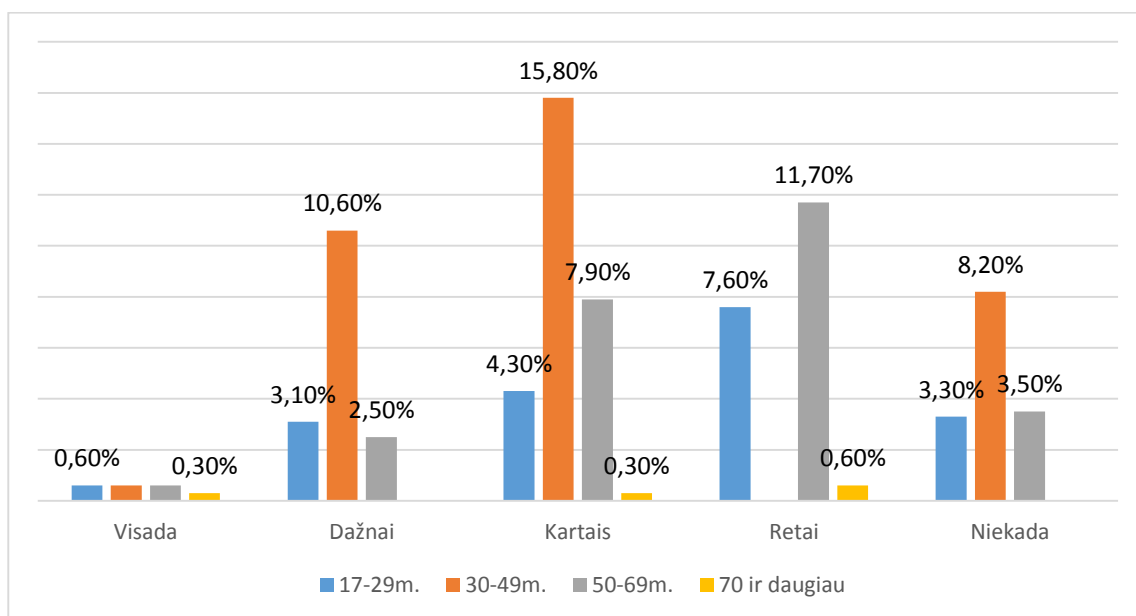
Taip pat Visuomenės teisinio švietimo 2008-2012 metų programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo, 2008), teigiama, kad visuomenės teisinis švietimas plečiamas ir rengiamomis įvairiomis rengiamomis radijo laidomis (žr. pav. 5)

5 pav. Radijo laidų įtaka žmonių teisinių žinių įgijimui (proc.)

Anketų rezultatai parodė, kad radijo laidų klausymas remiantis su televizijos laidų žiūrėjimu ypatingos naudos teisinių žinių lygiui neduoda, tai puikiai atsiskleidžia pateiktame 6 paveiksle, kur visi tyrime dalyvavusi respondentai neatsižvelgiant į jų amžių teigė, kad radijo laidų klausymas tik kartais arba retai įtakoja jų teisinių žinių lygį. Tad galima teigti, kad radijo laidų klausymasis nėra veiksminga priemonė visuomenės teisiniam švietimui plėtoti.

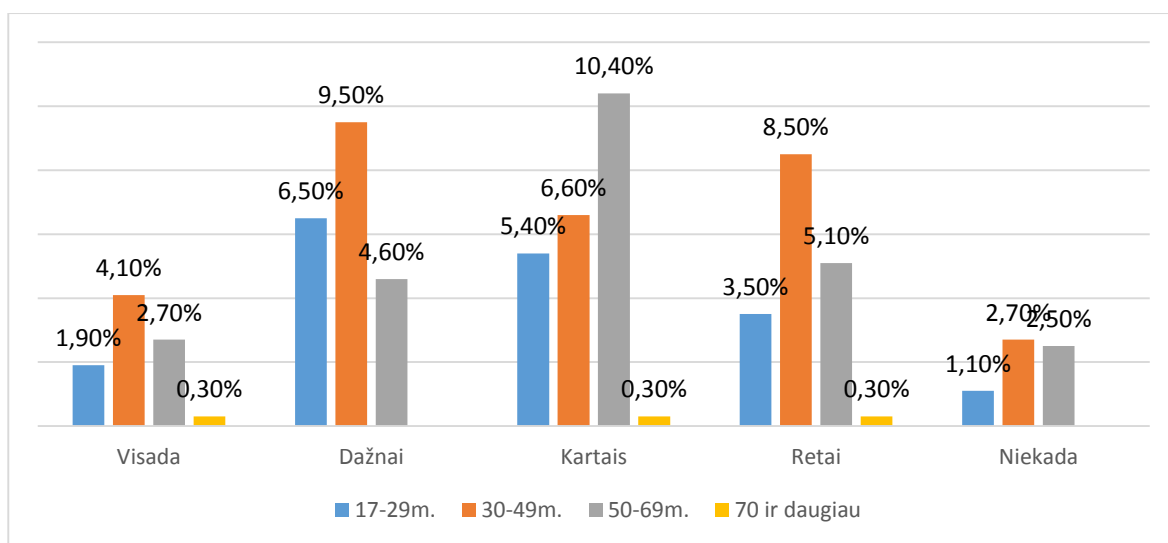
Remiantis 2004-2008 m. visuomenės teisinio švietimo programa (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004) galima teigti, kad dar vienas visuomenės teisinio švietimo būdas yra konferencijos (žr. pav. 6)

6 pav. Rengiamų spaudos konferencijų įtaka žmonių teisinių žinių įgijimui (proc.)

Remiantis tyrimo rezultatais, galima pastebėti, kad rengiamos spaudos konferencijos teisinio švietimo temomis dažniausiai įtakoja nuo 30 iki 49 metų amžiaus asmenis, retai spaudos konferencijos įtakoja asmenis nuo 17 iki 29 metų ir nuo 50 iki 69 metų amžiaus asmenis. Vyriausieji tyrime dalyvavę respondentai mano, kad rengiamos spaudos konferencijos jiems retai turi įtakos jų teisinių žinių tobulėjimui. Taigi, galima teigti, kad rengiamos spaudos konferencijos taip pat nėra veiksminga priemonė vykdyti visuomenės teisiniam švietimui. Šio klausimo rezultatams galėjo turėti įtakos ir tai, kad vykdomos konferencijos yra skirtos tik tam skirtai sričiai žmonių, kadangi tyrime dalyvavo tik viena mokslų daktaras ir teisinį išsilavinimą turintis asmuo, bei kiti asmenys, kuriems teisinis išsilavinimas yra būtinas, jie turi nuolatos tobulinti savo žinias konferencijų metu.

2004-2008 m. visuomenės teisinio švietimo programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004) numatyta visuomenės teisinį švietimą plėtoti internetu (žr. pav. 7)

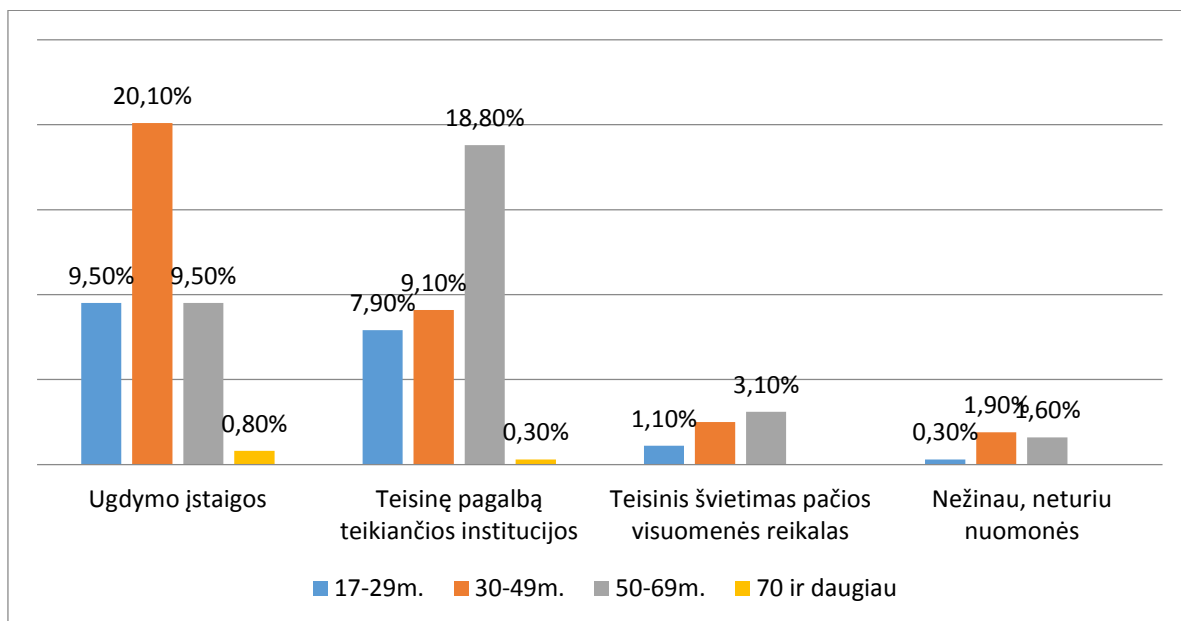

7 pav. Kuriamų internetinių puslapių įtaka žmonių teisinių žinių įgijimui (proc.)

Akivaizdu, kad dažniausiai internetiniais puslapiais naudojami ir gauna reikiamos informacijos asmenys sulaukę 17–29 metų amžiaus, ne ką mažiau internetiniais puslapiais naudojami ir darbingi aktyvų gyvenimo būdą gyvenantys asmenys nuo 30 iki 69 metų amžiaus. Mažiausiai teisinio švietimo informacijos kuriamuose internetiniuose puslapiuose ieško asmenys sulaukę 70 metų ir daugiau, tačiau tai gali įtakoti ir tai, kad garbaus amžiaus žmonės nesugeba naudotis šiuolaikinėmis technologijomis ir kai kurios žinios jų niekaip nepasiekia. Akivaizdu, kad kuriami teisinio švietimo informaciją skleidžiantys internetiniai puslapiai padeda susirasti reikiamos teisinės

informacijos bet kuriuo respondentams tinkamu metu. Tačiau kitomis išmaniosiomis technologijomis neatsižvelgiant į tyrime dalyvavusių asmenų amžių, teisinių žinių respondentai ieško gan mažai. Tai gali įtakoti ir amžiaus skirtumas, kadangi tyrimo metu dalyvavo daugiausiai vidutinio ir vyresni asmenys, tai pritaipiti prie nuolat tobulėjančių technologijų jiems nėra lengva.

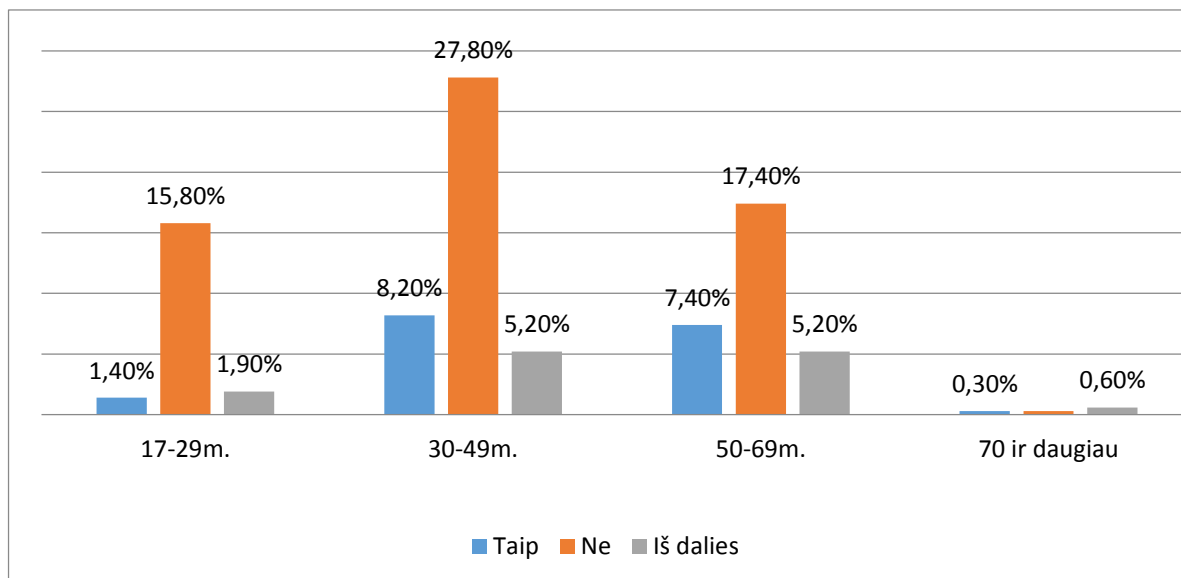
Anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas kuris skirtas išsiaiškinti jų nuomonę, kas labiausiai turėtų prisidėti prie visuomenės teisinio švietimo (žr. pav. 8)

8 pav. Respondentų nuomonė apie pagrindinius teisinio švietimo steigėjus (proc.)

Akivaizdu, kad visi tyrime dalyvavę asmenys yra vieningos nuomonės neatsižvelgiant į jų amžių. Respondentų manymu, pagrindiniai visuomenės teisinio švietimo platintojai turi būti ugdymo įstaigos ir teisinę pagalbą teikiančios institucijos. Šiam klausimui galėjo turėti įtakos ir tai, kad 80,9 proc. tyrime dalyvavusių respondentų turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą.

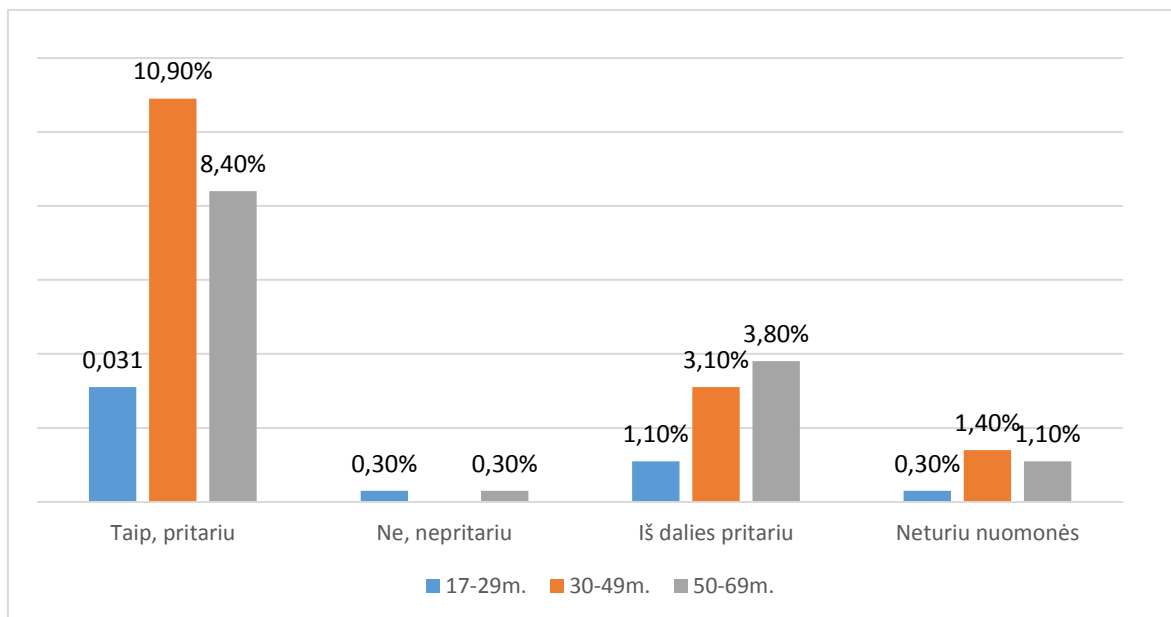
Bendradarbiavimo memorandumas dėl visuomenės teisinio švietimo, buvo pasirašytas 2014 m. gruodžio 19 d. tarp švietimo ir mokslo ir teisingumo ministrų, kurių pagrindinis tikslas yra aktyviau plėsti visuomenės narius teisinio švietimo žiniomis. Tad akivaizdu, kad šis memorandumas turi būti žinomas daugeliui Lietuvos piliečių (žr. pav. 9)

9 pav. Respondentų žinios apie pasirašytą švietimo ir mokslo ministrų visuomenės teisinio švietimo memorandumą (proc.)

Tyrimų duomenys atskleidė, kad beveik visi respondentai neatsižvelgiant į amžių, apie bendradarbiavimo memorandumą dėl visuomenės teisinio švietimo, pasirašyto 2014 m. gruodžio 19 d. tarp švietimo ir mokslo ir teisingumo ministrų nėra girdėję. Tik labai nedidelė tiriamųjų dalis teigė žinantys apie šių ministrų bendradarbiavimą siekiant užtikrinti visuomenės teisinių žinių lygį. Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos gyventojams ne tik trūksta teisinių žinių, bet ir LR Vyriausybės siekių pagerinti visuomenės teisinį švietimą. Šio klausimo rezultatams galėjo turėti įtakos respondentų užimtumas. Remiantis tuo, kad didelė dalis tyrime dalyvavusių asmenų yra dirbantys asmenys ir neturi laiko domėtis ir ieškoti Lietuvoje vykdomų naujienų. 64,3 procentai dirbančių asmenų pasisakė už tai, kad nėra girdėję apie naujai pasirašytą bendradarbiavimo memorandumą.

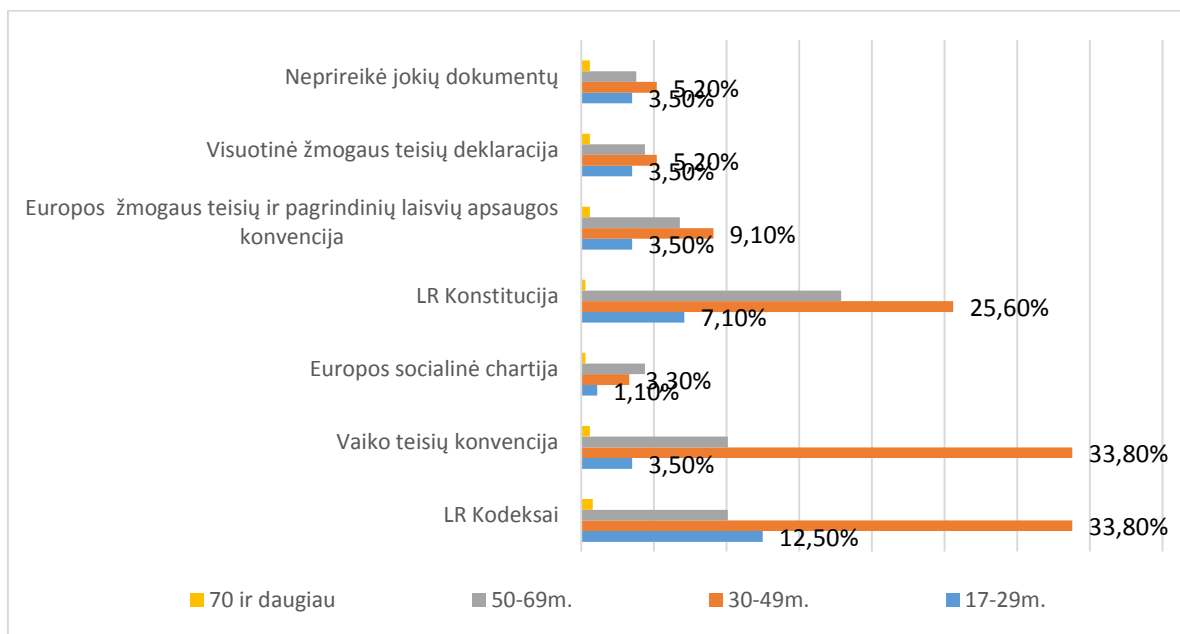
Bendradarbiavimo memorandume dėl visuomenės teisinio švietimo, kuris buvo pasirašytas 2014 m. gruodžio 19 d. tarp švietimo ir mokslo ir teisingumo ministrų, yra numatyta „Teisės pagrindų“ mokymo programos atnaujinimas (žr. pav. 10)

10 pav. Respondentų nuomonė apie „Teisės pagrindų“ mokymo programos atnaujinimą (proc.)

Anketinis tyrimas atskleidė, kad bendradarbiavimo memorandume numatytam „Teisės pagrindų“ programos atnaujinimui, beveik visi respondentai pritaria. Tai leidžia daryti prielaidą, kad vis dėl to visuomenės teisinis švietimas vis dar iki šiol išlieka aktuali tema. Šio atsakymo rezultatus galėjo įtakoti ir tai, kad didelė dalis sutikusių „Teisės pagrindų“ mokymo programos atnaujinimui turėjo aukštojo mokslo išsilavinimą.

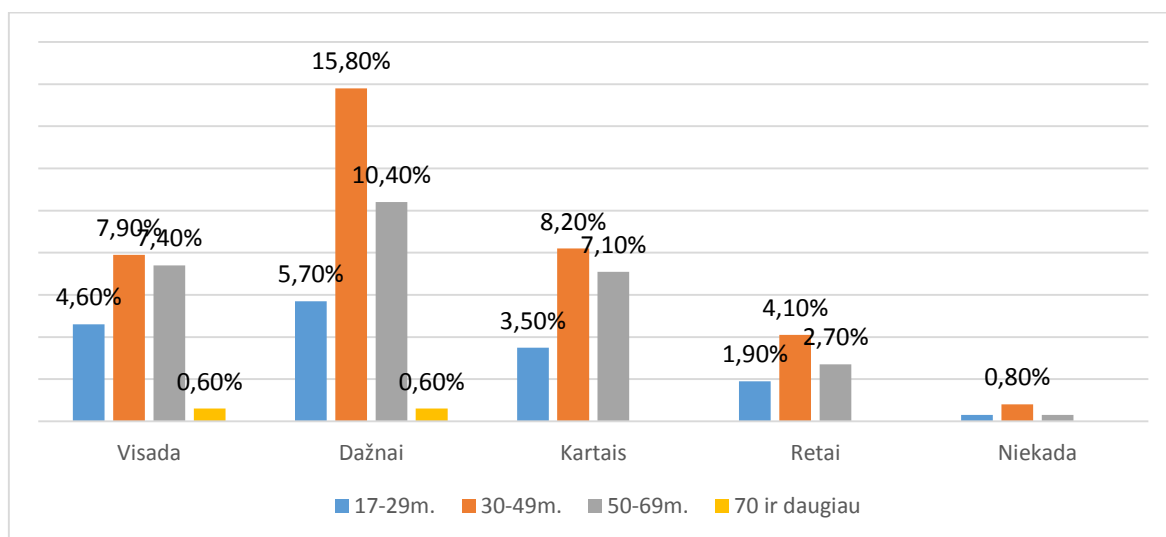
Visuomenės nariai sprendžiant įvairius iškilusius klausimus sprendžia ieškodami reikiamos informacijos ne tik internete, bet ir įvairiuose dokumentuose (žr. pav. 11)

11 pav. Pagrindiniai teisės dokumentai, kurių prireikė respondentams sprendžiant teises ir gyvenimiškas problemas (proc.)

Iš anketinės duomenų analizės galima daryti išvadą, kad sprendžiant teises ir gyvenimiškas problemas 17-29 metų amžiaus asmenys dažniausiai naudojami LR Darbo Kodeksu, LR Konstitucija, kiek mažiau informacijos ieškojo Vaiko teisių konvencijoje, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, nors nedidelei daliai respondentų pakako turimų savo žinių. 30-49 metų amžiaus tyrime dalyvavę asmenys sprendžiant iškilusias problemas dažniausiai naudojami LR Darbo Kodeksu, Vaiko teisių konvencija, LR Konstitucija ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kiek mažiau asmenų reikiamos teisinės informacijos ieškojo Europos socialinėje chartijoje, Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje ir labai mažai tiriamųjų daliai neprireikė jokių dokumentų. 50-69 metų tiriamieji sprendžiant iškilusias teises ir gyvenimiškas problemas, dažniausiai reikiamos informacijos ieškojo LR Konstitucijoje, LR Darbo Kodekse, Vaiko teisių konvencijoje. Kiek mažiau reikiamos informacijos jiems suteikė ir Europos socialinė chartija, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija bei Visuotinė žmogaus teisių deklaracija ir labai mažai respondentų daliai ieškoti reikiamos informacijos ieškoti niekur nereikėjo, nes jiems turimų žinių pakako. Vyriausiems respondentams spręsti iškilusias problemas padėjo LR Darbo Kodeksas, Vaiko teisių konvencija, Europos socialinė chartija, LR Konstitucija, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Taigi, apibendrinant galima teigti, kad pagrindiniai dokumentai žmonėms suteikiantys teisinės informacijos yra LR Kodeksas, LR Konstitucija ir Vaiko teisių konvencija.

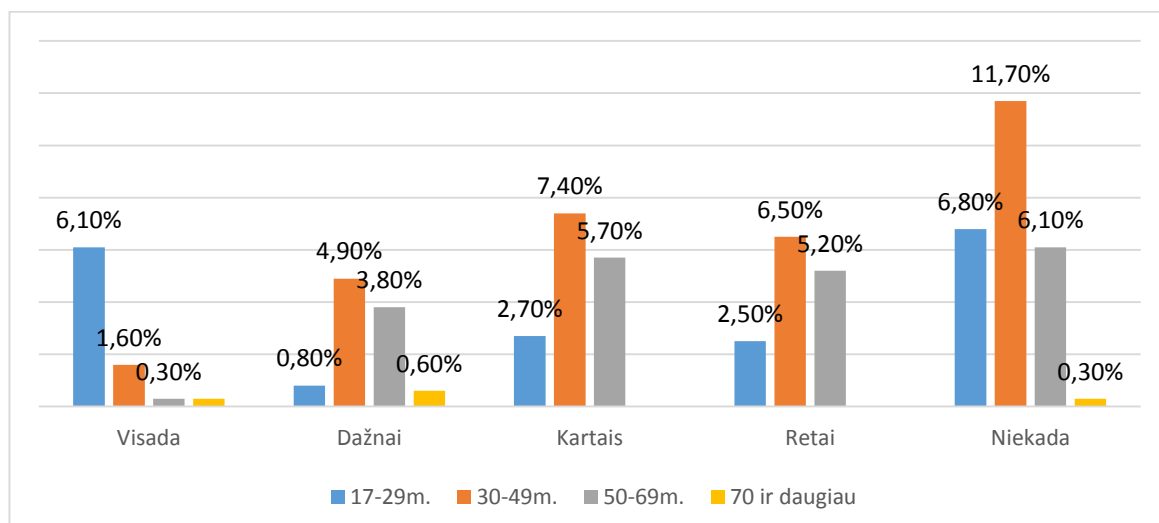
Respondentams pateiktas klausimas skirtas išsiaiškinti, kaip dažnai respondentams prireikia (ar yra prireikę) teisinės informacijos LR Darbo Kodekse (žr. pav. 12)

12 pav. LR Darbo Kodekso reikalingumas (proc.)

Tyrimo metu paaiškėjo, kad LR Darbo Kodeksu labai dažnai naudojasi visi asmenys nepriklausomai nuo amžiaus. Remiantis anketiniais duomenimis galima teigti, kad LR Darbo Kodeksas yra svarbus dokumentas dėl to, kad tyrimo metu dalyvavo didelė dauguma (96,5 proc.) dirbančių asmenų. Tai patvirtina aukščiau minėtą teiginį, kad LR Darbo Kodeksas yra vienas iš pagrindinių dokumentų suteikiantis visuomenei teisinių žinių įvairioms problemoms spręsti.

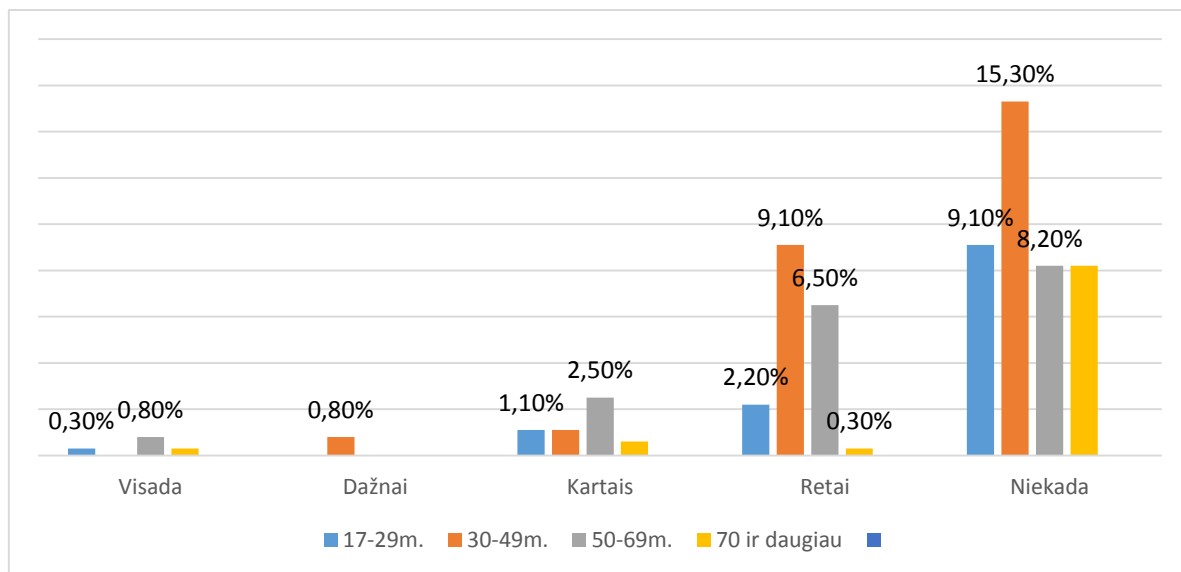
Sprendžiant įvairias problemas teisinės informacijos Lietuvos gyventojai ieško ir Vaiko teisių konvencijoje (žr. pav. 13)

13 pav. Vaiko teisių konvencijos reikalingumas (proc.)

Anketinė analizė atskleidė, kad nemaža 17-29 metų amžiaus tyrime dalyvavusių asmenų dalis visada, kartais arba retai, tačiau naudojasi vaiko teisių konvencija, nors šiek tiek daugiau pasisakiusių buvo, kad jiems Vaiko teisių konvencija spręsti teisinius klausimus nėra reikalinga. 30 – 69 metų amžiaus dauguma tiriamųjų sprendžiant įvairias problemas, teisinės pagalbos daugiau ar mažiau, bet ieško Vaiko teisių konvencijoje, nors daugumai šio dokumento neprireikia ieškant teisinės informacijos problemoms spręsti. Vyriausi respondentai dalyvavę anketinėje apklausoje taip pat teigė naudojantys Vaiko teisių konvenciją ieškant savo problemoms sprendimo būdų. Apibendrinant galima teigti, kad Vaiko teisių konvencija taip pat reikšmingas dokumentas visuomenės teisiniam švietimui plėtoti. Šio klausimo rezultatams turėjo įtakos tai, kad daugiausiai į šį klausimą atsakė darbingo amžiaus moterys, kurios augina vaikus ir ruošia juos į savarankišką gyvenimą, tad labai dažnai tenka susidurti su įvairiomis teisinėmis situacijomis siekiant apginti ne tik save, bet ir savo vaikus.

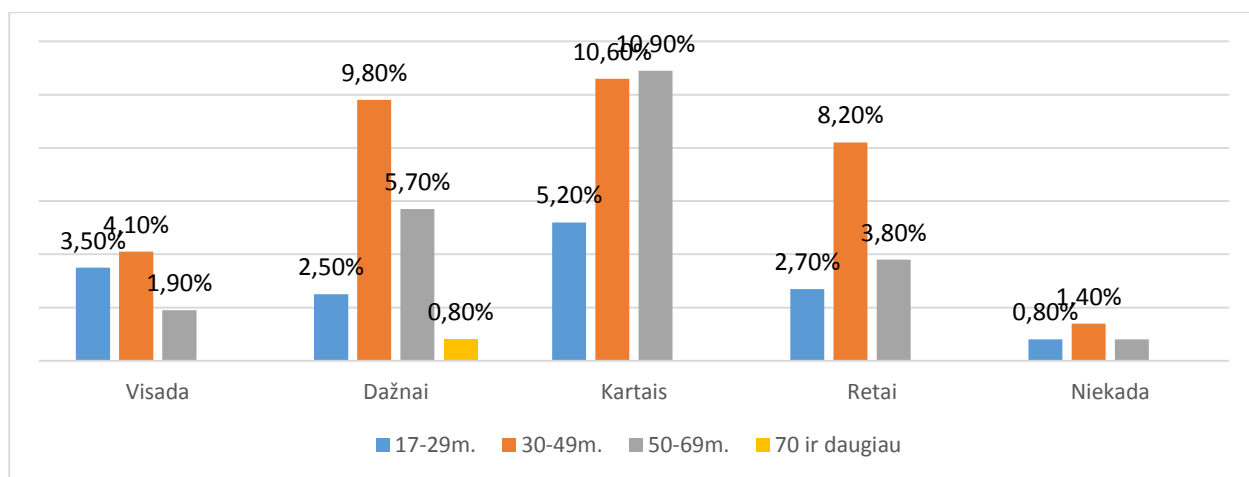
Teisinis švietimas plačiai nagrinėjamas ir Europos socialinėje chartijoje (žr. pav. 14)

14 pav. Europos socialinės chartijos reikalingumas (proc.)

Tyrimo duomenys atskleidė, kad Europos socialinės chartijos dokumente, nepaisant amžiaus sprendžiant įvairias problemas ir ieškant joms išspręsti teisinių žinių tiriamieji daugiausiai juo nebesinaudoja arba naudojami labai retai. Apibendrinant galima teigti, kad Europos socialinė Chartija Lietuvos gyventojams nėra svarbus dokumentas, kuriame jie galėtų ieškoti sau reikiamos teisinės informacijos.

Tyrimo metu dalyvavę respondentai teisinių žinių ieško ir LR Konstitucijoje (žr. pav. 15)

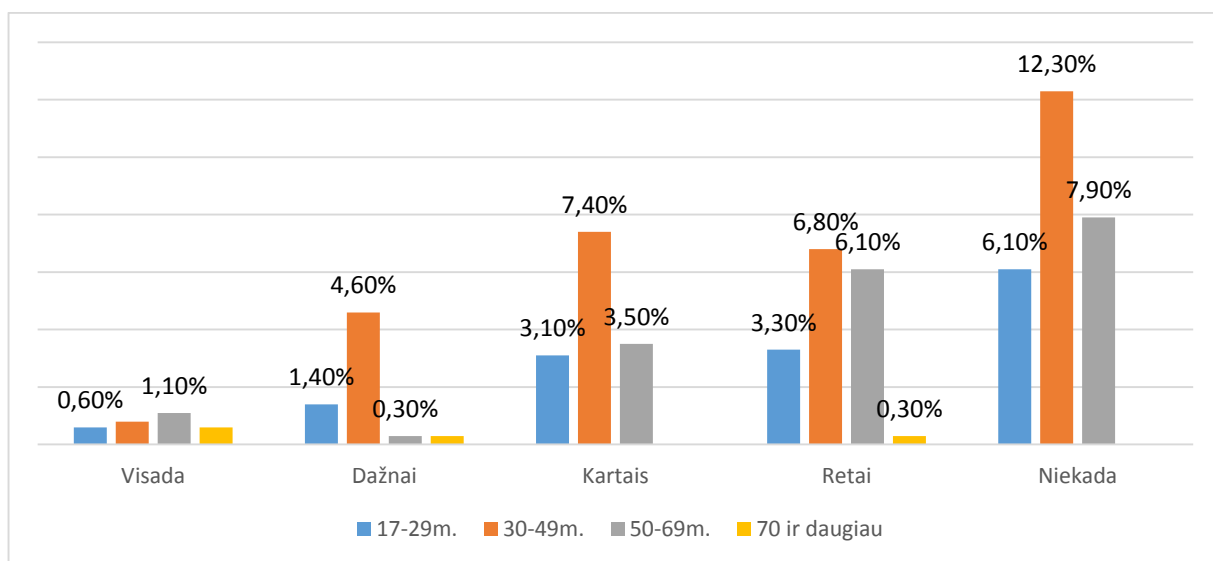

15 pav. LR Konstitucijos reikalingumas (proc.)

Iš anketinio tyrimo pateiktų duomenų matyti, kad 17-29 metų amžiaus tyrime dalyvavę asmenys dažnai naudojami LR Konstitucijos dokumentu ieškant jiems reikiamų teisinių žinių, Taip pat labai dažnai LR Konstitucijos dokumente sau reikiamos informacijos ieško ir 30-69 metų

asmenys ir dažnai šį dokumentą analizuoja ir garbingo amžiaus tyrime dalyvavę respondentai. Taigi, galima daryti išvadą, kad LR Konstitucija yra dar vienas iš pagrindinių dokumentų, kuris suteikia asmenims reikiamų teisinių žinių. Šio klausimo rezultatus galėjo įtakoti ir tai, kad šio dokumento prirėkė 56,1 procentui dirbančių asmenų. LR Konstitucija gali padėti dirbantiems asmenims suprasti ir išspręsti kylančius teisinius klausimus.

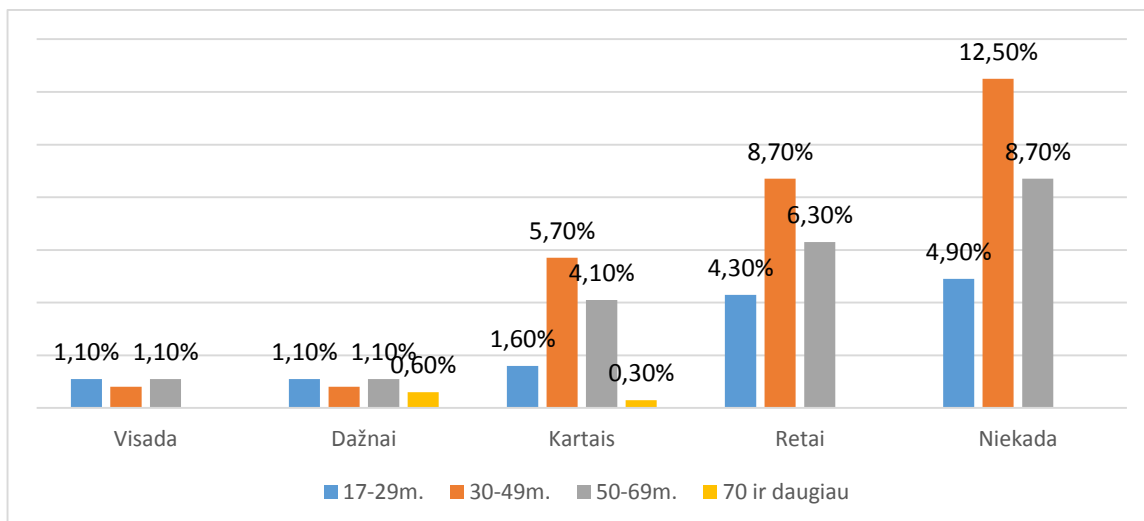
Taip pat anketoje buvo pateiktas klausimas, kuris padėtų išsiaiškinti kaip dažnai respondentai naudojami Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, ieškodami sau reikiamos teisinės informacijos (žr. pav. 16)

16 pav. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos reikalingumas (proc.)

Tyrimo duomenys atskleidė, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija yra dokumentas, kuriuo ieškant teisinių žinių neatsižvelgiant į tyrimo metu dalyvavusių asmenų amžių, asmenys sau reikiamos informacijos ieško gan retai. Tad apibendrinant galima teigti, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija yra tik papildomas dokumentas, kuriuo pasinaudoja asmenys ieškodami sau reikalingų teisinių žinių. Tai galėjo įtakoti ir tai, kad naudojasi šiuo dokumentu asmenys turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą.

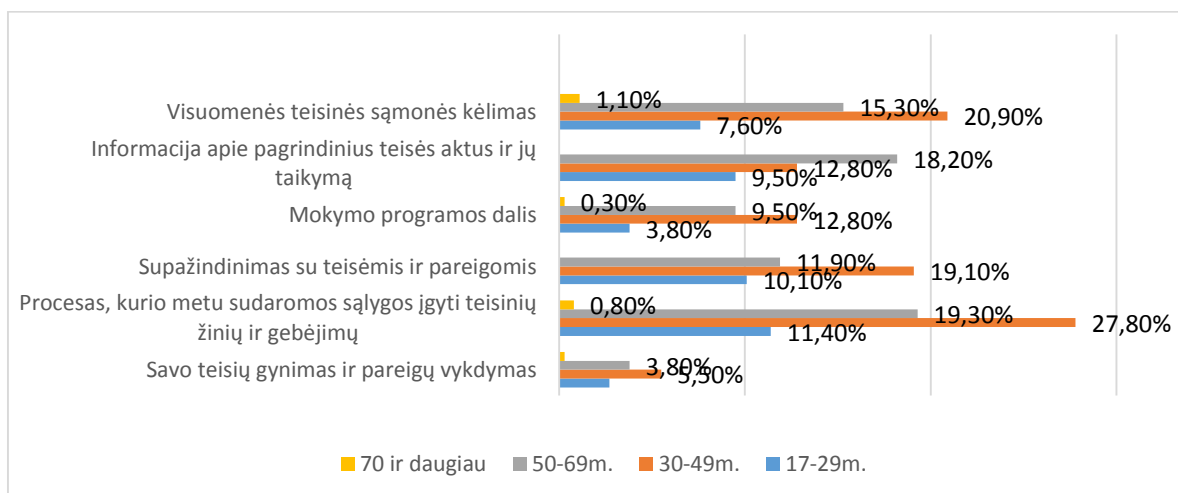
Dar vienas svarbus teisinio švietimo dokumentas – Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, kuria taip pat sprendžiant įvairias gyvenimiškas situacijas naudojasi visuomenės nariai (žr. pav. 17)

17 pav. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos reikalingumas (proc.)

Tyrimo duomenys atskleidė, kad 17-29 metų amžiaus dalis tyrime dalyvavusių asmenų, sau reikiamos teisinės informacijos Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje neieško visiškai, o kita nedidelė dalis šio amžiaus asmenų teisinės informacijos šiame dokumente ieško gana retai. Taip pat tyrime dalyvavusių 30-69 metų asmenų niekada nesinaudoja Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos dokumentu. Nemaža dalis 30-69 metų amžiaus tiriamųjų teigė, kad ieškant sau reikiamos teisinės informacijos gan retai naudojasi minėtu dokumentu. Vyriausieji nuo 70 metų tyrime dalyvavusieji asmenys teigė, kad jie dažnai pasinaudoja Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos dokumentu. Taigi, galima teigti, kad Visuotinė žmogaus teisių deklaracija žmonės naudojami dažnai, o šio dokumento pagalba padeda asmenims įgyti daugiau teisinių žinių. Šio klausimo rezultatams turėjo įtakos tai, kad didžiausia dauguma besinaudojančių šiuo dokumentu yra dirbantys asmenys ir gali šio dokumento pagalba daugiau sužinoti apie juos dominančius klausimus.

Siekiant sugebėti ne tik spręsti kylančias problemas, bet ir sugebėti susirasti tam reikiamos informacijos būtina suprasti tai kas yra teisinis švietimas (žr. pav. 18)

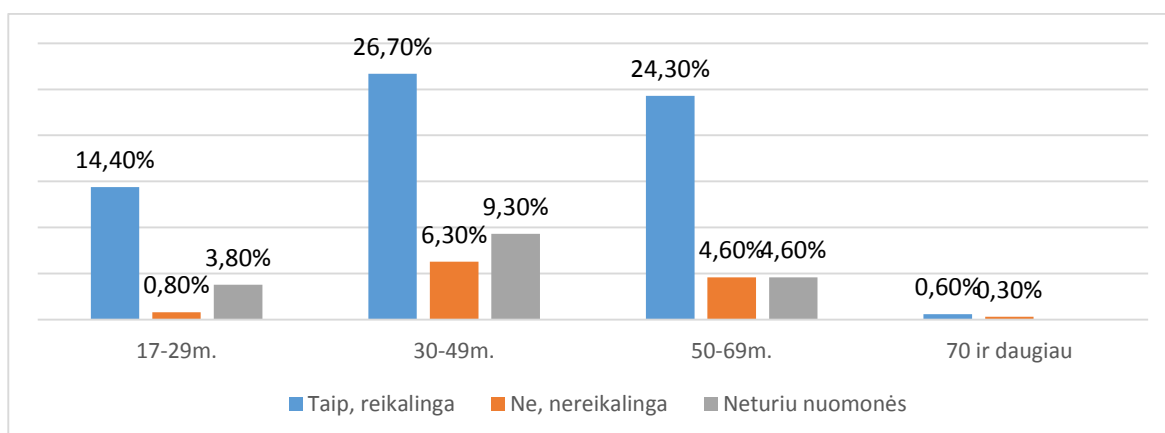

18 pav. Respondentų nuomonė apibrėžianti teisinio švietimo sąvoką (proc.)

Iš gautų anketinio tyrimo rezultatų matyti, kad 17-29 metų amžiaus asmenys teigia, kad teisinis švietimas yra procesas, kurio metu sudaromos sąlygos įgyti teisinių žinių ir gebėjimų bei sugebėjimo apginti savo teises ir pareigas, supažindina su žmogaus teisėmis, pareigomis bei pagrindiniais teisės aktais, jų taikymo galimybėmis, kartu keliant visuomenės teisinę sąmonę ir yra mokymo programos dalis. 30-69 metų amžiaus tyrime dalyvavusieji asmenys laikosi tos pačios nuomonės ir teigia, kad teisinis švietimas yra visuomenės teisinės sąmonės kėlimas, supažindinimas su teisėmis, pareigomis, informacija apie pagrindinius teisės aktus, jų taikymą, sudaromos sąlygos įgyti teisinių žinių ir gebėjimų bei sugebėjimo apginti savo teises ir vykdyti pareigas. Vyriausiųjų 70 ir vyresniųjų tyrime dalyvavusiųjų asmenų nuomone, teisinis švietimas yra visuomenės teisinės sąmonės kėlimas, savo teisių gynimas ir pareigų vykdymas, procesas, kurio metu sudaromos sąlygos įgyti teisinių žinių ir gebėjimų bei mokymo programos dalis. Apibendrinant tyrimo metu gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad visuomenė supranta ir žino kas yra teisinis švietimas.

Kaip nurodoma 2004-2008 metais parengtoje visuomenės teisinio švietimo programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004), teisinis švietimas turi būti pradėtas vykdyti jau bendrojo ugdymo įstaigoje, todėl labai svarbu, kad pedagogai turėtų reikiamą teisinį išsilavinimą, o savo žinias sugebėtų perteikti vaikams. Anketų rezultatai atskleidė, kad visi tyrime dalyvavusieji asmenys buvo vieningi ir teigė, kad yra reikalinga teisės pagrindų tobulinimo programa mokytojams. Šį atsakymą galėjo įtakoti ir tai, kad 66,2 proc. tyrime dalyvavusių ir pritariančių tobulinimo mokymo programai, buvo asmenys turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Tačiau neigiamai pasisakė asmuo turintis teisinį išsilavinimą, tai leidžia daryti prielaidą, kad jo nuomone teisinis švietimas turi būti ne mokytojų reikalas.

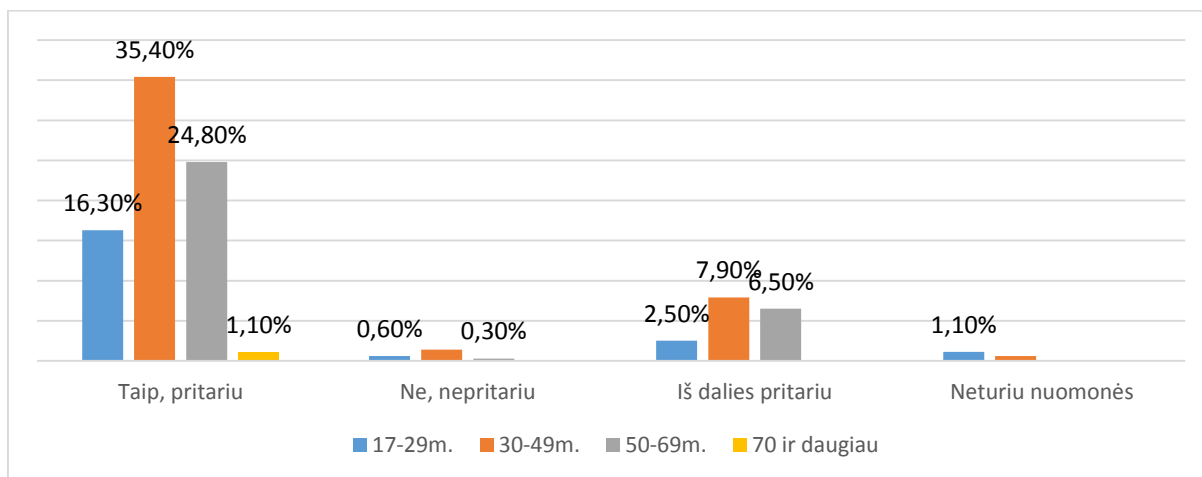
Respondentams pateiktas klausimas skirtas sužinoti jų nuomonę ar reikalingas ugdymo įstaigose dirbantis pedagogas-teisininkas (žr. pav. 19)

19 pav. Respondentų nuomonė apie ugdymo įstaigoje dirbantį pedagogą-teisininką (proc.)

Apibendrinant tyrimo metu gautus rezultatus galima teigti, kad maža dalis 17-29 metų amžiaus asmenų teigia, kad ugdymo įstaigoje dirbantis pedagogas-teisininkas yra reikalingas, nors labai maža šių tiriamųjų dalis mano, kad pedagogas-teisininkas ugdymo institucijoje nereikalingas, likusioji šio amžiaus asmenų dalis, šiuo klausimu neturi nuomonės. 30-49 metų tyrime dalyvavę respondentai teigia, kad jų nuomone ugdymo institucijose dirbantys pedagogai-teisininkai reikalingi, nors nedidelė dalis šio amžiaus tiriamųjų teigė, kad ši specialybė ugdymo institucijoje nereikalinga, nors buvo ir tokių asmenų, kurie šiuo klausimu neturėjo savo nuomonės. 50-69 metų tiriamieji taip pat teigė, kad ugdymo institucijoje dirbantis pedagogas-teisininkas yra reikalingas, tačiau tyrime dalyvavusių asmenų buvo manančių, kad ši specialybė ugdymo institucijose nėra reikalinga. Šia nuomone pasisakė ir 70 ir vyresni tiriamieji kurie teigia, kad pedagogas-teisininkas ugdymo institucijose reikalingas. Taigi, galima daryti išvadą, kad ugdymo įstaigose reikalingas pedagogas-teisininkas. Nors asmuo turintis teisinį išsilavinimą teigė, jog mokykloje dirbantis pedagogas-teisininkas nereikalingas. Tačiau šiam klausimo atsakymo rezultatams turėjo įtakos tai, kad 56,4 proc. respondentų turinčių aukštąjį universitetinį išsilavinimą, kad bendrojo ugdymo įstaigose teisinį švietimą ugdytų pedagogas-teisininkas.

Respondentams pateiktas klausimas: „ar pritariate teiginiui, kad teisinio švietimo sistema turi prasidėti mokykloje?“, kurio metu paaiškėjo, kad (žr. pav. 20)

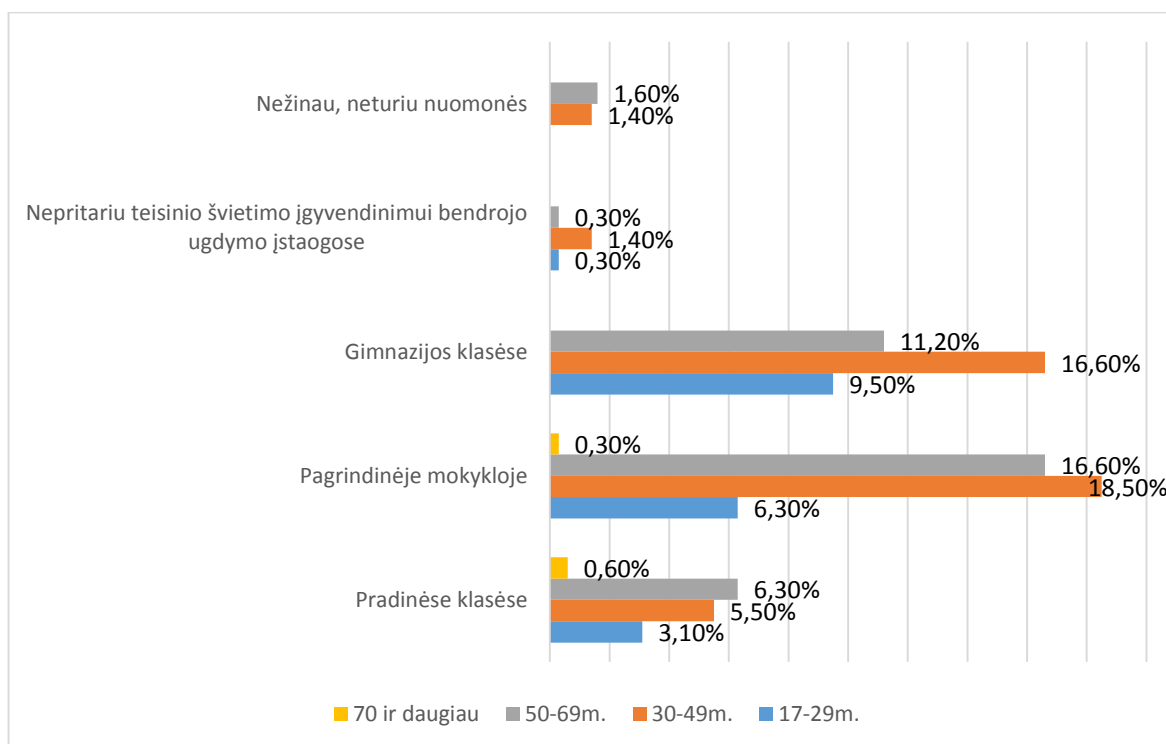

20 pav. Respondentų nuomonė apie teiginį ar teisinio švietimo sistema turi prasidėti ugdymo įstaigoje (proc.)

visi tyrime dalyvavusieji asmenys neatsižvelgiant į amžių pritaria, kad teisinio švietimo sistema turi prasidėti ugdymo įstaigoje. Tad apibendrinant galima teigti, kad visuomenė pritaria nuomonei, kad visuomenės teisinis švietimas turi būti pradėtas plėtoti nuo ankstyvo amžiaus. Šiam atsakymui galėjo turėti įtakos ir tai, kad 75,2 proc. teigiamai atsakiusiųjų asmenų buvo dirbantys

asmenys ir puikiai supranta, kad geros teisinio švietimo žinios, tai lengvesnės ir geresnės ateities pagrindas.

2004-2008 metais parengtoje visuomenės teisinio švietimo programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004) aiškiai nurodoma LR Vyriausybės pozicija dėl teisinio švietimo galimybės jau bendrojo ugdymo įstaigoje, tačiau tyrime norėta sužinoti pačios visuomenės nuomonę, nuo kada reikėtų tobulinti teisinio švietimo žinias (žr. pav. 21)

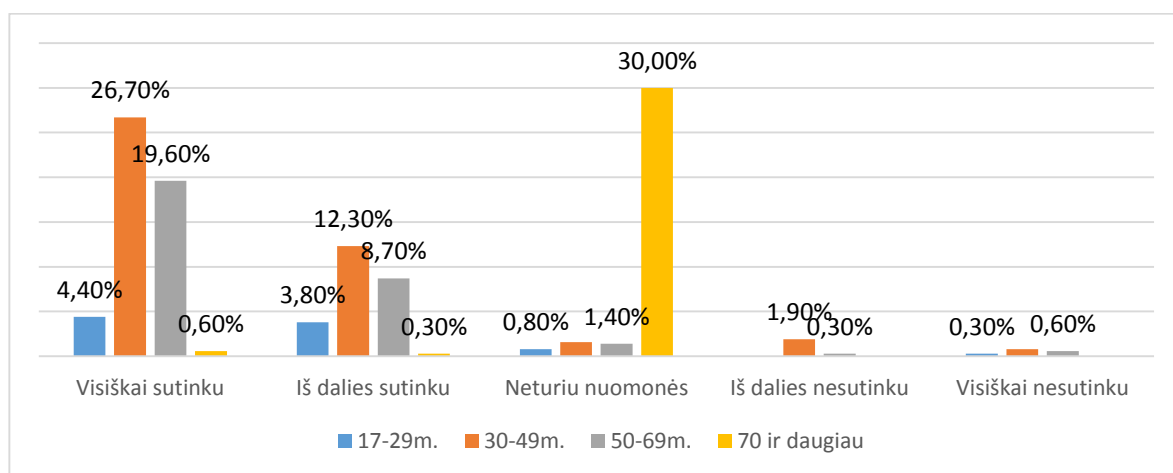
21 pav. Respondentų nuomonė, nuo kada būtų tikslingiausia pradėti įgyvendinti teisinio švietimo programas (proc.)

Apibendrinus tyrimo metu gautus duomenis galima daryti išvadą, kad nemaža dalis 17-29 metų amžiaus tiriamieji mano, kad teisinis švietimas turi prasidėti gimnazijos klasėse, kiek mažiau šio amžiaus respondentų teigė, kad teisinis švietimas turi prasidėti pagrindinėje mokykloje ir dar mažiau šių tiriamųjų teigė, kad teisinis švietimas turi prasidėti jau pradinėse klasėse. 30-69 metų amžiaus tyrime dalyvavusieji respondentai teigė, kad teisinis švietimas turi būti pradėtas įgyvendinti pagrindinėje mokykloje, o šiek tiek mažesnę tiriamųjų dalis teigė, kad pradėti įgyvendinti teisinį švietimą turi gimnazijos klasėse, nors neatmeta galimybės teisinį švietimą pradėti vykdyti pradinėse klasėse. 50-69 metų amžiaus tiriamieji teigė, kad teisinis švietimas turi būti pradėtas įgyvendinti pagrindinėje mokykloje, buvo manančių, kad teisinis švietimas turi būti pradėtas vykdyti jau pradinėse klasėse. Vyriausieji respondentai mano, kad teisinis švietimas turi būti pradėtas vykdyti

pradinėse klasėse. Apibendrinant galima teigti, kad teisinis švietimas turi būti pradėtas įgyvendinti jau pagrindinėje mokykloje. Daugiausiai į šį klausimą teigiamai atsakę respondentai turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir mokslų daktaro laipsnį turintys asmenys. Tad jie puikiai supranta, kad kuo anksčiau pradėsi vaikams dėstyti teisinį švietimą, tuo didesnė tikimybė, kad vaikas ne tik supras savo teises ir bus lengviau apginti savo teises, bet pradės gerbti ir kitų teises.

Anketoje buvo pateikta klausimas skirtas sužinoti respondentų nuomonę, ar bendrojo ugdymo įstaigoje, kurioje jie mokosi, vyksta teisės pagrindų pamokos. Tyrimo metu paaiškėjo, kad tik labai maža dalis ir įvairaus amžiaus tyrime dalyvavusių respondentų mokosi ugdymo įstaigoje, kurioje vyksta teisės pagrindų pamokos.

Anketoje pateiktas klausimas, kurio pagalba siekiama sužinoti tyrime dalyvavusių asmenų nuomonę ar jie sutinka, kad teisės pagrindų pamokos reikalingos bendrojo ugdymo įstaigose (žr. pav. 22)

22 pav. Respondentai apie teisės pagrindų reikalingumą bendrojo ugdymo įstaigose (proc.)

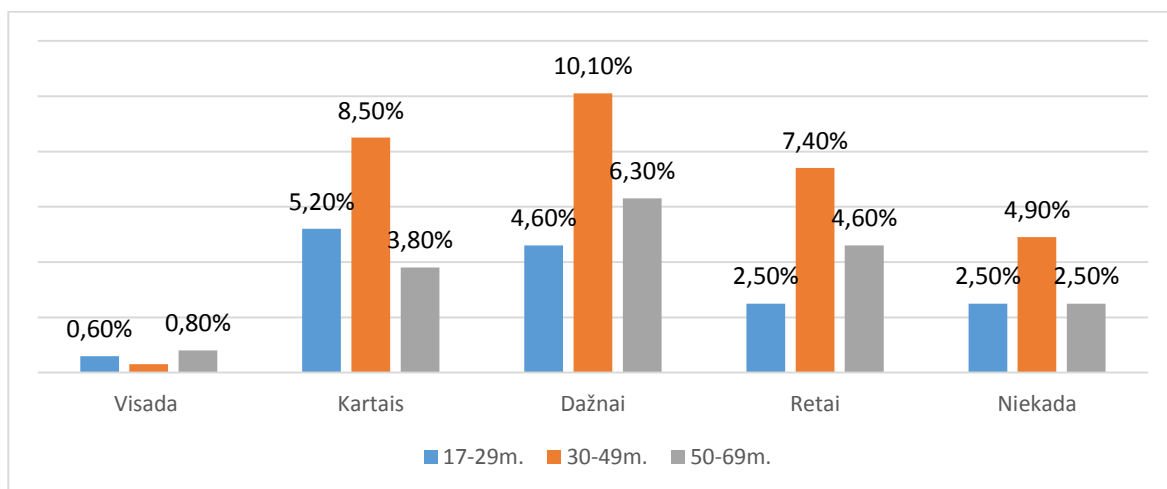
Tyrimo metu paaiškėjo, kas 17-29 metų amžiaus tyrime dalyvavę respondentai sutinka, kad teisės pagrindų pamokos yra reikalingos bendrojo ugdymo įstaigose, tos pačios nuomonės laikosi ir likusieji tyrime dalyvavę asmenys nuo 39 iki 69 metų amžiaus, teigdami, kad teisinės pamokos reikalingos bendrojo ugdymo įstaigose. Tad apibendrinant galima teigti, kad visuomenė pritaria nuomonei, kad teisinės pagrindų pamokos reikalingos bendrojo ugdymo įstaigose.

Anketoje pateiktas klausimas, kurio metu siekta išsiaiškinti respondentų nuomonę, kaip dažnai bendrojo ugdymo mokyklose, vykdomų pamokų metu, vykdomas mokinių teisinis švietimas.

Anketinių duomenų analizė atskleidė, kad lietuvių kalbos, užsienio kalbos, matematikos, informacinių technologijų, biologijos, fizikos, chemijos, dailės, muzikos, geografijos ir kūno kultūros pamokose, teisinis švietimas pamokose teisinis švietimas nėra vykdomas. Šios nuomonės

laikėsi beveik visi tyrime dalyvavusieji asmenys neatsižvelgiant į tiriamųjų amžių. Tačiau labai maža dalis tiriamųjų teigė, kad minėtose bendrojo ugdymo įstaigos vykdomose pamokose, teisinis švietimas gali būti vykdomas labai retais atvejais. Tad apibendrinant galima daryti išvadą, kad šios pamokos vykdomos bendrojo ugdymo įstaigose respondentų nuomone nėra tos sritys, kuriose mokiniai galėtų įgyti teisinių žinių.

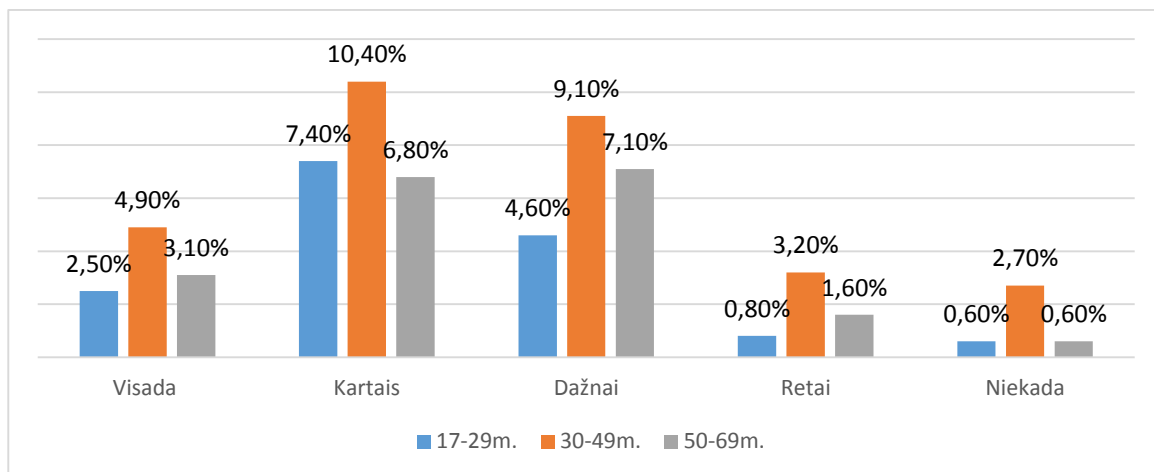
Anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas, kurio metu siekta išsiaiškinti ar kaip dažnai istorijos pamokose yra vykdomas teisinis švietimas (žr. pav. 23)

23 pav. Respondentų nuomonė apie istorijos pamokose vykdomą teisinį švietimą (proc.)

Tyrimo duomenys atskleidė, kad tyrime dalyvavusieji 17-29 metų amžiaus respondentai mano, kad istorijos pamokose kartais vykdomas teisinis švietimas, tik šiek tiek mažiau šio amžiaus respondentų, kad šios pamokos metu dažnai vykdomas teisinis švietimas. 30-49 metų amžiaus tiriamieji mano, kad istorijos pamokose dažnai vykdomas vaikų teisinis švietimas, taip pat šios nuomonės laikosi ir 50-69 metų amžiaus tiriamieji. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad istorijos pamokos vykdo aktyvų teisinį švietimą.

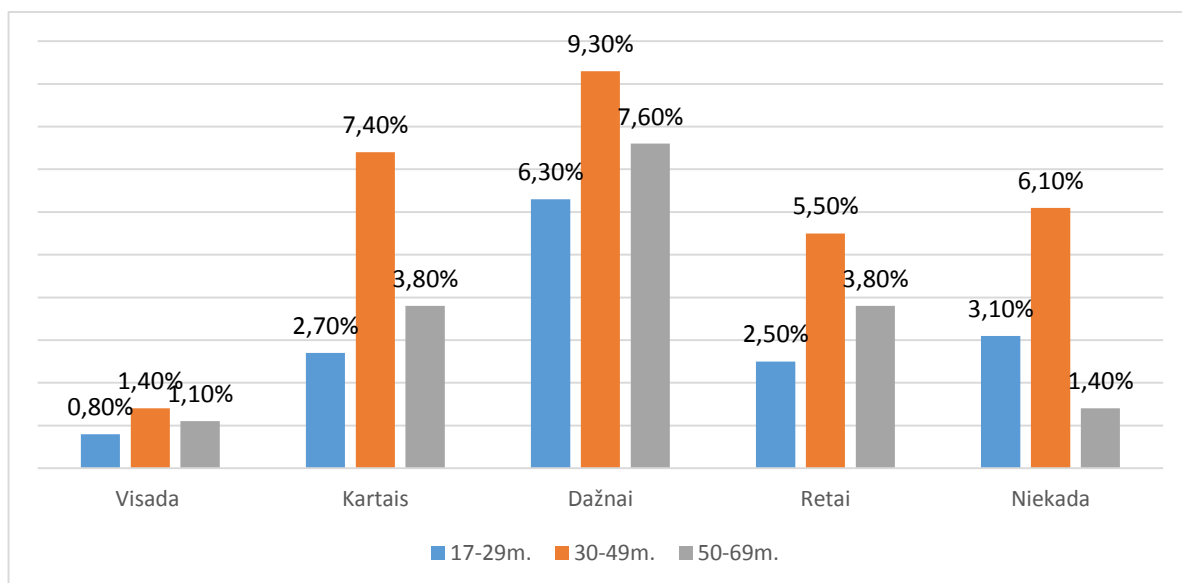
Anketoje respondentams buvo pateiktas klausimas, kurio metu siekta išsiaiškinti ar kaip dažnai pilietiškumo pamokose yra vykdomas teisinis švietimas (žr. pav. 24)

24 pav. Respondentų nuomonė apie pilietiškumo pamokose vykdomą teisinį švietimą (proc.)

Anketinių duomenų analizė parodė, kad 17-29 metų amžiaus tyrime dalyvavusieji asmenys mano, kad pilietiškumo pamokose kartais vykdomas teisinis švietimas, 30-49 metų tiriamieji mano, kad pilietiškumo pamokose teisinis švietimas vykdomas kartais, nors keliais procentais mažiau buvo manančių, kad teisinis švietimas šioje pamokoje vyksta dažnai. 50-69 metų amžiaus tyrime dalyvavusieji asmenys teigė, kad pilietiškumo pamokose teisinis švietimas vykdomas dažnai. Taigi, galima teigti, kad pilietiškumo pamokos ugdo vaikų teisinį švietimą.

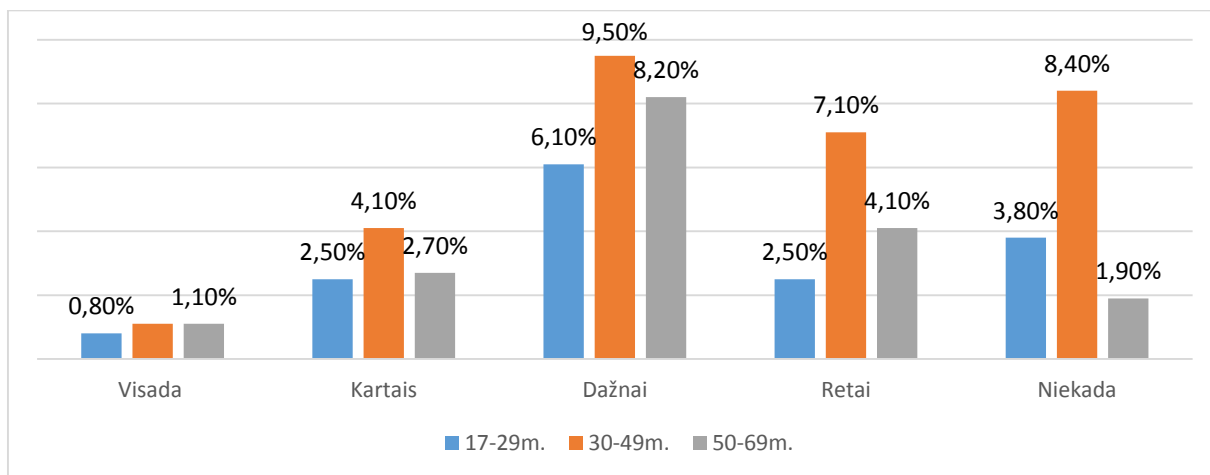
Respondentų buvo paklausta kaip dažnai ekonomikos ir verslo pagrindų pamokose yra vykdomas teisinis švietimas (žr. pav. 25)

25 pav. Respondentų nuomonė apie ekonomikos ir verslo pagrindų pamokose vykdomą teisinį švietimą (proc.)

Tyrimas atskleidė, kad visi tyrime dalyvavę respondentai, neatsižvelgiant į amžiaus skirtumus laikosi vieningos nuomonės manydami, kad ekonomikos ir verslo pagrindų pamokose dažnai vykdomas teisinis švietimas. Tad galima daryti išvadas, kad ekonomikos pagrindų pamokos yra pagrindinės teikiančios vaikams teisinį švietimą.

Norėta išsiaiškinti respondentų nuomonę kaip dažnai žmogaus saugos pamokose yra vykdomas teisinis švietimas (žr. pav. 26)

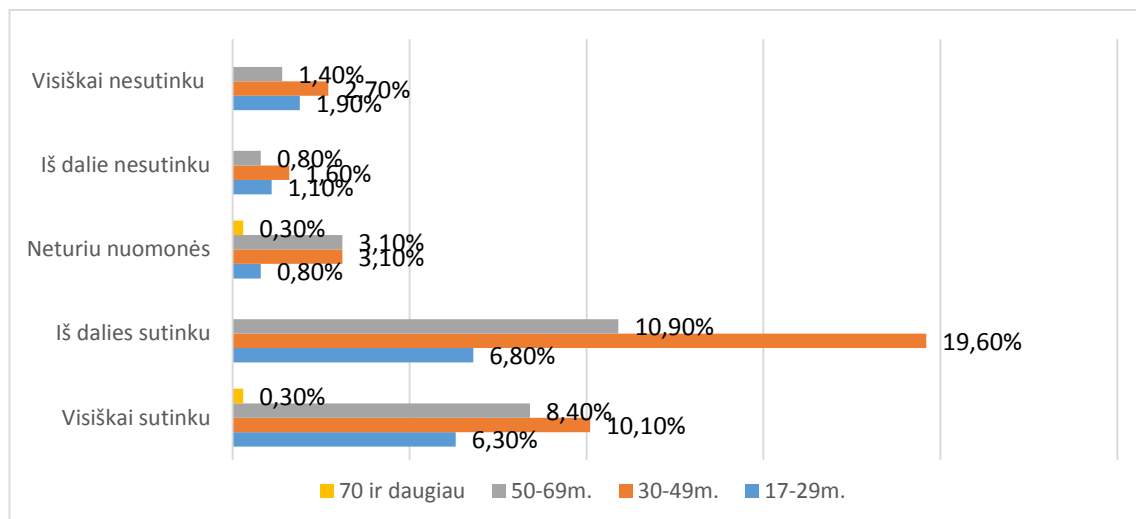

26 pav. Respondentų nuomonė apie žmogaus saugos pamokose vykdomą teisinį švietimą (proc.)

Kaip matyti iš pateikto 29 paveikslo, 17-29 metų amžiaus respondentai teigia, kad žmogaus saugoje teisinis švietimas yra vykdomas dažnai, nors 30-49 metų amžiaus tyrime didesnę dalis dalyvavusių asmenų manymu, žmogaus saugos pamokų metu yra dažnai vykdomas teisinis švietimas, Taip pat nemaža šio amžiaus respondentų dalis laikosi nuomonės, kad žmogaus saugos pamokose, teisinis švietimas apamai nėra vykdomas, mažesnė 30-49 metų amžiaus respondentų grupė mano, kad žmogaus saugos pamokose teisinis švietimas vykdomas retai 50-69 metų amžiaus respondentai išsakė savo nuomonę, kad žmogaus saugos pamokose teisinis švietimas vykdomas dažnai. Taigi, apibendrinant gautus rezultatus galima teigti, kad žmogaus saugos pamokose teisinis švietimas yra vykdomas dažnai.

Apibendrinant bendrojo ugdymo mokykloje vykdomų istorijos, pilietiškumo pagrindų, ekonomikos ir verslo pagrindų bei žmogaus saugos pamokose yra vykdomas teisinis švietimas, tačiau tai nėra pagrindiniai teisinio švietimo šaltiniai. Šiai nuomonei įtakojo ir tai, kad didžiausiai dauguma savo nuomonę išreiškė asmenys turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą bei mokslo daktaro laipsnį turintys asmenys.

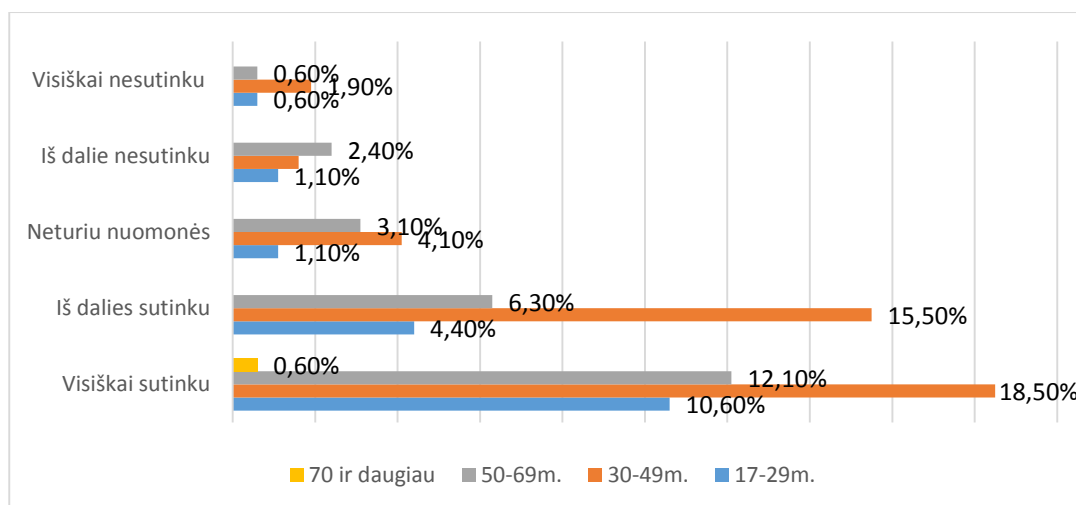
Anketoje respondentams pateiktas klausimas, kuriuo norėta išsiaiškinti respondentų nuomonę ar teisės pagrindai turėtų būti integruoti į mokomuosius dalykus (žr. pav. 27)

27 pav. Respondentų nuomonė apie teisės pagrindų integravimą į mokomuosius dalykus (proc.)

Tyrimo metu paaiškėjo, kad 17-29 metų tyrime dalyvavusieji asmenys iš dalies pritaria nuomonei, jog teisės pagrindai turėtų būti integruojami į mokomuosius dalykus. 30-69 metų amžiaus respondentai taip pat laikosi nuomonės, kad tik iš dalies reikėtų teisės pagrindus integruoti į mokomuosius dalykus, nors patys vyriausieji mano, kad teisės pagrindus reiktų integruoti į mokomuosius dalykus. Apibendrinant galima teigti, kad teisės pagrindai neturėtų būti integruojami į mokomuosius dalykus. Šios nuomonės laikėsi dauguma aukštąjį mokslą ir mokslų daktaro laipsnį turintys asmenys.

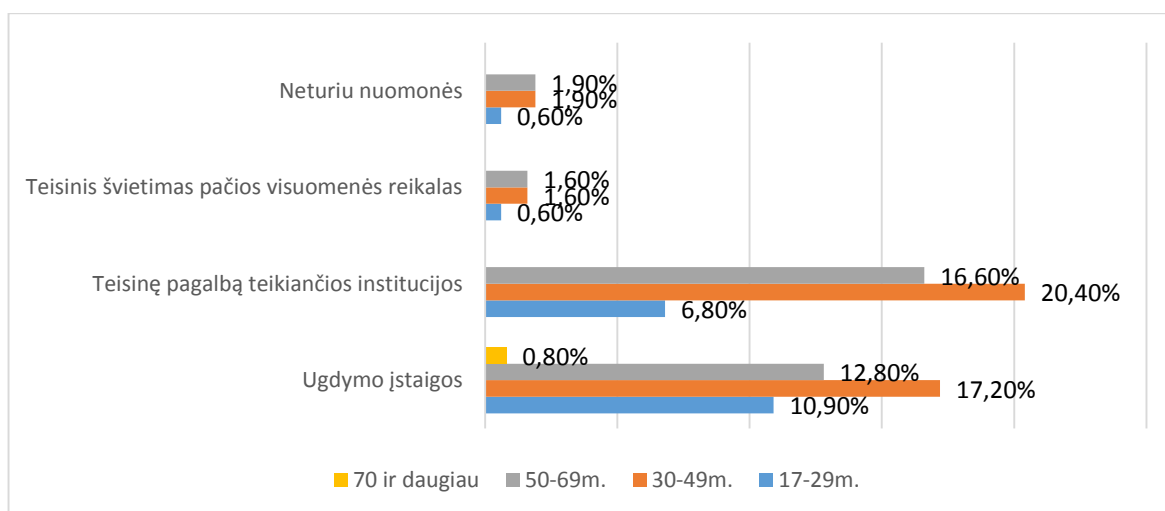
Anketoje pateiktas klausimas skirtas sužinoti respondentų nuomonę, ar teisės pagrindų turėtų būti mokoma atskiro mokomojo dalyko pamokose (žr. pav. 28)

28 pav. Respondentų nuomonė apie teisės pagrindų mokymą atskiro mokomojo dalyko pamokose (proc.)

Remiantis tyrimo metu gautais rezultatais galima teigti, kad visi tyrimo dalyviai įskaitant ir vyriausius 70 ir vyresnius asmenis, pritaria teiginiui, kad bendrojo lavinimo mokykloje teisinis švietimas turi būti kaip atskiras mokomasis dalykas. Apibendrinant galima teigti, kad teisinis švietimas turi būti ne integruojamas į kitas bendrojo ugdymo pamokas, o vykdomas kaip atskiras dalykas. Į šį klausimą teigiamai atsakė dauguma aukštąjį mokslą ir mokslų daktaro laipsnį turintys tyrimo dalyviai, todėl gali būti tai, kad šių žmonių nuomone, vaikai turi gerai išmanyti ne tik savo teises ir pareigas, bet išmokyti gerbti kitų teises, bei sugebėti būti pilietiškais, o tai įvykdyti integravus į mokymo dalykus pasiekti tikrai nepavyks.

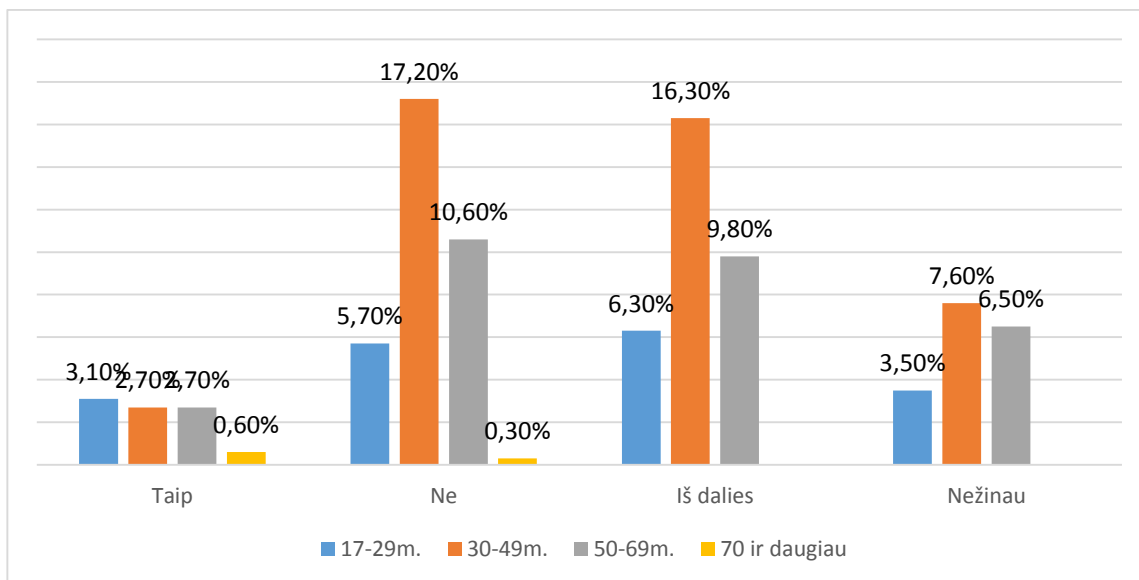
Anketoje buvo pateiktas klausimas, kuris skirtas išsiaiškinti kas labiausiai turėtų prisidėti prie visuomenės teisinio švietimo (žr. pav. 29)

29 pav. Pagrindiniai teisinio švietimo vykdytojai (proc.)

Anketinės apklausos metu paaiškėjo, kad 17-29 metų tiriamieji mano, kad labiausiai turėtų prisidėti prie teisinio švietimo plėtojimo ugdymo įstaigos ir teisinę pagalbą teikiančios institucijos, šios nuomonės laikosi ir 30-69 metų amžiaus tyrime dalyvavę asmenys. 70 metų ir vyresni respondentai mano, kad labiausiai prie teisinio švietimo plėtotės turi prisidėti ugdymo įstaigos. Taigi, galima teigti, kad labiausiai prie visuomenės teisinio švietimo plėtotės turi prisidėti ugdymo įstaigos ir teisinę pagalbą teikiančios institucijos. Šio atsakymo rezultatams galėjo turėti tai, kad 87,1 proc. išreiškusių šią nuomonę buvo dirbantys asmenys. Šių žmonių didelis užimtumas įtakojo ir jų išreikštą nuomonę, nes jei pradėjus teisinį švietimą jau ugdymo įstaigose, suaugus asmuo turės nemažai teisinių žinių problemoms spręsti, o prireikus nesiblaškyti, o kreiptis į teisinę pagalbą teikiančias institucijas, taip sutaupant daug brangaus laiko.

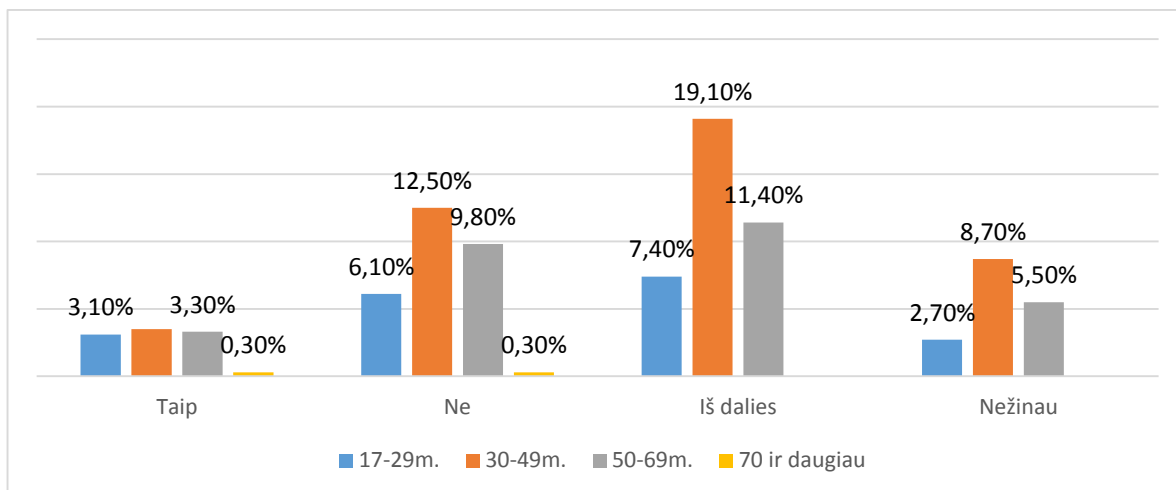
Tyrimo metu, bandyta atskleisti respondentų nuomonę ar įvykdytas 2004-2008 metais parengtoje visuomenės teisinio švietimo programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004) išskirtas teisinio švietimo uždavinys - sukurti teisinio švietimo sistemą (žr. pav. 30)

30 pav. Respondentų nuomonė apie teisinio švietimo uždavinio - sukurti teisinio švietimo sistemą įvykdomo (proc.)

Tyrimas atskleidė, kad 17-29 metų amžiaus asmenys mano, kad vykdytas teisinio švietimo uždavinys „sukurti teisinio švietimo sistemą“ įvykdytas tik iš dalies. 30-69 metų amžiaus tyrime dalyvavę asmenys laikosi nuomonės, kad vykdytas teisinio švietimo uždavinys „sukurti teisinio švietimo sistemą“ yra neįvykdytas, nors tik kelių procentų skirtumu yra šių respondentų manančių, kad šis uždavinys yra neįvykdytas. Vyriausieji tyrimo dalyviai 70 ir vyresni mano, kad siektas teisinio švietimo uždavinys „sukurti teisinio švietimo sistemą“ yra įvykdytas. Tad apibendrinant galima daryti išvadą, kad vykdytas teisinio švietimo uždavinys nėra įvykdytas iki galo ir dar nėra sukurta tobula teisinio švietimo sistema.

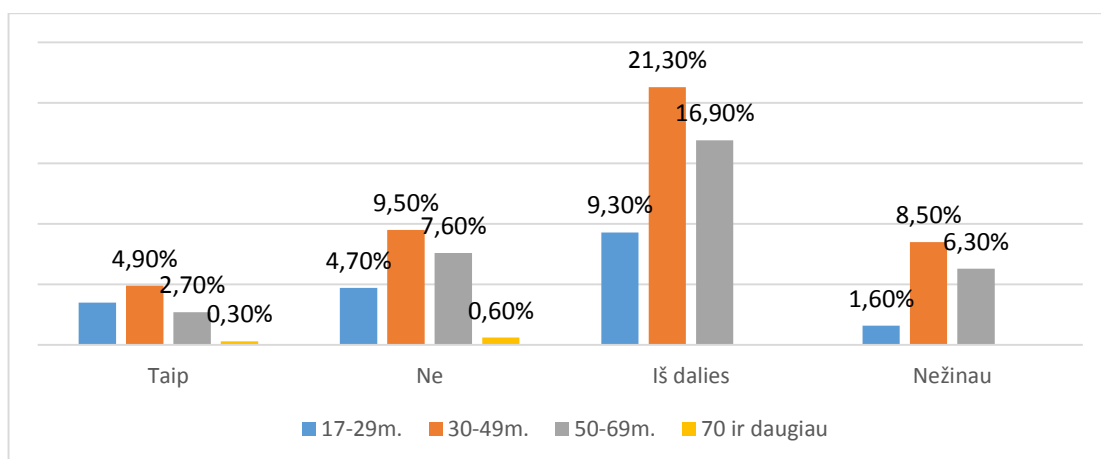
Tyrimu norėta atskleisti respondentų nuomonę, remiantis 2004-2008 metais parengtoje visuomenės teisinio švietimo programoje (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004) numatyto uždavinio – plėtoti visuomenės teisinį ugdymą, įvykdymo (žr. pav. 31)

31 pav. Respondentų nuomonė apie teisinio švietimo programos uždavinio - plėtoti visuomenės teisinį ugdymą (proc.)

Iš anketinio tyrimo metu pateiktų duomenų matyti, kad respondentai neatsižvelgiant į jų amžių laikosi vieningos nuomonės ir mano, kad Lietuvoje vykdyto teisinio švietimo programos uždavinio „plėtoti visuomenės teisinį ugdymą“ yra įvykdytas tik iš dalies. Tad apibendrinant galima teigti, kad teisinio švietimo programos uždavinys *plėtoti teisinį ugdymą* yra neįvykdytas ir visuomenės nariams vis dar trūksta teisinių žinių.

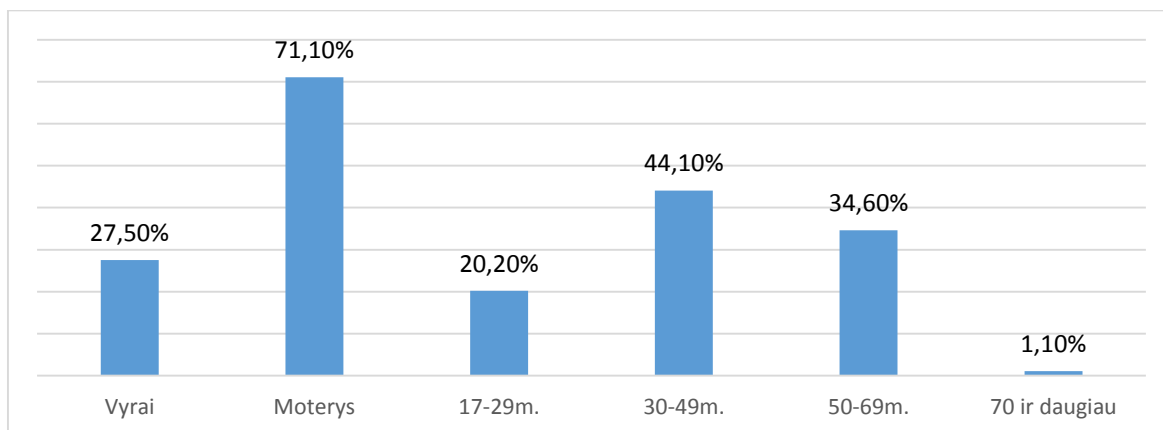
Respondentams pateiktas klausimas skirtas sužinoti jų nuomonę, ar įvykdytas trečiasis 2004-2008 metais parengto visuomenės teisinio švietimo programos (LR Vyriausybės nutarimas dėl visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo, 2004) uždavinys - užtikrinti visuomenės teisinį informavimą ir konsultavimą (žr. pav. 32)

32 pav. Respondentų nuomonė apie teisinio švietimo programos uždavinio - užtikrinti visuomenės teisinį informavimą ir konsultavimą (proc.)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dauguma respondentų neatsižvelgiant į amžių mano, kad teisinio švietimo programos uždavinys „užtikrinti visuomenės teisinį informavimą ir konsultavimą“ yra įvykdytas tik iš dalies. Tad remiantis gautais rezultatais galima teigti, kad nepaisant LR Vyriausybės užsibrėžtų tikslų suteikti visuomenės nariams kuo daugiau teisinės informacijos, jos vis dar trūksta.

Tyrimo metu dalyvavo 367 asmenys iš visos Lietuvos nuo 17 metų (žr. pav. 33)

33. pav. Respondentų demografiniai duomenys.

Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad didesnė dalis tyrime dalyvavusių respondentų buvo moterys, kiek mažiau tyrime dalyvavo ir vyrai. Tyrimo dalyvių amžius pasiskirstė įvairiais amžiaus tarpsniais nuo 17 metų iki 70 metų ir daugiau.

Anketinio tyrimo apklausoje dalyvavo asmenys turintys aukštąjį universitetinį, aukštąjį neuniversitetinį, aukštąjį teisinį išsilavinimą, asmenys turintys vidurinį ir spec. vidurinį išsilavinimą, taip pat ir mokslų daktaro laipsnį turintys asmenys. 96,5 % tyrime dalyvavusių asmenų buvo dirbantys asmenys, tačiau tyrime dalyvavo ir moksleiviai, bedarbiai ir studentai.

IŠVADOS

Apibendrinant literatūros analizės ir tyrimo metu gautus duomenis galima daryti šias išvadas:

- Teisinis švietimas tai procesas, kurio metu asmenims sudaromos galimybės įgyti teisinių žinių, kad jie galėtų tinkamai naudotis savo teisėmis teisinėje visuomenėje, jas ginti ir atlikti pareigas. Teisinio švietimo pagalba asmuo geriau suvokia pagrindines teisės normas, perpranta teisinę sistemą bei sugeba adekvačiai suvokti ir realizuoti savo teises, laisves, pareigas toje teisinėje visuomenėje. Tik įgijus teisinių žinių, žmogus gali visapusiškai išreikšti save kaip pilietis ne tik gindamas savo teises, tačiau sugebėdamas suprasti ir gerbti įstatymus, taip pat gerbti ne tik savo, bet ir kitų žmonių teises ir laisves bei teisėtus interesus.
- Sistemingas ir formalizuotas visuomenės teisinio švietimo sistemos kūrimas pradėtas vykdyti nuo 2004 metų. Buvo parengtos ir įgyvendintos Visuomenės teisinio švietimo 2004-2008 metų ir 2008-2012 metų programos, kuriomis buvo siekiama didinti teisėkūros kokybiškumą, nuoseklumą, efektyvumą, atvirumą ir skaidrumą, taip pat siekiama sukurti centralizuotą, vientisą, patikimą ir saugų teisėkūros modelį ugdymo ir aukštosiose mokyklose. Įgyvendinant 2004-2008 metų ir 2009-2012 metų Visuomenės teisinio švietimo programose numatytus uždavinius, visuomenėje bandoma spręsti teisės sampratos problema, pabrėžiant teisės ir pareigų ryšį ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas vykdančiose įstaigose, skiriant dėmesį teisės aiškinimo principams, metodų vystymui ir jų viešinimui, plėtojant įvairių visuomenės grupių, įvairių socialinių žmonių ryšį su teisės teorija bei organizuojant teisinę komunikaciją, kuri padeda lengviau ugdytiniams socializuotis ir perprasti.
- Visuomenės teisinis švietimas yra neatsiejama gyvenimo dalis visiems Lietuvos gyventojams. Dažniausiai su teisinio švietimo žinių stoka susiduria darbingo amžiaus asmenys. Lietuvos gyventojai dažniausiai teisinių žinių įgyja bendraujant vieni su kitais, žiūrint televizijos laidas, bei klausant radijo teikiamos informacijos, internetiniuose puslapiuose. Visuomenės teisinio švietimo pagrindiniai ugdytojai turi būti ugdymo įstaigos ir teisinę pagalbą teikiančios institucijos, o pagrindiniai teisinio švietimo dokumentai: LR Darbo Kodeksas, LR Konstitucija, Vaiko teisių konvencija, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Europos socialinė chartija ir Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Teisinis švietimas turi būti pradėtas vykdyti bendrojo ugdymo institucijose.

REKOMENDACIJOS

Siekiant veiksmingesnio visuomenės teisinio švietimo LR Švietimo ir mokslo ministerijai rekomenduotina:

- Siekiant efektyvaus visuomenės teisinio švietimo, tikslinga teisinį švietimą vykdyti visose bendrojo ugdymo institucijose; tikslinga šios veiklos vykdymui išskirti atskirą mokomąjį dalyką, kurį atsižvelgiant į ugdytinių amžių ir turimas žinias dėstytyt tos srities profesionalas - pedagogas-teisininkas.

Ugdymo plėtotės centrui rekomenduotina:

- dažniau rengti pedagogams skirtus teisinio švietimo tema seminarus, kurių metu būtų nuolat atnaujinaamos pedagogų žinios, kurios būtų perteiktos ugdytiniam.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aleksonytė, A. (2011). *Teisinis švietimas kaip pozityvios tėvystės prielaida* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110705_125938-63628/DS.005.0.02.ETD
2. Bobinski, M. A. and Streclasky, K. *IALS 2013 Annual Meeting Papers Law Schools as Contributors to Public Policy on Human Rigt.*(2015,liepos 25). Prieiga per internetą: <http://www.ialsnet.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/04/Papers-Law-Schools-as-Contributors-to-Public-Policy-on-Human-Rights.pdf>
3. Bruzgelevičienė, R. T. (2008). *Lietuvos švietimo kūrimas 1988–1997*. Vilnius: Sapnų sala
4. Balčiūnienė, D. (2011). *Teisinio švietimo poreikis įgyvendinant tėvų valdžią* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110705_131305-07911/DS.005.0.01.ETD
5. Bernatoni, J. *Teisinio švietimo sistemą pradėsime atkurti nuo mokyklos*. Vilnius: LR teisingumo ministerija (2014 05 21). Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/naujienos/zinapieministr/34>
6. Bliūmaitė, V. (2010). *Teisinio švietimo prielaidos šiuolaikiniėje žiniasklaidoje* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110218_115831-20152/DS.005.0.02.ETD
7. Bielinis, L. (2005). *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė*. Vilnius: Eugrimas
8. Bendrojo lavinimo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių respublikinio teisinių žinių konkurso „Temidė“ nuostatos (2010 sausio 18). Prieiga per internetą: <http://www.temide.savasratas.lt/failai/nauji-nuostatai.pdf>
9. Bidin, A. (2013). *Law Schools as Contributors to Public Policy on Human Rights*, IALS 2013 Annual Meeting Papers. Prieiga per internetą: <http://www.ialsnet.org/wordpress/wp-content/uploads/2013/04/Papers-Law-Schools-as-Contributors-to-Public-Policy-on-Human-Rights.pdf>
10. Bužinskas, G. (2005). *Teisės pagrindai vaikams – jau vidurinėse mokyklose* (2005 09 01). Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/1100>
11. Buck, A., Pleasence, P., Balmer, N. (2008). *Do Citizens Know How to Deal with Legal Issues? Some Empirical Insights*. *Journal of Social Policy* 37(04) (p.661-681)

12. Campbell, D. E. (2006). *What is education's impact on civic and social engagement?*. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/edu/innovation-education/37425694.pdf>
13. Duoblienė, L. (2011). *Ideologizuotos švietimo kaitos teritorijos*. Vilnius: Vilniaus universitetas
14. Dzinzdalietienė, G. (2008). *Teisinis švietimas – vaiko teisių įgyvendinimo prielaida* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090120_140311-21216/DS.005.0.02.ETD
15. Fullan, M. (1998). *Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes*. Vilnius: Švietimo studijų centras
16. Juciuvienė, D. (2011). *Teisinis ugdymas bendro lavinimo mokykloje: programų ir turinio kaita* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120124_133740-23255/DS.005.0.01.ETD
17. Jonynienė, Ž. ir Petrauskienė, L. (2012). *Teisinio švietimo samprata ir poreikis ugdymo institucijoje: 10-12 klasių požiūris*, iš *Socialinis darbas*. 11(1)(p.151-164)
18. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1995). *Valstybės žinios*, 60(1501)
19. Jurevičiūtė K. (2010). *Teisinis švietimas - antrinės viktamizacijos prevencija* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110124_130424-49214/DS.005.0.01.ETD
20. Kairienė, B. ir Dzinzdalietienė G. (2009). *Teisinis švietimas - vaiko teisių įgyvendinimo prielaida* iš *Socialinis ugdymas* 9 (20)(p.55 – 69)
21. Kralikauskas, V. (2009). *Teisinio personalizmo ir teisinio pliuralizmo santykis* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20100222_093816-66461/DS.005.0.01.ETD
22. Kreivėnienė, R. (2013). *Teisinis ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20130625_195944-80444/DS.005.0.01.ETD
23. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija. Monografija*. Vilnius, Vilniaus pedagoginis universitetas
24. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: edukologija ir kiti socialiniai mokslai. 3-iasis leidimas*. Šiauliai: Liucijus
25. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl LR Vyriausybės 2006-2008 programos (2006). *Valstybės Žinios*, 80(3143)
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas. *Dėl visuomenės teisinio švietimo 2009-2012 metų programos patvirtinimo* (2008). *Valstybės Žinios*, 130(4981)

27. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl visuomenės teisinio informavimo apie valstybės garantuojamą teisinę pagalbą metodikos patvirtinimo“ (2007 02 01) Nr. 1R-46. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/1R-46.pdf>
28. Lietuvos Respublikos garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo pakeitimo įstatymas (2007). *Valstybės Žinios*, 18(572)
29. *Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos / švietimo gairės 2003-2012 projektas*: Vilnius: AB „Spauda“, 2002
30. Levendian, Regina, (2010 03 02). *Teisinių žinių vieta ir reikšmė šiuolaikinio specialisto kompetencijų struktūroje*. Prieiga per internetą: http://dspace.kauko.lt/bitstream/handle/1/689/Levendian_straipnis.pdf?sequence=1
31. *Lietuvos konstitucinė teisė / vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007
32. *Lietuvos konstitucinė teisė / vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012
33. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės Žinios*, 33(1014)
34. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011). *Valstybės Žinios*, 38(1804)
35. Lietuvos Respublikos seimo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 2012-2016 metų programos“ 12(51) (2012 12 13). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?lang=lt&documentId=TAR.2CAE5225E06C>
36. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2001 m. veiklos ataskaita (2002). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4022&p_d=17017&p_k=1
37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2004-2008 metų visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo“ (2004). *Valstybės žinios*, 188(7015)
38. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2005 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/atask/2005%20m.%20veiklos%20ataskaita.doc>
39. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2006 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/atask/2006%20m.%20veiklos%20ataskaita.doc>
40. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2007 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/atask/2007%20m.%20veiklos%20ataiskaita.doc>
41. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2008 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: http://www.tm.lt/dok/atask/TM_veiklos_ataskaita_uz_2008_m.pdf
42. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2009 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: http://www.tm.lt/dok/atask/2009_m_veiklos%20ataskaita_3.pdf
43. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2010 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Veiklos-rezultatai/2010ataskaita.pdf>

44. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2011 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/veiklos%20ataskaita%202012%2004%2017.pdf>
45. *Lietuvos teisės pagrindai* (2004). Vilnius, Justitia
46. Lydeka, A. (2007). Žmogaus teisių užtikrinimas Lietuvos Respublikos seimo priimtuose teisės aktuose. *Jurisprudencija. Mokslo darbai* 7(97), 51-54
47. Leonavičienė, T. (2006). *SPSS programų paketo taikymas statistiniuose tyrimuose*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas
48. Manteaw, S. O. (2008). *Articles Legal Education in Africa: What Type of Lawyer Does Africa Need? Symposium, African Legal Education*, Prieiga per internetą: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFAAahUKEwjgx4PVv5TIAhUGVxQKHctyAqI&url=http%3A%2F%2Fwww.mcgeorge.edu%2Fdocuments%2Fpublications%2F02_manteaw_mastermlr39.pdf&usg=AFQjCNFB1frtQCr0WWIM3hICqxfQFFjDEw
49. Maciejewska, R. (2007). *Vyresnių klasių moksleivių teisinių nuostatų formavimosi ypatumai socializacijos aspektu* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20070816_172314-08409/DS.005.0.01.ETD
50. Misė, A. (2012). *Socialinės rizikos asmenų Teisinės informacijos poreikis* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20130205_094702-22763/DS.005.0.01.ETD
51. Oud, M. (2006) *Creative tensions and the Legitimacy of Human Rights Education – A Discussion on Moral legal and Human Right Education in China*. *Journal of Social Science Education* No. 1
52. Prakapas, R. ir Čepaitė, V. (2011). Kritinio mąstymo ugdymo galimybės teisinio ugdymo pamokose, iš *Socialinis darbas* 10(2) (p.181-192)
53. Pasirašytas Teisinio švietimo memorandumas. 2014 gruodis, 21 diena. Prieiga per internetą: http://www.lsdpkauanas.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=401:pasirasytas-teisinio-svietimo-memorandumas&catid=58&Itemid=101
54. Prakapas, R. ir Motiejūnaitė, I. (2009). Teisinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: mokinių požiūris, iš *Socialinis ugdymas*. 9 (20). 2 tomas
55. Prakapas, R. ir Žilinskienė, R. (2008). Teisinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: pedagogų požiūris, iš *Socialinis darbas*. 7 (2) (p.51-58)
56. Pranulis, P.V. (2007) *Marketingo tyrimai: teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus universitetas

57. Pumputis, A. (2008). *Poreikis kaip žmogaus teisių raidos pagrindas // Teisė besikuriančioje Europoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
58. Pekauskas, A. (2010). Vidutinio mokyklinio amžiaus mokinių teisinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje analizė, iš *Mokslo darbai, Pedagogika*, 99 (p. 95-103)
59. Pekauskas, A. ir Grigaliūnaitė, G. (2008). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių teisinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje analizė, iš *Mokslo darbai, Pedagogika*, 89 (p. 107-114)
60. Petrauskienė, L. (2012). *Vyresnių klasių moksleivių teisinio švietimo poreikis* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120703_141815-52764/DS.005.0.02.ETD
61. Smith, M. K. (2015). *What is education? A definition and discussion. The encyclopedia of informal education*. Prieiga per internetą: <http://infed.org/mobi/what-is-education-a-definition-and-discussion>
62. Šoraitė, N. (2013). Švietimo problemos analizė. Švietimo problema. Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2014/01/%C5%A0vietimo-kokyb%C4%97-2013-11.pdf>
63. Šiaulių valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba. „Teisinė pagalba“ (2015). Prieiga per internetą: http://pagalba.svgtpt.lt/lt/apie_mus/teisine_pagalba/
64. Šlapkauskas, V. (2010, vasario 22). Šiandieniniai iššūkiai visuomenės teisiniam švietimui. Prieiga per internetą: http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/edukologijos/SIANDIENINIAI%20ISSUKIAI%20VISUOMENES%20TEISINIAM%20SVIETIMUI.pdf
65. Toleikienė, R. (2006). *Socialinių gebėjimų ugdymo valdymas teisinio švietimo aspektu* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060605_110733-62013/DS.005.0.01.ETD
66. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas
67. Visuomenės teisinio švietimo programos bendrosios nuostatos (2004). *Valstybės Žinios*, 188(7015)
68. Vaišvila, A. (2009). *Teisės teorija: trečiasis papildytas leidimas*. Vilnius: Justitia
69. Valantiejus, G. (2009). Teisingumo švietime principo samprata ir taikymas Lietuvos Respublikos administracinių teisių praktikoje, iš *Socialinis darbas*. 9(20) 2 tomas (p.60-72)
70. Vilniškis, R. *Teisininkai ir žurnalistai ieško kompromisų*. Vilnius: Vilniaus apygardos administracinis teismas (2007 03 30). Prieiga per internetą:

<http://www.vaateismas.lt/lt/aktualijos/aktuali-informacija/archive/teisininkai-ir-zurnalista-wdcj/p1170.html>

71. Žilinskienė, D. (2006). *Moksleivių požiūris į teisių ir pareigų vienovę šeimoje, mokykloje* (magistrinis darbas). Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20061229_145153_38090/DS.005.0.02.ETD
72. Žydžiūnaitė, V. (2011). *Baigiamojo darbo rengimo metodologija. Mokomoji knyga*. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija
73. Watson, J. (2006). *Dictionary of media and communication studies*. London: Arnold. Weart
74. Wintersteiger L. ir kt. *2011 Public Legal Education evaluation Framework*. (2015 rugsėjo 02). Prieiga per internetą: <http://www.bristol.ac.uk/medialibrary/sites/geography/migrated/documents/pfrc1201.pdf>

SANTRAUKA

Baigiamojo darbo tema: Visuomenės teisinio švietimo programų įgyvendinimas.

Baigiamojo darbo tikslas: atlikti visuomenės teisinio švietimo programų turinio Lietuvoje vertinimą.

Tiriamieji: Kiekybinio tyrimo metu dalyvavo 367 asmenys iš visos Lietuvos, kurių daugumą sudarė moterys. Tiriamųjų amžius nuo 17 metų iki 70 metų ir daugiau. Anketinio tyrimo apklausoje dalyvavo asmenys turintys aukštąjį universitetinį, aukštąjį neuniversitetinį, aukštąjį teisinį, vidurinį ir spec. vidurinį išsilavinimą, taip pat ir asmenys turintys mokslų daktaro laipsnį. Didelė tyrime dalyvavusių asmenų buvo dirbantys asmenys, tačiau tyrime dalyvavo ir moksleiviai, bedarbiai bei studentai. Tyrime dalyvavo 367 asmenys iš visos Lietuvos, kurių 71,1 proc. sudarė moterys, o likusieji 27,5 proc. - vyrai. Tiriamųjų amžius nuo 17 metų iki 78 metų. Anketinio tyrimo apklausoje dalyvavo 80,9 proc. asmenų, kurių išsilavinimas aukštasis universitetinis, aukštąjį neuniversitetinį tiriamųjų dalį sudarė 9 proc., aukštąjį teisinį 0,3 proc., vidurinį 1,1 proc. ir spec. vidurinį išsilavinimą 2,5 proc., taip pat ir asmenys turintys mokslų daktaro laipsnį 0,3 proc. Didelė tyrime dalyvavusių asmenų dalis 96,5 proc. buvo dirbantys asmenys, tačiau tyrime dalyvavo ir 0,3 proc. moksleivių, 1,1proc. bedarbių bei 0,3 proc. studentų.

Darbo metodika:

- LR Vyriausybės visuomenės teisinio švietimo 2004-2008 metų programos analizė;
- LR Vyriausybės visuomenės teisinio švietimo 2008-2012 metų programos analizė;
- LR Teisingumo ministerijos 2001-2011 metų ataskaitų analizės;
- statistinės informacijos analizė;
- **kiekybinis tyrimas** (anketinė gyventojų apklausa. Anketa įkelta į viešąją erdvę „Apklausa.lt“.

Tyrimų rezultatai: Visuomenės teisinis švietimas yra neatsiejama gyvenimo dalis visiems Lietuvos gyventojams. Dažniausiai su teisinio švietimo žinių stoka susiduria darbingo amžiaus asmenys. Lietuvos gyventojai dažniausiai teisinių žinių įgyja bendraujant vieni su kitais, žiūrint televizijos laidas, bei klausant radijo teikiamos informacijos, internetiniuose puslapiuose. Visuomenės teisinio švietimo pagrindiniai ugdytojai turi būti ugdymo įstaigos ir teisinę pagalbą teikiančios institucijos, o pagrindiniai teisinio švietimo dokumentai: LR Darbo Kodeksas, LR Konstitucija, Vaiko teisių konvencija, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Europos socialinė chartija ir Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Teisinis švietimas turi būti pradėtas vykdyti bendrojo ugdymo institucijose.

Raktiniai žodžiai: visuomenės teisinis švietimas, teisinis ugdymas, švietimo programa, teisės sistema, teisinė valstybė

SUMMARY

Master Thesis topic: Implementation of Public Legal Educational Programmes.

Master Thesis objective: to carry out assessment of content of public legal educational programmes in Lithuania.

Respondents: 367 persons from all over Lithuania, major part of them were women, participated in the quantitative research. Age of the respondents was from 17 to 70 years and more. The participants of the questionnaire survey had higher university education, higher non-university education, higher education in law, secondary and special vocational education, as well as doctors of science. The majority of respondents were employed persons; however schoolchildren, unemployed people and students also took part in the survey. 367 persons from all over Lithuania – 71.1 per cent – women and 27.5 per cent – men – participated in the survey. Age of the respondents was from 17 to 70 years. 80.9 per cent of persons, who participated in the questionnaire survey, had higher university education, 9 per cent of respondents had higher non-university education, 0.3 per cent – had higher education in law, 1.1 per cent – secondary education and 2.5 per cent – special vocational education, as well as 0.3 per cent of people having degree of doctor of sciences. The major part of respondents, who took part in the survey (96.5 per cents), were employed people, however 1.1 per cent of the participants were unemployed, and 0.3 per cent were students.

Research method:

- Analysis of Public Legal Education Programme of the Government of the RL for 2004-2008;
- Analysis of Public Legal Education Programme of the Government of the RL for 2008-2012;
- Analysis of reports of the Ministry of Justice of the RL for 2001-2011;
- Analysis of statistical information;
- Qualitative research (questionnaire survey of residents. The questionnaire was loaded to the public space “Apklausa.lt”).

The research results: Public legal education is an integral part of life of all residents of Lithuania. Mainly people of active working age face the problem related to the lack of legal education knowledge. Residents of Lithuania often obtain legal knowledge during communication with each other, watching TV and listening to the information provided on radio and web-pages. Main teachers of public legal education should be educational institutions and institutions rendering legal assistance, and the main legal education documents: Labour Code of the RL, Constitution of

the RL, Convention on the Rights of the Child, European *Convention* for the Protection of *Human Rights* and Fundamental Freedoms, European Social Charter and Universal Declaration of Human Rights. Legal education shall be initiated in general educational institutions.

Key words: public legal education, legal education, educational programme, legal system, legal state.

**LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJOS IR LIETUVOS
RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJOS BENDRADARBIAVIMO
MEMORANDUMAS**

DĖL TEISINIO VISUOMENĖS ŠVIETIMO

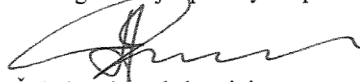
2014 m. gruodžio 19 d. Nr. 4R-3
Kaunas

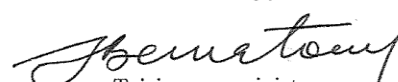
Šiandien kiekvienam iš mūsų kasdieniame gyvenime ir profesinėje veikloje vis dažniau susiduriant su begale skirtingų ir įvairaus sudėtingumo situacijų, kurioms spręsti reikia ir pačių paprasčiausių, ir specialių teisinių žinių, kaip niekad anksčiau reikšmingas ir aktualus tampa visuomenės teisinis švietimas.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, suvokdamos, kad šiandien ypatingą dėmesį būtina skirti tam, kad kiekvienas žmogus įgytų teisės pagrindus, bendradarbiaudamos teisinio švietimo tikslais, sutaria:

1. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, bendradarbiaudama su Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, atnaujins pasirenkamojo dalyko „Teisė“ mokymo programą bendrojo ugdymo mokykloms.
2. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, bendradarbiaudama su Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, atnaujins pilietiškumo pagrindų bendrąją programą.
3. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija kartu su Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija bendradarbiaus integruojant teisinio švietimo turinį į dėstymo programas šalies profesinio mokymo mokyklose.
4. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija kartu su Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija skatins teisės dalykų dėstymą Trečiojo amžiaus universitetuose.
5. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija kartu su Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija bendradarbiaus kuriant teisės pagrindų kvalifikacijos tobulinimo programą mokytojams.
6. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, padedant Švietimo ir mokslo ministerijai, ir toliau aktyviai vykdys visuomenės teisinio švietimo priemones ir veiklas, tokias kaip Konstitucijos egzaminų organizavimas, visuomenės informavimas apie įvairius teisinės sistemos aspektus ir kita.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija kviečia ir kitas ministerijas, valstybės institucijas, mokslo įstaigas, nevyriausybinės ir visuomeninės organizacijas palaikyti ir puoselėti visuomenės teisinio švietimo idėją.

 Švietimo ir mokslo ministras
 Dainius Pavalkis

 Teisingumo ministras
 Juozas Bernatonis

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos teisingumo
ministro ir Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministro
2015 m. d. įsakymu Nr.

VISUOMENĖS TEISINIO ŠVIETIMO 2015–2016 METŲ VEIKSMŲ PLANAS

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Visuomenės teisinio švietimo 2015–2016 metų veiksmų planas (toliau – Veiksmų planas) parengtas atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2014 m. gruodžio 19 d. pasirašytą bendradarbiavimo memorandumą dėl visuomenės teisinio švietimo, vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 9 d. nutarimu Nr. 851 „Dėl Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų patvirtinimo“, 7 punktu, 8.30 papunkčiu, Strateginio planavimo metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 827 „Dėl Strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“, įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 24 d. pasitarimo sprendimą (protokolas Nr. 15, 9 klausimas, 3.1 papunktis) ir atsižvelgiant į Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 469 punkto nuostatą.

2. Veiksmų planu siekiama bendrai ir nuosekliai formuoti visuomenės teisinio švietimo sistemą, atsižvelgiant į įvairių socialinių visuomenės grupių poreikius. Nustatant Veiksmų plano priemones koncentruotasi į teisinės informacijos įvairioms socialinėms visuomenės grupėms teikimą, teisinį konsultavimą, teisinių žinių ir gebėjimų, leidžiančių savarankiškai ginti savo teises ir laisves, ugdymą, teisinės kultūros ir savimonės kėlimą įtraukiant skirtingų sričių specialistus, ministerijas, kitas institucijas, įstaigas ir organizacijas, teisinės sistemos pagrindų dėstymo bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose ir aukštosiose mokyklose skatinimą.

II SKYRIUS APLINKOS ANALIZĖ

3. Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos

Vyriausybės programos“, 469 punkte įtvirtintas tikslas tobulinti visuomenės teisinį švietimą, kad kiekvienas Lietuvos žmogus įgytų teisės pagrindus ir gautų žmogaus teisių apsaugai užtikrinti reikalingų teisės žinių. Tam numatoma tikslinti ir papildyti ugdymo turinį bendrojo ugdymo mokyklose. Taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybė įsipareigoja vykdyti aktyvią švietimo politiką žmogaus teisių srityje, kad būtų veiksmingai ginamos konstitucinės teisės į nešališką teismą, asmens saugumą, privataus gyvenimo neliečiamumą užtikrinančios teisės, kad nebūtų pažeidžiama nekaltumo prezumpcija viešojoje erdvėje.

4. Iki 2004 metų Lietuvoje nebuvo bendros visuomenės teisinio švietimo sistemos, kuria remiantis būtų ugdoma piliečių teisinė sąmonė, sistemškai teikiama teisinė informacija ir konsultacijos. Bendra ir nuosekli visuomenės teisinio švietimo sistema buvo pradėta formuoti Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai parengus Visuomenės teisinio švietimo 2004–2008 metų programą, kurią Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimu Nr. 1675 „Dėl Visuomenės teisinio švietimo programos patvirtinimo“.

5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 29 d. nutarimu Nr. 1120 „Dėl Visuomenės teisinio švietimo 2009–2012 metų programos patvirtinimo“ buvo patvirtinta Visuomenės teisinio švietimo 2009–2012 m. programa, pagal kurią toliau kryptingai siekta užtikrinti visuomenės teisinio švietimo sistemos, sudarančios galimybes gyventojams įgyti teisinių žinių ir gebėjimų, kad jie tinkamai naudotųsi savo teisėmis ir laisvėmis teisinėje sistemoje, jas gintų ir atliktų pilietines pareigas, plėtrą.

6. Nuo 2013 m. visuomenės teisinio švietimo programos ar visuomenės teisinio švietimo veiksmų planai nebuvo rengiami. Nuosekliai visuomenės teisinės švietimo sistemos formavimui nutrūkus, skirtingos valstybinės valdžios institucijos, aukštosios mokyklos ir nevyriausybines organizacijas vykdo savarankišką, nekoncentruotą ir nekoordinuotą teisinį švietimą. Nesant konkrečios vizijos, dažnai susiduriama su įvairiomis kliūtimis: nepakankamu finansavimu, kvalifikuotų specialistų trūkumu, tikslinės spausdintos šviečiamosios medžiagos stygiumi.

7. Visuomenės teisinio švietimo problema yra aktuali ne tik Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai bei Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai, bet ir kitoms ministerijoms, institucijoms, įstaigoms, organizacijoms, todėl, siekiant kuo efektyvesnio rezultato, įgyvendinant Veiksmų planą dalyvauja ir kitos Visuomenės teisinio švietimo 2015–2016 m. veiksmų plano 1 priede nurodytos institucijos ir įstaigos.

VISUOMENĖS TEISINIO ŠVIETIMO PROGRAMŲ ĮGYVENDINIMAS

Gerb. respondente, Mykolo Romerio universiteto teisės edukologijos išstęstinių magistro studijų programos studentė Žydra Brazaitienė atlieka Visuomenės teisinio švietimo programų įgyvendinimo tyrimą, siekiant išsiaiškinti visuomenės nuomonę apie visuomenės teisinį švietimą ir teisinio švietimo programų įgyvendinimą Lietuvoje.

Jūsų nuomonė mums labai svarbi, todėl maloniai prašome atsakyti į pateiktus anketos klausimus. Anketa yra anoniminė, joje niekur nereikės nurodyti jokios asmeninės informacijos, todėl konfidencialumas garantuojamas. Tyrimų duomenys bus naudojami rengiant magistro baigiamąjį darbą tik statistiškai apibendrinti.

Anketoje nėra nei klaidingų, nei teisingų atsakymo variantų, todėl atsakant į klausimus prašytume Jus pasirinkti tą atsakymo variantą, kuris labiausiai atspindi Jūsų nuomonę. Jums tinkamiausią variantą pažymėkite „X“ arba parašykite savo nuomonę nurodytoje vietoje.

1. Ar dažnai Jūs susiduriate su teisinių žinių stoka?

- Visada
- Dažnai
- Retai
- Niekada

2. Ar Jūs turite pakankamai informacijos apie savo teises visuomenėje?

- Pakankamai
- Nepakankamai
- Sunku pasakyti

3. Ar Jūs turite pakankamai informacijos apie savo pareigas visuomenėje?

- Pakankamai
- Nepakankamai
- Sunku pasakyti

4. Kas Jums suteikia žinių apie Jūsų teises?

	Visada	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Bendravimas su kitais žmonėmis					
Televizijos žiūrėjimas					
Radijo laidų klausymas					
Rengiamos spaudos konferencijos					
Internetinis (-iai) puslapis (-iai)					
Kitų išmaniųjų technologijų teikiama informacija					

5. Kaip manote, kas labiausiai turėtų prisidėti prie visuomenės teisinio švietimo?

- Ugdymo įstaigos
- Teisinę pagalbą teikiančios institucijos

- Teisinis švietimas pačios visuomenės reikalas
- Nežinau/Neturiu nuomonės

6. Ar esate girdėjęs apie bendradarbiavimo memorandumą dėl visuomenės teisinio švietimo, pasirašytą 2014m. gruodžio 19d., tarp švietimo ir mokslo, ir teisingumo ministrų?

- Taip
- Ne (toliau atsakinėkite nuo 8 klausimo)
- Iš dalies

7. Ar pritariate memorandumė numatytam „Teisės pagrindų“ mokymo programos mokyklose atnaujinimui?

- Taip, pritariu
- Ne, nepritariu
- Iš dalies pritariu
- Neturiu nuomonės

8. Nurodykite pagrindinius teisės dokumentus, kurių Jums prireikė sprendžiant teises problemas ar naudojant teises žinias kitose gyvenimiškose situacijose? (galite pažymėti kelis variantus)

- LR Kodeksai
- Vaiko teisių konvencija
- Europos socialinė chartija
- LR Konstitucija
- Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
- Visuotinė žmogaus teisių deklaracija
- Man neprireikė jokių dokumentų sprendžiant problemas (toliau atsakinėkite nuo 10 klausimo)

9. Kaip dažnai Jums prireikia (ar yra prireikę) teisinės informacijos nurodytuose tarptautiniuose ir nacionaliniuose dokumentuose?

	Visada	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
LR Kodeksai					
Vaiko teisių konvencija					
Europos socialinė chartija					
LR Konstitucija					
Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija					
Visuotinė žmogaus teisių deklaracija					

10. Kas, Jūsų nuomone, yra teisinis švietimas? (Galimi keli variantai)

- Tai savo teisių ir pareigų vykdymas
- Tai procesas, kurio metu asmeniui sudaromos tinkamos sąlygos įgyti teisinių žinių ir gebėjimų

- Žmogus supažindinamas su jo teisėmis, pareigomis
- Mokymo programos dalis
- Informacijos pateikimas apie pagrindinius teisės aktus ir jų taikymą
- Visuomenės teisinės sąmonės kėlimas
- Kita(įrašykite.....)

11. Kaip manote, ar reikalinga teisės pagrindų tobulinimo programa mokytojams?

- Taip, reikalinga
- Ne, nereikalinga
- Neturiu nuomonės

12. Kaip manote, ar mokykloje reikalingas pedagogas-teisininkas?

- Taip, reikalingas
- Ne, nereikalingas
- Neturiu nuomonės

13. Ar pritariate teiginiui, kad teisinio švietimo sistema turi prasidėti mokykloje?

- Taip, pritariu
- Ne, nepritariu
- Iš dalies pritariu
- Neturiu nuomonės

14. Jūsų nuomone, kada būtų tikslingiausia pradėti įgyvendinti teisinio švietimo programas?

- Pradinėse klasėse
- Pagrindinėje mokykloje
- Gimnazijos klasėse
- Nepritariu teisinio švietimo programų įgyvendinimui bendrojo ugdymo įstaigose
- Nežinau/Neturiu nuomonės

15. Ar Jūsų bendrojo ugdymo įstaigoje, kurioje mokotės, vyksta teisės pagrindų pamokos?

- Taip
- Ne
- Nežinau

16. Ar sutinkate, kad teisės pagrindų pamokos reikalingos bendrojo ugdymo įstaigose?

- Visiškai sutinku
- Iš dalies sutinku
- Neturiu nuomonės
- Iš dalies nesutinku
- Visiškai nesutinku

17. Kaip dažnai nurodytose pamokose vykdomas mokinių teisinis švietimas?

	Visada	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Lietuvių kalba					
Užsienio kalba					
Matematika					
Informacinės technologijos					
Biologija					
Fizika					
Chemija					
Istorija					
Pilietiškumo pagrindai					
Ekonomikos ir verslo pagrindai					
Geografija					
Dailė					
Muzika					
Kūno kultūra					
Žmogaus sauga					

18. Įvertinkite žemiau pateiktus teiginius:

	Visiškai sutinku	Iš dalies sutinku	Neturiu nuomonės	Iš dalies nesutinku	Visiškai nesutinku
Teisės pagrindai turi būti integruoti į mokomuosius dalykus					
Teisės pagrindų turi būti mokoma atskiro mokomojo dalyko pamokose					

19. Kaip manote, kas turėtų labiausiai prisidėti prie visuomenės teisinio švietimo?

- Ugdymo įstaigos
- Teisinę pagalbą teikiančios institucijos
- Teisinis švietimas pačios visuomenės reikalas
- Neturiu nuomonės

20. Kaip manote, ar įvykdytas teisinio švietimo uždavinys – sukurti teisinio švietimo sistemą?

- Taip
- Ne
- Iš dalies
- Nežinau/Neturiu nuomonės

21. Kaip manote, ar įvykdytas teisinio švietimo programos uždavinys – plėtoti visuomenės teisinį ugdymą?

- Taip
- Ne
- Iš dalies
- Nežinau/Neturiu nuomonės

22. Kaip manote, ar įvykdytas teisinio švietimo programos uždavinys – užtikrinti visuomenės teisinį informavimą ir konsultavimą?

- Taip
- Ne
- Iš dalies
- Nežinau/Neturiu nuomonės

23. Jūsų lytis:

- Vyr.
- Mot.

24. Jūsų amžius (įrašykite).....

25. Jūsų išsilavinimas:

- Vidurinis
- Spec. vidurinis
- Aukštasis neuniversitetinis
- Aukštasis universitetinis
- Kita (įrašykite).....

26. Jūsų dabartinė veikla:

- Moksleivis
- Studentas
- Dirbantis
- Bedarbis